

POSLEDNJI DANİ PANKA

GORDAN NUHANović

SADRŽAJ

Prolog	3
Poglavlje 1	4
Poglavlje 2	12
Poglavlje 3	28
Poglavlje 4	38
Poglavlje 5	51
Poglavlje 6	58
Poglavlje 7	67
Poglavlje 8	80
Poglavlje 9	96
Poglavlje 10	121
Poglavlje 11	123
Poglavlje 12	141
Epilog	154
O autoru	157
Impresum	158

Hvala svima koji su u protekle dvije godine imali strpljenja sa mnom. Hvala Doktoru Pankiliju koji mi je ljubazno ustupio svoj nadimak, a osobito hvala ženi i sinu kojima i posvećujem ovu knjigu.

Sve je izgledalo upravo onako kao što je i bilo.

Flannery O'Connor

Tema kojom sam u ranu jesen 1998. osvojio svoju posljednju naslovnicu danas je već dijelom duboke povijesti senzacionalističkog novinarstva. Radilo se o žanrovskom bastardu tipičnom za vrijeme o kojemu govorim, na razmeđu društvene kronike, revije i policijskog naloga za hapšenje. Tekst je objavljen u jeku Drugog pastoralnog posjeta Svetog Oca našoj zemlji pod egidom „skandalozno“, a istraživao je razloge zbog kojih je Papina zelena salata, umjesto maslinovim, začinjena običnim suncokretovim uljem. Nekakav bogobojažni kuharski pomoćnik iz Protokola dostavio mi je sve što je bilo potrebno za naslovnu temu: faksimil s uputama o izradi jelovnika za Papu ovjeren pečatom Svete Stolice te – na drugoj strani – kompromitirajuću kopiju računa za suncokretovo ulje, kupljeno u jednom od dobro poznatih domaćih trgovačkih lanaca. Dobio sam i fotografiju na kojoj Papa Putnik starohrvatskom vilicom nabada list salate puterice, „ne sluteći da time možda skraćuje svoj vijek u ovoj dolini suza“ – bio je to urednički potpis pod sliku.

1.

Devedesete su, kažu, bile nesnosno podrugljive. Ja bih dodao da su u sebi nosile i izvjesnu dozu mazohizma. Primjerice, kao novinar zaposlen u tabloidnom tisku mogao sam iz tjedna u tjedan naciji pljuvati u lice i zauzvrat očekivati daljnji porast tiraže i ugleda novina u kojima radim. Što je još zanimljivije, svakog dana otvarale su se nove mogućnosti i ponekad bi se činilo kako je dovoljno protegnuti noge do najbliže državne ustanove i u redakciju se vratiti s nečuvenim skandalom za naslovnu stranicu.

U takvim okolnostima moja je profesionalna kriza djelovala pomalo neumjesno. Bio je to vjerojatno prvi slučaj apatije na još mladom tržištu i urednički kolegij na čelu s Big Chiefom dugo je lutao u potrazi za odgovarajućim rješenjem. U međuvremenu, slobodno sam cirkulirao redakcijom s onim, tobože, zabrinutim izrazom na licu zbog kojeg sam ostavljao dojam kao da: a) intenzivno razmišljam o temama, b) osjećam grižnju savjesti. Čak je i prepredeni Big Chief nasjeo na te jeftine štoseve iz rane faze tržišnog novinarstva, ali – ponavljam – moj slučaj bio je jedan od prvih te vrste i postupci nadređenih često nisu bili dorasli situaciji. Zato i nije čudno što me Big Chief katkada dočekivao u svome staklenom uredu, pjevušeći: – *Kriza, kriza, e pa šta je, ako je kriza, nije...* – Uzvinuo bi obrve i izokrenuo dlanove, potičući me da je dovršim.

– Jaje – rekao bih i on bi, naizgled zadovoljan, prekrizio ruke na svom liberalnom trbuščiću.

Iako se razvijao u socijalizmu, Big Chief je veoma brzo prihvatio zapadne standarde u poslovanju; redakciju naslijeđenu iz jednopartijskog sistema dao je oličiti parlamentarno-pastelnim bojama, tvrdim parketima pretpostavio meke tapisone, a prozore oslobodio surovih zastora. Svoj ured pretvorio je u svijetli staklenik u koji se ulazi bez kucanja ili prethodne najave. Radikalan je bio i prema svome imidžu, odbacivši mišjesiva odijela u korist traperica i sportskih džempera iz Leibnitza i nerijetko ga se moglo vidjeti gdje izvaljen na dvosjedu – nogu visoko podignutim na naslon – diskutira o ozbiljnim društveno-političkim temama. Njegova ležerna vanjština i opušten stil ophođenja približili su ga idealu modernog oca koji se s lakoćom uživljava u probleme mladoga čovjeka. Uostalom, tamo vani tržište je već divljalo, a on me vrlo altruistički držao za koljeno. Pledirao je na moje najdublje osjećaje. Govorio je kako bi i moja pokojna mama sasvim sigurno željela da nastavim u istom smjeru,

da se dalje razvijam u okvirima struke, a o Juliji, mojoj djevojci i kolegici u redakciji, izražavao se u superlativima, podsjećajući me da tajna dobre veze obitava u natjecateljskom duhu među partnerima. Dodatno ga je, međutim, zabrinjavala knjiga koju sam upravo dovršavao.

- Što će ostati od novinarstva ako se svi odluče baviti lijepom književnošću? - postavljao je takva ili slična retorička pitanja, pri čemu, naravno, nipošto nije želio da pomislim kako on ima nešto protiv literature: - Ne daj Bože - rekao bi Big Chief i kao dokaz pokazao prema tajništvu gdje su se, poput mjesečara, vrzmali razni urednici i novinari.

- Svi su oni nekoć objavljivali u studentskim časopisima svoje pjesme i priče, ali kada je došlo vrijeme da se podvuče crta, oni su to učinili i prihvatili život takav kakav jest! Dobro ih pogledaj - upozorio me: - Jel ti se možda čini da su zbog toga nesretni? Da pate?

* * *

Jedne listopadske večeri vratio sam se kući u prilično euforičnom raspoloženju.

- Dobio sam ih, yes, yes - klicao sam: - Uspostavio sam kontakt!

S ručnikom oko glave Julija je poput sultana sjedila na kauču ispred televizora, uspravnih leđa i dlanova položenih na gola koljena što su provirivala kroz prorez na bademantlu. U to vrijeme, koliko se sjećam, još se zavaravala mišlju da će je svakodnevno pranje kose osloboditi stresa.

- Koga si to dobio? - nepovjerljivo mi se obratila.

- Veleposlanstvo Azerbejdžana u Turskoj - rekoh: - Nemaš pojma koliko sam se namučio...

- Mi moramo ozbiljno porazgovarati - dokinula je moju razdraganost i - da naglasi ozbiljnost situacije - ugasila TV. U takvom smrknutom izdanju podsjećala je na uljene portrete svojih dičnih predaka čija su me smrknuta lica motrila sa zidova njezina stana - na svu tu kamarilu mrtvih apotekara, pravnika i mačekovaca koji su potkopavali moju erekciju, koji su me prisiljavali da razmišljam o smrti i koji, na kraju krajeva, nisu imali nikakve veze s pankom. Krotko sam sjeo u fotelju, već pomalo dresiran za tzv. razgovore otrežnjenja. Julija je pripalila cigaretu i, mršteći se, pogledom ispratila astralno dimno tijelo.

- Vidim, to te još uvijek drži, hm...

- Koje?

- Azerbejdžan, ne pravi se blesav - opomenula me: - Najprije si bio pod dojmom mamine smrti, u redu, to je prošlo. Zatim ti je trebala pošteta za pisanje priča, a sada, odjednom, taj Azer... uh!

- Azerbejdžan.

- Jel ne uviđaš koliko je to već postalo očito? - upitala je.

- Koje?

- Da si totalno nemotiviran za posao, da ti je sve važnije od novinarstva. Pitanje je samo što je sljedeće.

- Ali, dušo, Azerbejdžan je još u povojima!

Nervozno je pučkala, jedva dodirujući usnama filter, što je bio znak da joj misli velikom brzinom protječu kroz glavu.

- Već neko vrijeme pokušavam ti reći da je krajnji čas da se osvijestiš i počneš razmišljati o temama, ali do tebe kao da ništa od toga ne dopire. Kad si zadnji put u redakciju donio neku robu? Koliko je prošlo od one teme o Papi? - Jednom rukom primirila je ručnik koji se počeo odmotavati zbog njezinih naglih pokreta. Zatim je zasićeno uzdahnula i nedopušenu cigaretu slomila u pepeljari.

- Moram osušiti kosu. Imam u devet jedan dogovor.

- Kompanijski brainstorming? - izletjelo mi je, zbog čega se Julija ponovno nakostriješila.

- Ako baš želiš znati, upravo me promiču u uredništvo novih ženskih novina, ali tebi je to ionako glupo i banalno...

- Pa, sama si priznala da sedamdeset pet posto vremena trošiš u zakulisnim igrama po redakciji.

„Turban” joj se sada definitivno raspao na glavi.

- Šta si ti sebi umislio? Da ja uživam biti 24 sata na raspolaganju? - Prstom je upirala u pod i

govorila: – Ja nisam spremna ni na što manje od ovih sto kvadrata, a nisi više ni ti, samo što toga, nažalost, još uvijek nisi svjestan. Dosta mi je te ideologije siromaštva koju mi uporno želiš nametnuti! Znaš šta? – Ustala je i pritegnula remen bademantla: – Kad bi bio dosljedan samome sebi, vratio bi se u podstanarske ćumeze koje si tako zdušno napustio čim ti se ukazala prva prilika. – Julija, očito, nije odustala od već otprije poznate priče: – Mama te je možda impregnirala tom lažnom socijalističkom skromnošću, ali kod tebe se to prometnulo u strah. Da, dušo, ti si, potpuno uplašen od života! – Osjećao sam da dosežem onu opasnu točku u kojoj bih mogao izvaliti još neku nepromišljenu opasku koja bi nas uvukla u dublje rasprave o uzrocima moje nemotiviranosti za posao. Julija ih je već neko vrijeme tražila u odnosima u mojoj obitelji i, osobito, na planu moga odgoja o kojemu je sudila na temelju nekih davno iskamčenih poluinformacija. Naravno da sam bio svjestan kako je proširenje tog istraživanja vrlo realna opasnost, prije svega zbog slabog poznavanja materije, ali i zbog Julijine slijepe vjere u vlastitu novinarsku intuiciju. Ovo potonje bilo je najopasnije jer tradicionalno loše podnosi protuargumente; kao mješavina njuha i istraživačkog žara, novinarska intuicija postaje vrlo neugodan mehanizam ako se fiksira na cilj, što je i bio razlog zbog kojega sam jednostavno – zašutio.

Julija je inače snažna, dobro građena ženska u kojoj bi, oni skloniji krhkijim staturama, možda pronašli manjak gracilnosti, a njezinu pomalo oštru narav povezali s viškom muških hormona. Ono u što sam se zaljubio, prije svega, njezino je čisto, sivomaslinasto tkivo koje na jedan vrlo osobit način svjedoči o osvještenom režimu prehrane u djetinjstvu, ali također – ovisno o sezoni – o uravnoteženom izlaganju morskom suncu i planinskom zraku. Uostalom, kažu da je sjaj kose jedan od indikatora duševne vitalnosti. Kada se, nedugo zatim, opet pojavila u sobi i zasjele pred masivno secesijsko zrcalo, njezina svježe isfenirana kosa podsjetila me na idiličnu noć u šumi kroz čije krošnje prosijava milijardu uzbibanih krijesnica. Gledao sam je kako nanosi tekući temeljac jastučićem od vate, brzim, efikasnim pokretima iz zglobova, dok su bočice parfema klopale na polici ispod njezinih nogu. Zatim je naglo usporila i za trenutak sve je utihnulo, a u ogledalu preko puta bljesnule su njezine bjeloočnice. Sve u svemu, dostajala su dva poteza olovkom u liniji mjeseca mlađaka da joj se pogled zaodjene nekom barskom tamom od koje su me prošli srsi uzbuđenja. Šminku je nanijela više-manje rutinski, namazavši trepavice posebno profiliranom četkicom, dok je nanos na srcolikim usnama bio voštano blijed – primjereniji, rekao bih, ljetnom izdanju. Provjerila je zatim lijevi pa desni obraz i oblačići pudera prhnuli su prema svjetlosti priručne lampe. Nedvojbeno, bio je to odraz zrele žene u delikatno plavom kompletu s jedva vidljivim

zlatnim prugama. Na visokim potpeticama preko kojih su elegantno padale široke nogavice, Julija je djelovala spremna za akciju. Rukom je prebacila kosu s jedne na drugu stranu i ovlaš je poprskala lakom; dok su joj se bujni pramenovi vraćali na mjesto, žacnula me oštrim pogledom, preko ramena: bilo je to nešto nalik bljesku munje u mirisnoj tami.

* * *

Nekoliko pokušaja da se vratim u igru završilo je gotovo katastrofalno. Najprije sam objavio da Croatia Airlines obustavlja sve komercijalne letove prema moru, što je izazvalo veliku pomutnju u prometnom sektoru. Samo tjedan poslije ponovno sam se koprcio u zamci neprovjerenih informacija, ustremivši se i ovaj put posve bezrazložno na jednog drugog domaćeg magnata, na Croatia osiguranje, napisavši kako ta kuća iznimne tradicije i povjerenja ukida isplate svojih premija za ukradena vozila. Big Chief me bez razmišljanja poslao na godišnji odmor.

Prisilni odmor proveo sam u Vinkovcima, uglavnom na ljetnoj terasi caffè bara Mokra kifla. Oko grada, sjećam se, tinjali su divlji deponiji pa je sunce dopiralo kroz kužnu sumaglicu sporije nego inače, s malom odgodom. Društvo mi je pravio Mario Križanović, stari prijatelj i vlasnik Moke kifle. Iako je bilo očito da lokalni ne ide baš najbolje, Mario je nakratko zaboravio na svoje nedaće i u cijelosti se posvetio mome slučaju.

- Čoveče, pa kud baš u Azerbejdžan? - čudio se on: - Što te toliko privlači u tu trusnu regiju?
- Moram priznati da mi je njegova izbočena donja čeljust ulijevala stanovito povjerenje i dok je govorio (a uglavnom je to i činio) osjetio sam gotovo očajničku bliskost s tim tipom čije su jajoliko lice obrubljivali tanki, koso rezani zulufi, neobično nalik mojima. Svoj nizak rast kompenzirao je oštrim gringo-pogledom od kojeg je ženama zastajao dah, a među muškarcima budio lažne nade u životna uzbuđenja. Nosio je otkopčane košulje i puštao rijetke šiške da mu padaju na oči. Želio je biti mastan, masniji nego što objektivno jest, i sve je na njemu, osim prorijeđenog vlasišta, podsjećalo na jučerašnjeg junaka koji se grozničavo drži naslijeđa prohujale epohe.

- Ne budi lud - gorljivo me uvjeravao: - Pa tamo još nitko nije išao ako nije morao! - Sada uviđam da je Mario bio potpuno u pravu. Kako mi je uopće ta država pala na pamet - to mi je još i dan-danas enigma jer je sasvim sigurno bilo i sretnijih rješenja. Sjećam se samo da mi je u tom trenutku trebalo nešto daleko, zapostavljeno i neatraktivno - neko mjesto na

kojemu bi me, barem zakratko, progutao zaborav. Imao sam neodgodivu potrebu da nestanem i vjerojatno je to bio razlog zašto sam tolike nade polagao u Azerbejdžan, državu s kojom Hrvatska nije imala diplomatske odnose. A opet, bila je to otežavajuća okolnost; njihovo najbliže predstavništvo nalazilo se u Turskoj. Grozničavo sam okretao taj složeni telefonski broj – kao da mi gori pod petama – ali engleski azerbejdžanskih diplomata bio je vrlo ograničen. Pokušao sam i na ruskom; nisu reagirali. Zatim sam se opet, obazrivo i bez nagloga reza, vratio na engleski, pun komplimenata njihovoj zemlji. Odněkud sam izvukao i Zaratustru koji je, navodno, propovijedao baš po Azerbejdžanu. U trenucima zanosa pokušavao sam ih uvjeriti da bih, kao iskusan novinar, možda mogao unaprijediti identitet njihove zemlje. Imao sam svakakvih ideja na umu: turističku turu pod radnim nazivom „Zaratustra u Azerbejdžanu – putovima Nadčovjeka”. Predlagao sam Nietzscheov lik na novčanici, lanac brze hrane u kaspiskom priobalju s prepoznatljivim logotipom Zoroastera, neku vrst „Zoroburgera za nadljude” (taj me promidžbeni slogan još uvijek pomalo proganja). Pa ipak, nakon nekoliko ostvarenih kontakata, stekao sam dojam da osoblje ambasade ne doživljava ozbiljno moje očajničke vapaje za gostoprimstvom.

Posljednjih nekoliko razgovora obavio sam iz Tatinog stana u Vinkovcima, dakako, pretvarajući se da vježbam engleski s Julijom preko telefona, a zatim su me zamolili da ih više ne zovem. Tada sam napokon shvatio da gubim vrijeme.

Osim toga, morao sam hitno natrag u Zagreb jer su zahtjevi za milijunskim odštetama zbog mojih tekstova zaprijetili uništenjem naših novina. I tako sam, umjesto u samozaborav Azerbejdžana, krenuo na tu ponižavajuću turneju po ovalnim uredima najvećih hrvatskih poduzeća. Skrušen, manji od makova zrna, pisao sam demantije samoga sebe – duge samooptužujuće pamflete u kojima sam prokazivao vlastiti pristup poslu i svoje nesumnjivo mračne namjere, proizišle iz prizemnog senzacionalizma. Pisao sam ih, sjećam se, na rubu stola pod paskom razjarenih šefova za odnose s javnošću – ojađen, skrhan, diskreditiran... Čekajući ovjeru svojih samokritika u jednom od poslovnih nebodera, gledao sam kako poda mnom, u noći, svjetluca velegrad sa svojim tajnim aktivnostima koje je tek trebalo raskrinkati. Posla je zapravo bilo napretek, a ja sam osjećao samo umor i nemoć pred tim obiljem potencijalnih afera i skandala i već sama pomisao da bi sva ta prljavština trebala proći kroz mene kao kroz kolektor ispunjavala me dubokom tjeskobom.

* * *

Moja profesionalna kriza nastavila se tijekom jeseni i zime 1998., ali se u međuvremenu dogodila jedna dobra stvar. Knjiga kratkih priča izišla je početkom listopada, istina, nakon što sam već počeo gubiti vjeru u taj rukopis. Na određeni način moglo bi se reći da me pomilovala sreća jer mnoge je pisce, a osobito pjesnike, zrela životna dob zatekla u „čekaonici za vječnost“, naravno, bez objavljene knjige. Tih godina izdavači su na razne načine mučili mlade autore. Obično su ih tjerali da im ližu guzice po književnim kružocima i koji put, u znak poštovanja i dobre volje, vlastoručno okreće stan. Moj se zadovoljio taktikom višemjesečnog držanja u nekoj vrsti psihološkog moratorija, uvjeravajući me kako prava literatura mora izdržati kušnju vremena. Bio je to jedan od onih sumnjivih plivača u žabokrečini tuđmanizma koji je sve nakon Krleže u domaćoj literaturi smatrao najobičnijim smećem. Ubrzo sam pred njim počeo osjećati krivnju što sam se uopće drznuo pisati. – Kakav bezobrazluk! – optuživale su me njegove sitne oči trgovačkog putnika. Uostalom, svaki put kad bi posegnuo u svoju crnu torbu, mogao sam očekivati da izvuče nepopunjeni nalog za hapšenje i dugo mi je trebalo da shvatim kako se od mene očekuje novac za objavljivanje knjige. Ali više od toga iznenadili su me prilično mali troškovi tiskanja koje jedva da sam osjetio na svojoj mjesečnoj plaći. To je vjerojatno i bio razlog zbog kojega sam u jednom trenutku pomislio kako će moji prvi dodiri s književnošću proći bezbolnije nego što sam se uopće mogao i nadati. Naposljetku, imao sam knjigu u rukama, a da nisam ni umočio četku u kreč!

– E pa, dečko moj... – rekao sam samome sebi, gledajući svoj odraz u Julijinom ogledalu: – Koliko je prošlo od onih dana kada si očajavao zbog svojih buc mastih obrašćica i lošeg tena, pun optužbi protiv najbližih zbog neosvijestjenog pristupa kuhanju? – Uza sve, pratila me i ta zebnja da bih mogao potpasti pod ono što etnolozi nazivaju „tipičnim izdankom jednog podneblja“, iako je, s obzirom na veliko miješanje stanovništva, moja rodna regija trebala biti napučena lijepim ljudima. Ali pitanje je: koga su naseljavali? Dovoljno je da pođem od sebe. Moje pretke s majčine strane dotjerala je carica Terezija iz Zakarpatja sredinom 18. stoljeća, a današnji ostaci te manjine prednjače u niskom rastu, debljini i bolestima krvnih žila. Svaki posjet tim rođacima po njihovim zabitim selima uz državnu granicu redovito bi me ispunjavao zahvalnošću prema pokojnoj Mami zbog njezine odluke da se pomiješa s gorštačkim faktorom preko Tatine nasljedne linije. To mi je dalo prihvatljivu visinu i uzak struk, no ten je, čini se, ostao vezan uz Zakarpatje. Što se pak kose tiče, nisam bio posve razočaran; usprkos prognozama o ranom ćelavljenju, moje vlasništvo još je uvijek odražavalo zadovoljavajući status quo i činilo se da bih se mogao dokopati četrdesete sa šiškama na očima. Ipak, ono na što sam se uvijek mogao pozvati bila je ta snažna komponenta tirkiznozelene nijanse u očima – nijanse u kojoj je Mama, u trenucima nadahnuća,

pronalazila fatalni odjek staroga Orijenta.

2.

Kad sam na Dan mrtvih ponovno došao u Vinkovce u obilazak Maminog groba, iznenadile su me aktivnosti oko Mokre kifle. Radnici s prišivkom „Neonkomerc“ na plavim bluzama upravo su bušili rupe na dijelu pročelja iznad stepeništa. Zagledan u njih, gotovo sam nagazio na staru, hrđom ojedenu tablu s natpisom Mokra kifla. Nakon tolikih godina što nas je motrila s visoka, sada je ležala u lokvi na vanjskom pločniku, degradirana u običan komad loše obrađenog lima. Čak je i izgled slova odavao zapanjujuću nemaštovitost tadašnjih pismoslikara, koji kao da su, pišući ih, na umu imali trgovinu elektromaterijalom. Nogom sam je nježno gurnuo u stranu iz pijeteta prema svemu onome o čemu je svjedočila proteklih godina, te oprezno, kao da provjeravam dubinu vode, zakoračio na prvu stepenicu.

Sam silazak u Kiflu uvijek je bio poprilično traumatičan; najprije je trebalo svladati stepenište puno podmuklih neravnina – s nagibom koji je prije odgovarao rudarskom oknu negoli službenom ulazu u kafić. Stalni gosti mogli su se prepoznati po tome što bi, spuštajući se, držali obje ruke u razini lica, jer je u svakom trenutku iz kafića mogao doletjeti ispljuvak. Bila je to posljedica vlage što je kao prokletstvo izbijala iz podrumskih zidova, tjerajući konobare da neprekidno izbacuju crne taloge iz svojih pluća. Sljedeća prepreka bila su masivna vrata od hrastovine. Ako nisu bila otvorena, morala su se snažno gurnuti – najbolje izravnim udarcem ramenom – ali kako je iznutra obično netko bio naslonjen na njih, ponekad je valjalo udvostručiti napor.

Tog poslijepodneva Kiflu sam zatekao beznadno praznu. Jesen na teškom kontinentu pokazivala je svoje pravo lice: hifi je bio ugašen, boce s pićima na polici prorijeđene, a taburei u separe-sali podignuti na stolove, kao pred fajront. Veliko ogledalo, u kojemu smo nekoć popravljali jež frizure, bilo je mutno i točkasto. Osim toga, ustrajni rad vlage napuhao je palisadu i podigao podove, a nekoliko naljepnica CRO i HR prekrivalo je rupe od nasumce ispaljenih metaka. Blago rečeno, stanje kafića nije težilo da reprezentira ugostiteljske dosege jedne nacije. Čak je i sat s logotipom neke davno ugašene tvornice sjemenske robe pokazivao pogrešno vrijeme, zapravo, nekoliko sati više nego što je uistinu bilo, ali konobar se svejedno jedva držao na nogama. Činilo se da uopće nije registrirao moj dolazak, a kad sam ga priupitao za Marija, pokazao mi je palcem iza sebe – prema svodu kroz koji je vodio mračni koridor u smjeru skladišta. Nakon višesatne šutnje u vlaku glas mi je bio neumjesno

visok pa sam odlučio prešutjeti njegovu ignoranciju, tješeći se da je neljubaznost konobara bila i ostala dio tradicije ovoga lokala.

Kročio sam zatim u prolaz i, sve pipajući u tmini, došao do skladišta – i ne sluteći koliko ću puta prijeći ovaj put u danima što slijede. Mario je naizgled bio u velikom poslu; zgrbljen pod lampom nad radnim stolom, pokušavao je nekome nešto dokazati preko telefona, a kad je najзад digao pogled, njegovi ljubičastocrni kapci zijevnuli su prema meni poput kakve drevne školjke ostavljene na suhom. Nije se činio iznenađen mojim dolaskom. Spustio je slušalicu i negostoljubivim trzajem brade pokazao na izokrenutu gajbu u ćošku.

– Sjedi – suho je rekao i okrenuo lampu u mom smjeru. On je pak ustao. Unatoč snopu svjetlosti koji mi je vrijeđao oči, nisam se mogao suzdržati da ga ne priupitam odakle te promjene na njegovu licu. Na trenutak je zastao i vršcima prstiju dotaknuo rijetke šiške kroz koje mu je prosijavalo masno čelo, a potom je otvorio ladicu i zamišljeno nakrivio glavu.

– A ja moram iz novina saznati da mi se prijatelj prebacio u drugi sektor – tiho je procijedio. Vjerojatno sam bio toliko omamljen cijelom situacijom da mi je trebalo nekoliko trenutaka kako bih postao svjestan svoje knjige u Mariovim rukama. Iako vizualno neupadljiva, tanka i uvezana u jedan od najmekših i najjeftinijih formata u povijesti knjige, nije bilo sumnje da je to ona.

– Pa... odakle ti? – upitah.

Mario me pogledao kroz one tamne rasjede u očnim dupljama – poluslijep, u jednom od svojih otpadničkih raskoraka.

– Zašto? – uzvratio mi je nakon kraćeg oklijevanja: – Jel ti izgledam previše nezgrapno s knjigom u ruci?

– Ne, naravno da ne...

– Možda bi mi bolje pristajali molerska četka i vaservaga?

Kategorički sam zanijekao ovu insinuaciju, sluteći kako razgovor klizi u samo ishodište Mariove frustracije gdje su, u tmini, opasno prijetili obrisi njegove molerske stručne spreme. Ustao sam i učinio jedan neodlučan korak, makinalno pruživši ruku prema njemu.

- Mario... - rekoh.

- „Lijepi Mario” - gorko me ispravio: - U knjizi si me tako nazvao, pa za kojeg se đavola sada ustručavaš? Ha? Možda si mislio da će sve skupa proći neprimijećeno? Kao, grad je ionako bez knjižare pa ko ih jebe! Provincijalci, beda...

- Gledaj - prekinuh ga u namjeri da što prije okončam ovaj idiotski razgovor: - Nikoga nisam namjeravao vređati.

- O kakvoj uvredi ti govoriš? - napokon je planuo, podigavši knjigu kao nekakav neželjeni trofej: - Pa opisao si me kao najgoru seljačinu koja izbacuje pankere iz vlastitog lokala! Jel se tebi to čini kao uvreda? - Njegova snažna vilica predatorski je škljocnula prema meni: - I šta uopće treba značiti taj naslov „Tajni život vlasnika jednog lokala”? - upitao je i gurnuo mi otvorenu knjigu doslovno pod nos. Ustuknuo sam. Kroz jaknu na leđima žacnula me mrtvačka hladnoća vlažnog podrumskog zida.

- Ali nisam ti bio dovoljan samo ja - nastavio je u istom, optužujućem tonu: - Tebi je trebalo još krvi! Okomio si se zatim na Umornoga, na Paleku, na Doktora Pankilija i njegovu suprugu Gocu Praštalo! - Dodatno su me uznemirile kemijskom podcrtane rečenice u knjizi, uši na krajevima stranica i oznake po marginama.

- Možda hoćeš reći da Paleka nije „CC muha” u knjizi? - upitao je: - Ili da Umorno Oko ne odgovara „Mladome Ljubi”? - Energično je prelistao nekoliko stranica, zaustavivši se na jednom od obilježenih mjesta.

- „Sa svojim kopcima spuštenim na pola koplja, činilo se kao da je ukrao pogled Ljubi Tadiću iz njegovih ranih, crnobijelih radova...” - počeo je čitati, a potom, kao da je odjednom izgubio volju, zaklopio knjigu okrenuvši mi svoju mršavu stražnjicu s koje su visjele blijede Super Rifle. Učinio je nekoliko teturavih koraka do stola i ondje, podbočivši se rukama, klonuo nad hrpicom neplaćenih računa. Bilo je izvjesno da ga prvi napadaj prolazi, no osjećao sam da opasnost još uvijek nije sasvim minula.

- Mogao si barem promijeniti moje ime - oglasio se nakon kraće šutnje.

- Pa, donekle i jesam - rekoh.

- Ah, donekle i jesi! - otpuhnuo je prema papirima na stolu i zavrtio glavom.

Nečujno sam mu se prikrao s leđa. - Ti govoriš o fikciji koja nema veze sa stvarnim ljudima i

događajima... – sablažnjivo sam rekao, naizgled, pun obzira prema njegovu stanju, no te riječi kao da su ponovno razbuktale vatru u njemu. Okrenuo mi se i jagodicama prstiju prešao preko svojih tamnih, gotovo slijepljenih kapaka: – Jel tebi ovo možda sličići na fikciju? – upitao je kroz polušapat. Doista je bilo teško zadržati pogled na tamnim izbočinama kroz čije su proreze slabašno svjetlucale dvije zagubljene zjenice.

U tom trenutku čuo sam nešto nalik pisku iz dotrajalih pluća. Bio je to Miro Paleka. Vjerojatno je već neko vrijeme stajao na vratima i prekriženih ruku osluškivao naš razgovor.

– Kakva čast – rekao je lica ozarena zloćudnim osmijehom: – Dolijao maćak u brlog, ha? Jebemti, ovo se ne dešava baš svaki dan. Vozdra, književniće! – Mario ga je zamolio da nas prićeka u kafiću.

– Hej, samo sam htio reći da je neonka već postavljena – jogunasto je zakrićao Paleka i pružio mi svoj hladnim znojem natopljen dlan. Iako nas nikada nije vezivalo ćvrsto prijateljstvo, bilo mi je drago vidjeti to prozirno lice bez ikakvih tragova osobnosti na temelju kojih bi mu ćovjek mogao prićiti odgovarajući nadimak. Osim toga, sve što je Paleku ćinilo Palekom bilo je nekako suprotno od onoga što je toboće bio on; u njegovoj vitkoj figuri ogledala se sklonost tećkim drogama, u aristokratski prozirnomo tenu – kronićna avitaminoza, a iza lijepo oblikovanih, tankoćutnih usnica – karijesom nagrićeni zubi. Mario je pogledao na rućni sat: – Jel Doktor stigao?

– Joook – otegnuto je zanićkao Paleka, gledajući me s neprikrivenim zanimanjem.

– A Umorni? Ima li koga u kafiću? – nervozno ga je ispitivao Mario.

– Ni žive duće, ćoveće, samo ja i konobar.

– Dobro. Ostavi nas još tren da ovdje nešto rijećimo.

Kad smo ponovno ostali sami, Mario je korijenom dlana prekrio oći i nekoliko trenutaka proveo u svome mraku. Zatim je, kao da se pribire, oćresao glavom. – Izvini – rekao je – možda sam malo napet ovih dana... – Osjećao sam kako me potajno motri kroz niće na svojim dupljama.

– Nastojim prikupiti ovu ćaćicu preostalih pankera u gradu i vratiti ih u Kiflu, a onda mi u ruke dospije ta tvoja knjiga – rekao je kao da se pravda. Kimnuo sam, naizgled, pun

razumijevanja za napore koje ulaže u revitalizaciju scene.

- Hoćeš pivo? - iznenada me upitao kao da je i sam zatečen spoznajom da me još uvijek nije ponudio pićem.

- Može, užasno sam žedan.

Dodao mi je prašnjavu bocu, otvorivši je u mojoj ruci. Pošto je pogledom ispratio moj dugi gutljaj, u nekoliko sljedećih minuta ukratko mi je iznio sve ono što je poduzeo kako bi osvježio ugostiteljsku ponudu Mokre kifle, dakako, uključujući i montažu nove svjetleće reklame. Kao dokaz svoje ozbiljnosti, iz unutarnjeg džepa jakne izvukao je pomno presavijeni papir.

- Ovo nije zajebancija! - upozorio me i pažljivo rastvorio papir na stolu. Bio je to popis imena podijeljenih u dva stupca. Krenuo je poimence, od prvog stupca iznad kojeg je pisalo *zvaničnici*.

- Dogradonačelnik Petar Gagro, pročelnica za društvene djelatnosti grada Janja Božiković-Tekmetarović, direktor Krugovalne postaje Darko Svirac, novinar Zoran Geli... - objašnjavao mi je upirući prstom u imena i prezimena koja su mi uglavnom bila nepoznata.

- Ambiciozno, nema što - rekoh kad smo došli do kraja prvoga stupca: - Ali, čemu sve to?

- Kako čemu? - iznenađeno se trznuo.

- Pa ti funkcionari i novinari...

Pognuo je glavu i ispustio papir iz ruke.

- Sad mi je jasno zašto su te stavili na led u novinama - rekao je.

- Mislim da si me dovoljno vređao...

- Pa jel nisi vidio neonsku reklamu na kući? - obrecnuo se, očito, iziritiran mojim slabim zapažanjem: - Šta misliš, da sam investirao u nju tek tako, da kuća malo progleda na ulicu, ha? To nije zajebancija, čoveče, to je trenutno najskuplja neonka u državi! Želim privući političare i novinare, jer poslije njih doći će i gosti. Pa ne mogu valjda graditi scenu na Paleki i Umornom Oku! - Ponovno je izbacio donju čeljust i preklopio gornju usnicu donjom, što je bio znak da intenzivno razmišlja.

- Čuj, jel bi se moglo reći, simbolično? – odjednom me upitao.
- Simbolično? Ovisi što želiš reći.
- Jebemti, tebe je baš nešto zakočilo u glavi! – nestrpljivo se ushodao skladištem: – Pitam te, čoveče, za puštanje u rad neonske reklame. Kao simboličan početak nečega, kao... kao prekretnica. Ajde, pomози, ti si pisac!
- Može se reći, naprimjer, simbolična prekretnica – rekoh.
- Hm... – počeo se po jakoj bradi: – A jel dovoljno jako zvuči?
- Meni, da.
- Okej, onda neka bude: simbolična prekretnica – složio se i vratio popisu svojih uzvanika. Tek u drugoj koloni počeo sam razabirati poznate nadimke starih prijatelja Mokre kifle i dok mi ih je Mario naglas čitao, nisam se mogao othrvati uzdasima iznenađenja, glupavo se čudeći: „Pa jel taj još živ” i slično.

Dan je već bio na izmaku kada je počela ceremonija. Mario je stajao raskoračen na klizavim pločicama ljetne terase i još nedopijeno pivo ljuljuškalo mu se među prstima. Zviznuo je zatim bocu o najbliži dio zida i usput ubrao komentar nekog nadržanog prolaznika s druge strane ulice. Tada je, s grlicem piva u ruci, pokušao izgovoriti par prigodnih riječi, ali šleper bosanskih tablica potpuno ga je nadglasao. Uvidjevši napokon da su mediji i gradski oci odlučili ignorirati ovaj događaj, izvinuo se na vrhove svojih tenisica i strgnuo šatorsko krilo s neonke. Pomalo buntovnim glasom viknuo je: – Pali! – Trenutak kasnije plavičasta svjetlost okupala je derutno pročelje Mariove obiteljske kuće. Na plavoj podlozi ubrzo su se, jedna za drugim, pojavila i slova ljubičaste boje, kao u nekom kabaretskom iluminatoriju. Pisalo je: PUNK KLUB MOKRA KIFLA. Umorno Oko, koji je stajao pokraj mene, šapnuo mi je u uho: – Povijest. – Nas nekolicina mlako smo zapljeskali. Bili smo već prilično ušiljene sjenke: Umorni, Paleka i ja stajali smo oslonjeni na ogradu nasuprot Mariju preko čijeg se lica presijavalo azurno plavetnilo. Ispred nas jedan je riđi curetak najduže i najzanosnije aplaudirao. Čuo sam da je zovu Ljeponoga Beti, ništa više. Ipak, mnogi su zapravo nedostajali s Mariova popisa, osobito oni iz prve kolone. Među nazočnima nije bilo ni Doktora Pankilija ni Goce Praštalo, kao, uostalom, ni Mariove zaručnice Negovane, ali čini se da njezin izostanak nitko nije doživljavao kao tragediju.

Te emocijama zasićene večeri nakon dugog vremena oćutio sam ugodnu žeravicu kako mi grije unutarne stijenke želuca. Kafić se punio i prazio u mušičavim intervalima; u neko doba trpio bih težinu ljudi na plećima, a potom – ugodno olakšanje i slobodni krug oko sebe. Moj stari nadimak lepršao je zadimljenim prostorom kao udaljeni zov prohujalih godina, a s postera na suprotnome zidu Iggy Pop svojim je osmijehom pozivao na nezaboravan parti u predvorju duševne bolnice. Ispod je pisalo nešto kao „Bože, tko bi ikada pomislio da će do ovoga doći, Detroit, 1977”.

– Hej, Iggy – obratio sam mu se nešto prije ponoći, vidno pripit: – Kad ćeš svratiti u ovu oazu prašine? Među debele žene koje puše po zahrđalim strojevima i muškarce u plavim radnim kombinezonima? Dođi i objavi nekakav početak... Ili kraj, svejedno... – bludio sam, a Ljeponoga Beti je kolutala očima, govoreći mi kako sam najobičnija munjola, da, upravo to, „munjola”, a ja sam je uzdizao na pijedestal, uz bok velikanima – to malo ružičasto lice s pokojim tragom od Mariove oštre brade, ni lijepo ni ružno, a opet nekako čisto i razumljivo samo po sebi.

– Pa kamo bismo mi dospjeli? – pitala me kroz zagonetan pogled kakav posjeduju riđe žene, a ja sam joj gugutao kako nedjelje i praznici nikada više neće bili tako samotni i prazni, dok je ona, nazdravljajući mi kriglom miš-maša u ruci, polako i bezuvjetno nestajala na podlozi mutne glazbene kulise. Već me je sustigao umor jednog intenzivnog dana, ali sam i dalje s bezumnom upornošću stajao za šankom u već praznom lokalu. Zapalio sam cigaretu i odmah je potom ugasio, valjda iz obzira prema vlastitom organizmu, shvativši najzad da je krajnje vrijeme da potražim Marija.

Dugo mi je trebalo da u mraku napipam trošnu bravu skladišnih vrata. Bez oklijevanja otvorio sam vrata i prvo što mi je upalo u oči bila je muška guzica koju je škrtlo svjetlo stolne lampe činilo mršavijom nego što je doista bila. Refleksno sam ustuknuo, no Mariovo bijesno glas potpuno me zbunio.

– A ti bi baš mogao i pokucati – rekao je, bezdušno gužvajući u ruci malu dojku boje jantara. Najzad sam prepoznao i svoju crvenokosu poznanicu kako leži na gajbama piva i gleda u mome smjeru. Kada se Mario osovio na noge, penis mu je još uvijek bio ukrućen – taj velik i angažiran penis koji je svojim ubojitim izgledom pledirao za širu raspravu o mačizmu u

redovima kontrakulture, o jednoj njezinoj nedovoljno istraženoj grani. Nedvojbeno, bio je to penis nad čijom se burnom historijom čovjek mogao zamisliti, kao nad otvorenim stranicama nekog upečatljivog štiva, i ja sam, ugledavši ga, nekoliko trenutaka ostao zatečen na vratima. A onda me, posve iznenada, prenula nezgrapna sjenka koju sam ugledao na suprotnom zidu kako se svija pod nekim nevidljivim teretom. Ta sjenka bio sam ja – ulovljen u grču jednog kratkog reza – u odrazu lomne ljudskosti na podrumskom zidu. Ispravio sam se i obazrivo zatvorio vrata za sobom.

Zapravo, uopće ne znam kako sam i kada napustio lokal, no dok sam se penjao strmim Kiflinim stepenicama, hvatala me vrtoglavica i rukama sam se, kao u bunilu, pokušavao uhvatiti za nešto čega u stvarnosti nije bilo.

Gore, na ulici, netko me zazvao starim nadimkom. Opazio sam dvojicu vitkih momaka kako puše oslonjeni na automobil parkiran preko puta. Njihove raskošne plave talijanke poput srebrnih slapova zastirale su im polovice lica. To je kosa, pomislio sam i pokazao prstom na sebe.

– Da, da, ti – rekao je jedan od njih: – Jesi za džoint? – upitao me i ispuhao veličanstven oblak dima iz pluća. Slegnuo sam ramenima, još uvijek pod dojmom maloprijašnje scene u skladištu. Bilo je nešto okrepljujuće plejbojevski u njihovu držanju, nešto što mi je ulijevalo nadu u ugodan svršetak ove večeri i već u sljedećem trenutku imao sam dobro razgoren smotuljak među prstima.

– Ajde, upadaj u auto, grad je pun murje. Gdje stanuješ?

– Mala Palestina – rekoh.

– Pa mi smo komšije! – Obojica su me ushićeno pogledali: – Odvest ćemo te kući, ništa se ne brini. Stari ili novi dio Palestine?

– Stari – rekoh: – Ja sam u „Ljepotici”.

– U „Ljepotici,”? Mi smo stvarno blizu, u „Penzionerskoj”. Upadaj, komšo!

Osjetio sam veliku ruku na leđima i utonuo u prostrano stražnje sjedalo, a vrata tamne limuzine nečujno su se zatvorila iza mene.

* * *

Dok smo se polako vozili odavno usnulim gradom, gledao sam orošene avenije kako zrcale skromnu svjetlost uličnih lampiona. Prijala mi je ta pustoš, ta urbana pustoš: par usamljenih farova na križanju, prazna parkirališta i sanjivi interijeri kafića pred fajront. Vjerojatno bi nekakav perlač ulica u noćnoj smjeni imao razumijevanja za moju sklonost opustjelim javnim površinama, ali to je došlo tek kasnije – u vidu nekakve uvrnute nostalgije – jer tada, na stražnjem sicu kola, misli su mi se naglo oslobodile zemaljskih utega. Kao da se nadovezujem na davno započeti razgovor, rekao sam kako bi bilo dobro živjeti kao na filmu, u odabranim sekvencama, a glas sa suvozačevog sica uzvratio mi je kako ga još jedino mogu pridobiti povijesni spektakli, na što sam ja, razmislivši, primijetio kako u načelu ne bih imao ništa protiv životne uloge u ideološki obojenom filmu.

- Ali ne mislim na politiku... – požurio sam se ispraviti, nipošto ne želeći da me pogrešno shvate.

- Mislio sam na ideologiju neke polagane, ali u osnovi bezopasne propasti u kojoj glavni junak pronalazi sebe, svoj duševni mir – poentirao sam dok su me oči vozača motrile u retrovizoru.

- E, paaa... – otegnuto mi se obratio: – Čini mi se da si prošao audiciju za tu ulogu. Šta ti kažeš, Joško?

- Apsolutno ju je zaslužio. – Nekoliko minuta kasnije automobil se zaustavio. Izišao sam na pločnik. Preda mnom je bila tamom ovijena zgrada koja uopće nije bila moja.

- Kamo ćemo? – upitah.

- Na grah – odgovorili su gotovo uglas.

Bio sam uveden u stan u prizemlju zgrade na čijim je vratima stajao blijed, ali još čitljiv natpis Vesela kajdanka. Refleksno sam ustuknuo na ulazu, pokušavajući se dosjetiti u čemu je stvar. Moji pratitelji, međutim, nisu mi ostavili vremena za razmišljanje. Gurnuli su me naprijed, u hodnik gdje je snažan vonj svježeg kuhanog graha grizao oči. Iz blagovaonice je dopirao karakterističan zvuk: – Srrrk, srrrk – pa nakon male stanke srkanje se opet ponavljalo u jednoličnim sekvencama. Vidio sam čovjeka kako sjedi za stolom i jede iz dubokog tanjura. Kad sam mu se približio, munuo je praznu vojničku porciju prema meni i

žlicom pokazao na lonac.

- Izvoli - rekao je: - Nagrabi si.

Više nije bilo nikakve sumnje: bio je to Vatroslav Dondur, Tatin bivši suradnik u amaterskom kazalištu, glazbenik i koreograf, koji mi je nekoć držao privatne satove gitare upravo u ovom stanu, u Veseloj kajdanci. No, osim male šiljate bradice na mome bivšem učitelju gitare, „drugu Vatri“, sve je bilo nekako novo, da ne kažem, suvremenije. Umjesto u kariranom odijelu, torzo mu se sapinjao u maskirnom oplećku ispod kojeg se crnila dolčevita iznimno visoka ovratnika. No, više od odore, iznenadile su me njegova pomno obrijana lubanja i rinčica u lijevom uhu.

- Hvala - rekoh - ali nisam gladan. - Šteta - promrmljao je punih usta: - Izvrstan je. - Zatim se, sa zadnjim zalogajem u ustima, ispričao zbog nereda u blagovaonici.

- Cijeli dan nisam ništa jeo - mrmljao je pljučkajući zaostale ljuške graha: - Ali sad je bolje, hm, još samo da je čačkalice... - Potom je ritnuo svoje snažno tijelo natrag u fotelju i s dva prsta nježno dodirnuo vrh brade. Ako ćemo pravo, godine jedva da su ga dotaknule. Crte lica još uvijek su mu bile utegnute, gotovo mladalačke i s jedva primjetnim borama oko znatiželjnih očiju. S obrijanom glavom i diskretnom rinčicom u uški njegov je imidž dobio onaj prijeko potreban završni štih.

- Onda, mladiću? - upitao je sa samozadovoljnim osmijehom na gipkom licu: - Misliš li da je lijepo doći u grad, a ne javiti se svom bivšem nastavniku gitare? - Unatoč zbunjenosti, nije mi promaknuo podrugljiv ton njegova pitanja. Oborio sam pogled, no glas iz dubine uvukao mi se u uho: - Odgovori kad te čovjek pita! - Dondur je, međutim, odmah urgirao.

- Ma pustite, dečki - rekao je te, cmoknuvši jezikom, dodao: - Znate, njegov slučaj pomalo je specifičan u odnosu na druge slučajeve, naime, bio je strašno netaleantiran za gitaru...

Čuo sam potmuli cerek u pozadini. - Ali njegovom starom se to nije moglo dokazati, je li? - Dondur je polako rolao rukav svoje dolčevite: - Tata je uporno gurao i gurao svoga Carlosa Santanu, eh, kad se sjetim koliko je samo bio uvjeren da taj talent mora jednom eksplodirati... - Napuhao je zatim biceps te, ne skidajući pogled s mene, prstima opipao tvrdoću mišićnog tkiva. Osmijeh mu je iščeznuo s usana, a zjenice se dramatično ukrižile.

- Smijem li se nadati da si u međuvremenu barem dokučio što je to umjetnički dojam? - upitao je jednim drugačijim, puno delikatnijim tonom, susprežući dah. I tek kad sam

zbunjeno kimnuo – kao na sučev znak – iz njegove je stražnjice počela izlaziti dobro poznata melodija unutarnjeg trakta. U tom trenutku kao da je popustila neka brana u meni i preplavilo me sjećanje na Dondurovo umijeće povezivanja nekoliko ciklusa za redom koji bi, poput dobro ugođena trombona, ispunili istu ovu blagovaonicu potmulim zvukovima. Vatroslav Dondur svojedobno je držao privatne satove gitare za sve nas čiji se roditelji nikako nisu mirili s nedostatkom sluha svoje djece. Jedan od takvih bio je i Tata koji je u osnovi patio što nikada nije ovladao nikakvim instrumentom. Doživljavao je to kao nenadoknadiv propust iz svoje mladosti – propust koji se nipošto ne bi smio dogoditi i meni, djetetu prosvjetnih radnika.

– Biraj: klavir, gitara, a može i truba, ako baš hoćeš. Znam da harmonika nije u modi, ali, recimo, violina?

– Ah, violina, violončelo, viola... – sanjarski je uzdisala Mama. Da, tih godina želja za slobodnim aktivnostima ujedinjavala je mnoge supružnike u gorljivi savez i Mama bi kao iz rukava počela sipati svijetle primjere među sinovima i kćerima svojih kolega iz kolektiva, prije svih Pamukovićkine vrijedne dečke koji su osvajali nagrade na državnim natjecanjima u gitari, zatim Dobrilu, kćer školskog pedagoga, koja bi nerijetko klonula od umora na klaviru – sve te Sanjine, Igore i Željane, moje vršnjake, koji su marljivo pohodili satove solfeđa i na godišnjim priredbama, odjeveni u tamne džempere i karirane hlačice, izvodili Brahmsa ili Chopina, na ponos roditelja i nastavnog kadra. Ja sam pak hinio teške depresije zbog Tatine odluke da gulim šest godina muzičke škole i, umjesto na satu, osvanuo bih kod Bake i Dede te ondje, kroz suze, govorio kako mi srce preskače zbog onih dušmana kod kuće. Tada bi stvar u svoje ruke preuzimala Baka; nakon što bi mi štopericom izmjerila otkucaje srca i dobro me napojila zašećerenom vodom, podnosila je oštre telefonske izvještaje Mami u kojima se, koliko se sjećam, kao najteži obiteljski crimen provlačila Tatina neosjetljivost prema mojoj ranjivoj prirodi.

Uz puno muke napokon sam iskamčio kompromisno rješenje i krenuo na privatne satove gitare k Tatinom prijatelju i suradniku u amaterskom kazalištu, drugu Vatri, koje je djelovalo nekoliko zgrada dalje, pod nazivom Vesela kajdanka. Svoga učitelja obično bih zatekao baš u istoj ovoj pozi – kako klopa grah u asketski opremljenoj blagovaonici i povremeno, na mahove, ispušta vezane rafale. Govorio je da se sprema na Olimpijadu u prđenju, gdje suci posebno cijene umjetnički dojam i ono što sam tada vidio bio je doista jedan nadobudni olimpijac sa strašnim apetitom. Njegovi su bicepsi bili čak tvrđi od Tatinih – ako ne tvrđi, a ono savjesnije oblikovani – što ga je činilo za nijansu uvjerljivijim od Tate koji je, budimo

iskreni, također čeznuo za grahom i dosta prdio po kući, no Tatina je izvedba, u usporedbi s Dondurovom, ispadala nekako fragmentarna, lišena umjetničkog dojma. Sve se to u mojoj glavi povezalo u jedan uzročno-posljedični niz koji od graha vodi prema umjetnosti (i obratno, sve do Olimpijade) i koji, kao popratni efekt, stvara dobro oblikovane bicepse. Iz graha kao da su dolazili nužni stvaralački impulsi. Grah je održavao tajnu vezu umjetnika s narodom, a isti je taj grah (Tata je kao prosvjetni radnik iz nekog razloga veličao vojnički pasulj) održavao muškarce u formi, ne dopuštajući im da se utope u komforu, što je pružalo razdoblje zrelog socijalizma. Tatina i Dondurova umjetnička suradnja u kazalištu brutalno je okončana u vrijeme agresije na Hrvatsku, a i kazalište se pretopilo u ratno tijelo – u neku vrst umjetničkog provizorija u kojem su sjedili do zuba naoružani kulturni djelatnici s ovlastima za hapšenje. Jedan od takvih bio je i Dondur i Tata je poslije nerado pričao o njemu. Tek jedanput natuknuo je kako se „Dondur povukao u četiri zida”, što je moglo značiti da je odustao od svega ili čak otišao „na kvasinu”.

- Molim? – upitao sam prenut iz ovih mutnih reminiscencija u koje su me neosjetno uvukli Dondurovi vjetрови.

- Pitam, jesi li u stanju osjetiti isto ono što osjećamo Joško, Boško, ja i toliki drugi pošteni Hrvati diljem zemlje? – ponovio je Dondur svoje pitanje.

- Što to?

- Gledaj ga, glumac na svoga ćaću – čuo sam razdražljiv komentar iza sebe.

- Nažalost, Boško je u pravu... – rekao je Dondur.

- Joško – ispravio ga je razdražljivi glas.

- Pardon, Joško, još uvijek vas brkam, ali moram priznati da gađaš točno u sredinu...

- A u svojim novinama jedva čeka da oskvrne neku svetinju!

- Mhm, da... Boško – promrmljao je Dondur i polako ustao iz svoje polufotelje, kao da bi neki iščašeni feder mogao narušiti koncentraciju u jednoj, po mnogo čemu asketski opremljenoj blagovaonici zakletog neženje. Dondur mi je dosezao otprilike do nosa, no bio je dvostruko širi, osobito u grudima koje su se poput odlomljene hridi tiskale u maskirnom oplećku: otišao je do regala s enciklopedijskim izdanjima i izvukao odeblji žuti fascikl.

- Budući da sve tvoje tekstove iz novina držim uvezane u fasciklu - rekao je - moram priznati da je Boško itekako u pravu. - Pomaknuo je oblizani tanjur i odložio fascikl na stol.

- Hoćeš malo zaviriti? Ajde, ajde, znam da vi novinari najviše volite čitati svoje tekstove! -
Otvorio je fascikl; na hrpici fotokopiranih novinskih stranica prepoznao sam svoj tekst o Papi Putniku otisnut na duplerici s velikom egidom: senzacionalno!

- Dakle, jel ga sada osjećaš?

- Smrad?

- Da, sada ga moraš osjetiti. - Podigao mi je otvoreni fascikl do razine lica; ono što je pouzdano osjećao bio je vonj ustajale štamparske boje. - Onda?

- Smrdi - potvrdih brže-bolje.

- Kojim intenzitetom?

- Jako.

Vratio je fascikl na stol i više-manje zadržao svoj sumnjičavo- obješenjački stav.

- Ja sam realan čovjek - rekao je - i dobro znam da lažeš. I to loše. Ako si i osjetio smrad svojih tekstova, taj smrad bio je iznuđen. Isto sam tako siguran da će on proći čim ja dovršim ovu rečenicu, ako ne i prije, jer s takvim mangupima poput tebe namjeravam biti vrlo kratak. Naravno, s obzirom na tvoju neosjetljivost, ti si sada u prednosti i ubrzo ćeš zaboraviti da je smrad uopće i postojao, ali jesi li se ikada upitao što je s onima koji su neprestano izloženi tome smradu? Onima koji nemaju imunitet? Pokušaj zamisliti kako je meni u čijem je nosu taj smrad od jutra do sutra, bez prestanka, 24 sata?

- Dondure, ja stvarno ne znam o čemu govorite... - Iz mene je progovorio čisti očaj. Njegove zjenice, međutim, naglo su se ukrižile, kao da se sprema povezati rekordan broj vjetrova, no, umjesto toga, kažiprstom mi je pritisnuo grudi.

- Govorim ti o smradu kojim ste okužili naš tisućljetni san - rekao je u nekoj sumanutoj, meni teško razumljivoj objavi, dopustivši da mu opet pobjegne taj raskošni bas kojim kao da je davao intonaciju za neku od omiljenih generacijskih pjesama - iako ga je zapravo cijelo vrijeme rezao i rezao i bilo je toliko vidljivo da je u poodmakloj fazi obračuna s vlastitim talentom. K tomu, prižmirio je na jedno oko: - Pretpostavljam da mi sada želiš reći kako si ti

običan najamni radnik; jedan od onih koji samo izvršavaju zamisli svojih šefova? E pa, možda si u pravu, možda iza tebe stvarno stoje neki veliki igrači, ali, pobogu – i mi moramo odnekud početi! – Zatim je napravio malu stanku i pritisak na mojim grudima malo je popustio.

– Istina – nastavio je – previše snage i vremena oduzeo nam je rat i borba s vanjskim neprijateljima. – Napokon je povukao prst i njime opisao nevidljivu kružnicu ispred mene: – Trebao je proći cijeli taj ciklus otrežnjenja kako bismo, kao i 91., opet vidjeli jasno i precizno. Ono što vidimo danas, tada još nismo: bilo je tu puno ideala koji su nas učinili slijepima za aktivnosti koje ste ti i tebi slični poduzeli u tobože slobodnom tisku. Mnogi, doduše, misle kako je već sada kasno da se išta učini; narod je podlegao, kažu, jer je suviše dugo bio izložen smradu. Točno je da se neki nisu mogli nositi s time jer im je sve to skupa bilo nepodnošljivo! – Na tren je zastao, smračivši se, a pogled mu je spuznuo na vlastite prste koji su naizgled mirno počivali na stolu: – I ja sam često na rubu samoubojstva – rekao je: – Najgora su jutra kad bi kao trebalo nešto poduzeti...

– Veldžonja, buraz i ja večeras još imamo posla – prekinuo ga je jedan od braće blizanaca i Dondur se nervozno ushodao po blagovaonici.

– Dopusti, Joško...

– Ali, kratko, molim vas, moramo još obići dva lokala izvan grada!

Dondur je kimnuo.

– Ovo što ćeš sada proći želio bih da shvatiš kao upozorenje kako bi ubuduće pazio što pišeš i s kime se družiš. Zato me sad pažljivo slušaj: u našoj zemlji postoje dva proizvođača lokota. Jedan je Titan, drugi Elzet. Ponovi.

– Titan i Elzet.

– Tvoje je da ideš od lokota do lokota i pogađaš proizvođača, a ako pogriješiš... – uzdahnio je kao da istu stvar ponavlja suviše često: – Ako pogriješiš, slijedi marcola.

Blizanci su me dograbili ispod pazuha.

– I još nešto... – Dondur je pedagoški podigao prst u visinu nosa, zadržavši nas u raskoraku:

– Pank je ionako mrtav, čak i kao tema... – Nekoliko trenutaka pomno me motrio, kao da proučava promjene na mome licu u svjetlu svojih posljednjih riječi, a potom pokretom ruke

dao znak za otpust.

Bio sam izveden kroz predsoblje na stubište, a zatim u drvarnicu. Dok smo se spuštali u podrum, spazio sam kako jedan od njih razgibava prste na ruci. Već i letimičan pogled na te prste ispunio me najcrnjim mislima: ono što su tih godina veličali kao „čudo hrvatske naive“ bila je upravo ta nezgrapna kubikaška šapa koja kao da je spuznula s jedne od Generalićevih pastoralara – mada nimalo naivna – demonstrirajući snagu naroda koji već stoljećima trenira s drškom lopate u ruci. Ali tada smo već bili u drvarnici s tipskim šupama u nizu. Nismo išli duboko, možda i zato što nije bilo objektivne potrebe za time, ali nečiji šapat u uhu dodatno me smeo: – Čuo si šta je Veldžonja rekao, samo su dva proizvođača lokota u državi, kad bi ih bilo više, tebi bi bilo teže, a ovako, samo dva... – Dobio sam zatim povez preko očiju i u šaci osjetio hladan komad metala.

- Idemo, masni – poticali su me: – Koji je?

- Titan – rekoh, uvjeren u sretnu zvijezdu za koju je Mama govorila da bdije nad mojim životom.

- Mauna! Nije Titan nego Elzet. Joško?

- Na ovom lokotu lijepo piše Elzet – potvrdio je Boško.

Osjetio sam najprije jastuk dlana kako se ritualno gnijezdi u mome vlasištu, pa dva prsta, kažiprst i prstenjak, što poput kopči nasjedaju sa svake strane moje lubanje.

- Udahni – posavjetovao me glas iza mene, ali negdje na pola udisaja srednji prst mi je tresnuo na glavu i njegov vibrantan odjek prostrujio mi je cijelim tijelom, od glave do stopala.

- Dalje, masni, dalje... – inzistirali su ne dopuštajući mi da se prepustim boli.

- Koji je ovaj? Premetao sam lokot u šaci.

- El... Elzet!

- Ovaj je Titan, u kurac krasni, Ti-tan! – Ispalo je kao da ih nerviraju moje pogreške: – Joško, reci mu ti da ne pomisli kako ga ja prcam u zdrav mozak.

- Titan! - potvrdio je drugi glas. I onda opet jastuk dlana, pa po dva prsta sa svake strane lubanje, ukupno četiri. Onaj peti, srednji prst, tokom nekoliko trenutaka iščekivanja kao da je levitirao na višem nivou, u sferi apstrakcije. Iako ga formalno nije bilo - barem ne u tom djeliću vremena - njegova je prisutnost bila vrlo snažna i više je govorila o onome što će doći nego o onome što jest.

- Ovaj?

- Elzet...

- Mauna Elzet! Ti baš nisi koncentriran.

Kod četvrtog lokota počeo sam popuštati u koljenima i mala svjetleća tijela kao u kaleidoskopu počela su kružiti po mom unutarnjem obzoru.

- A šta bi tek bilo da u državi ima više proizvođača lokota... - Uspio sam razabrati tu zlobnu opasku dok me svijest napuštala poput posljednjeg vodenog vira, naglo, uz ono pohotno *šljop* koje proizvede usisna sila na odvodnoj rupi kade ili sudopera.

3.

Koliko sam vremena proveo bez svijesti? Mario je posredstvom neke tajne matematike izračunao kako se radilo o samo nekoliko minuta, ali i prije nego što su se Beti i Mario pojavili, osvijestilo me strujanje po uznojenom zatiljku i mogao sam se zakleti da u huku noćnoga vjetera razabirem tihe jecaje. Bio sam ostavljen u haustoru u polusjedećem položaju i, što je još zanimljivije, s malim jastučićem pod dupetom, u čemu sam prepoznao nemoć bivšeg prosvjetara da se uzdigne iznad odnosa nastavnik – učenik.

Mario je, očito, pretpostavio gdje sam zaglavio i vrebao je s Beti u kombiju na parkiralištu ispred Dondurove zgrade. Kad se pojavio u haustoru, njegovo masno lice osvetnički je zasvijetlilo na mjesecini. Pomogao mi je da se osovim na noge i žurno me ugurao u kombi. U nekim drugim prilikama zacijelo bi me iznenadila mlada urbana žena za velikim volanom, no knjiga koja mi se podmuklo približavala s Mariove strane skrenula mi je misli i osjetio sam da neću biti u stanju podnijeti još jedno suočenje s vlastitom knjigom.

- Gore glavu, ajde, možeš ti to - bodrio me Mario.

- Ali zašto?

- Da ti podigne moral, čoveče.

- Samo mi nemoj čitati rečenice...

- Koje rečenice?

- Iz knjige.

- To je kutija hitne pomoći, tikvane, a ovo što ti stavljam u nos najobičnija je slamka, slamčica. Ispravi glavu, taaako... Šta si se usro, a? Ne boj se, ne nosim ja tvoju knjigu u noćne pohode, malo si ti umišljaš, dečko... Vuci!

- Šta je to? - upitala je Beti.

- Znaš ti dobro šta je, samo pažljivo vozi, da se ne razleti sve u majčinu.

Nešto me škakljalo u nosnici.

- Imaš je. Vuci!

Snažno sam ušmrknuo kroz slobodnu nosnicu.

- Idemo sad još jednom to isto.

- Drogiraš ga - dobacila je Beti.

U pustoj čekaonici Hitne pomoći bio sam već prilično čvrst na nogama. Ljeponoga Beti provjerila mi je čelo i obraze; učinila je to vrlo savjesno, najprije vanjskim, a potom i unutarnjim dijelom dlana. Sve u svemu, činilo se da je zadivljena tempom mog oporavka, spomenuvši kako je s Mariom prije tjedan dana sve skupa išlo znatno sporije. Ta njezina uzgredna primjedba kao da je prenula Marija iz apartne zamišljenosti i kao kroz izmaglicu čuo sam ga kako se poziva na svojih osam lokota. U sljedećem trenutku već je čučao između mojih nogu.

- Samo iskreno, molim te - šaputao je loveći moj nepostojani pogled: - Ionako nema šanse da me preveslaš. Reci, do kojeg si lokota stigao? - Primijetio sam kako mu upale grudi uzbuđeno osciliraju pod otkopčanom jaknom, a pogled, unatoč otocima, odisao je nekom žarkom istinoljubivošću. Nakon svega što me zadesilo te večeri počeo sam vjerovati da i one najbanalnije sitnice sadržavaju skriveni dignitet, zbog kojeg im treba prići oprezno, makar i s hinjenim respektom. Stoga sam mu bez oklijevanja priznao tu prednost koja je, ako i nije bila tako velika, barem odgovarala istini: posrnuo sam već na četvrtoj prepreci i, za razliku od Marija, nisam se imao pred kime hvalisati svojom tvrdom glavom.

Moje priznanje ga je oraspoložilo.

- Onda, jel zuji? - upitao je.

- Bruji - rekoh.

Beti je glasno uzdahnula iznad nas, a Mario me kuražno potapšao po bedrima i ustao. Bilo je nepodnošljivo gledati ga kako se šepiri svojim grotesknim jajima što su se nazirala pod uskim hlačama. Prišao je Beti i prislonio svoj masni obraz uz njezin, kao da pozira za jednu od srceparajućih fotografija.

- Kunem ti se - počeo je - Beti i ja zadivljeni smo tvojim držanjem. Evo, cijelo vrijeme

razmišljam kako bi se netko drugi ponio u takvoj situaciji. Iskreno, nisam vjerovao da si u stanju ići tako daleko...

- O, Isuse! - Beti je prekrila lice rukom i zakoračila u prostor između nas. Kroz raskopčanu pelerinu vidjele su se tanke, ali lijepo oblikovane butine na koje su se nastavljali listovi ukotvljeni u visoke velurske čizme boje ilovače. Kombinacija mi se učinila izazovnom čak i u uvjetima derutne Opće prakse:

- O čemu ti to sereš? - oštro ga je upitala.

- Beti, govorim samo ono što i mislim - rekao je Mario s patetično položenim dlanom preko srca, dok je drugom besramno biljario jaja kroz džep hlača.

- Dosta mi je ovoga - muklo je rekla.

Mario se nervozno osvrnuo po čekaonici: - Nije mi jasno odakle najednom taj pesimizam, dušo.

- Daj, prestani - prosiktala je: - Jesi li se uopće u stanju zaustaviti?

- Okej - podigao je obje ruke u znak predaje: - Prestao sam.

- Imaš li možda pojma tko je sutra na redu za podrum? - upitala ga je: - Paleka? Umorni? Ili sam to možda ja? Ne očekuješ valjda da ćemo svi hodati uokolo s očima kao kod rakuna dok ti u sebi ne prelomiš što želiš? Pogledaj čovjeka u kakvom je stanju, a prije samo nekoliko sati sišao je s vlaka! Sutra će vjerojatno izgledati kao i ti, kao jebeni rakun!

- Ali, Beti... - pružio je obje ruke prema njoj: - Tko bi očekivao tako munjevitu reakciju?

- Dok si sastavljao one fantomske spiskove uzvanika, vježbao govor i ugrađivao neonske reklame, Dondur je radio na konkretnim stvarima!

- Pa o tome se i radi - gorljivo je rekao: - Dondur je uzdigao Blizance na jedan viši nivo! Zaboravljaš da su sve do jučer od mene žicali kavu na đemdo u Kifli, a sada - vidjela si ih - paraju nosom nebo i vozikaju onu... francusku limuzinu! Ma nemoj, bogati! Posao odjednom procvjetao pa smo si malo uplovili u Cesare Paciotti, a usne još sjajne od kruha umočenog u staro ulje! Pitam te, gdje je ta gologuzija bila dok sam ja s Guccijem pio kapučino na Ponte Rossu? U branju kukuruza, eto gdje... - Mariov uzrujan glas neugodno je odjekivao akustičnom čekaonicom i na tren je izgledalo kao da ga je ponio gnjev, no ubrzo je -

osvrnuvši se – duboko izdahnuo: – Htio sam ti reći da su stvari postale malo složenije nego što su bile prije mjesec dana.

– Možda, ali problem je u tebi.

– U meni?

– Problem je u tome da se još uvijek nisi odlučio između Mokre kifle i referenta u firmi svog budućeg punca.

– Zašto opet potežeš to pitanje? – Mario je gotovo izgubio glas: – Kakav referent?

Beti je uzela puno zraka, puno više no što joj je bilo potrebno da kaže: – Za vrtne patuljke! – I kada sam, ne bez napora, ponovno pogledao Marija, učinilo mi se da neko malo i neobuzdano biće puže pod kožom njegova asimetričnog lica. Danas znam da su to bili prednaci nadolazeće katastrofe, iako mi tada, u uvjetima derutne Opće prakse, vrtne patuljci uopće nisu izgledali kao nešto zbog čega bi se Mariova snažna donja čeljust morala toliko objesiti, izduživši mu cijelo lice kao u završnoj filmskoj sekvenci. Taj isti nemir prepoznao sam u Betinoj drhtavoj ruci kojom je utaknula cigaretu u usta.

– Jel ovdje zabranjeno pušenje? – upitala me. Nisam joj mogao pouzdano odgovoriti; u cijeloj čekaonici bilo je toliko malo oznaka, a one koje su postojale, nisu odavale dojam da su još uvijek na snazi.

– Je – uvrijeđeno je rekao Mario.

– Okej, onda idem van, a ako se ne vratim – znate gdje sam: u Veseloj kajdanci! – Obojica smo napeto pratili kako nabada na svojim visokim petama i kada je napokon izišla van, Mario se stropoštao na stolac do mene i tiho procijedio:

– Vidiš šta se dogodi kad ne obaviš posao do kraja...

– O kakvom poslu govoriš? – upitao sam ga.

– O seksu. Upao si unutra i poslije, jebi ga, više nije išlo. – Izbacio je donju čeljust i razgibao je laganim, polukružnim pokretima, a zatim je jednostavno vratio na mjesto. Zmijolika pruga dima nošena slabim propuhom propinjala se negdje u visinama austrougarske čekaonice; iako je ponoć već odavno bila prošla, Dan mrtvih činilo se kao da nam je proteklog dana još uvijek disao za vratom.

- Znam da ti je ponos povrijeđen - obratio mi se Mario nakon kraće šutnje: - Ali varaš se ako misliš da je meni išta od ovoga jasno. Podrum, ples, Blizanci, Dondur...

- Otkada ovo traje? - prekinuo sam ga.

- Zapravo još od ljetos, ali nisu odmah bili u punom sastavu, ako na to misliš. Najprije su se pojavili Blizanci.

- Ona dvojica s talijankama?

Kimnuo je: - S njima je sve počelo. Došli su mi sa zahtjevom da ih angažiram kao tobožnje zaštitare u kafiću, kao, *vremena su opasna i svi plaćaju - što bih ja bio bijela vrana među ugostiteljima?* Sve u svemu, tipična priča reketara početnika koju sam, vjeruj, čuo barem desetak puta, i to od puno gorih tipova nego što su ta dva telebana. Ne žalim se, ali ti nemaš pojma kroz šta sam sve prošao da održim kakav-takav renome Mokre kifle...

- Baš se čudim kako to da još nisi dobio Turistički cvijet za dostignuća u ugostiteljstvu - rekoh.

- Hm, vidim da ti je bolje. Gdje sam ono stao?

- Prva faza.

- Mislio sam da ću ih se riješiti starom metodom: otezanjem pregovora i prodavanjem šuplje priče. - Blago mi se nacerio u lice: - Kao novinar, vjerojatno znaš o čemu ti pričam?

Prešutio sam ovu nisku upadicu.

- A onda im se priključio Dondur - rekao je i duboko udahnuo, osvrnuvši se k Beti koja je, okrenuta leđima, naizgled mirno otpuhivala svoje dimove u mrak bolničkog kruga: - Mala mi sada zamjera što još uvijek nemam odgovarajući odgovor na njega, ali, vjeruj, dajem sve od sebe. Zato te i želim nešto pitati... - Pogledao me preko ramena: - Nemoj me krivo shvatiti, ali tvoj stari i Dondur bili su, takorekuć, jedini nastavni kadar izvan proizvodnih zanimanja u Školi učenika u privredi.

- Da? Nisam to znao.

- Istina je. Dondur je Paleki i meni predavao glazbeni odgoj i plesnu kulturu, a tvoj stari - hrvatski jezik. Možda se ne sjećaš - podsjetio me - ali obojica su nosili male špicaste bradice, kao što nose slikari, iako, jasna stvar, uopće nisu bili slikari, nego...

- Nego kolege iz kolektiva - reko: - Pa kakve to veze ima? I nas dvojica imamo zulu.
- U tome je štos! - živo je rekao: - Imamo ih zato što nam nešto znače, kao što su i njima u to vrijeme nešto značile te male špicaste bradice.
- Hvataš se za gluposti.
- Nisam siguran.
- Na što ciljaš?
- Na njihovu vezu izvan nastave.
- U amaterskom kazalištu?
- A-ha.
- Lukavo je uzvinuo jednu obrvu: - Nemoj mi samo reći da se ne sjećaš predstave „Panker u našem gradu”? Ajde, ajde, nije to baš bilo tako davno, 1990., ako se ne varam. Rađena je u suradnji s učenicima Škole učenika u privredi. Tvoj stari je potpisao režiju, a Dondur scenarij i muziku.
- Sadržaj jedva da je imao veze s naslovom! - energično sam se usprotivio, osjetivši munjevit bol u sljepoočnicama: - Bio je to nekakav bijedni eksperiment bez glave i repa, nešto između mjuzikla i pučkog igrokaza. Čak ispod amaterske razine!
- Slažem se, ali glavni negativac u predstavi ipak je bio panker kojega je igrao Doktor Pankili.
- Ti nemaš pojma o eksperimentalnom teatru!
- Nemoj me praviti ludim! - Mario je poskočio na stolici i priprijetio mi kažiprstom: - Poslijepodne si mi pričao o fikciji, a sada o eksperimentalnom teatru. Na kraju ispada da sam sve krivo shvatio! Čoveče, tebi su novine u kojima radiš potpuno uništile smisao za istinu. Jesi ikada pomislio na to koliko si zastranio?
- Jesam - reko: - I zato sam pred otkazom!
- Ah, to mi uopće nije drago - rekao je.
- Znam, zato što sve podređuješ svojim trenutnim interesima, a ja ću ti reći još nešto:

Dondur i stari su se razišli uoči rata kada je stari postao nepodoban i dobio šup-kartu u ŠUP-u, a što je bilo s Dondurom, pojma nemam.

Na te moje riječi Mario je naglo ustao i otkoračao do zatvorenih vrata na kojima je pisalo „Hitan prijem pacijenata“, a ispod, plavim flomasterom: „I nerođena djeca su ljudi“. Kad se okrenuo k meni, pod blijedozelenom bolničkom rasvjetom njegovo je lice moglo pobuditi samo izraze duboke sućuti. Na stranu čak i ljubičasto-crni podljevi oko očiju, jer ovdje je bila riječ o jednoj perfidnijoj vrsti kvarenja, o nekakvoj prezasićenosti koja je dolazila iznutra. Naravno da Mario nije bio izoliran slučaj. I prije sam viđao ljepotane poput njega koji bi u jednom trenutku počeli odustajati od svojih zategnutih, pravilnih crta, ali taj proces urušavanja obično je imao dulji tijek i mogao se pratiti u nizu sekvenci koje su, na kraju krajeva, ostavljale prostor za intervenciju i ublažavanje posljedica. Stanje Mariova lica, međutim, pružalo je dojam trenutne kalvarije i s čežnjom sam se prisjetio našeg susreta od prije mjesec i pol dana kad je sve na njemu djelovalo još tako geometrijski pravilno, čvrsto i netaknuto. Što je ostalo od te muževne njuške? Obična parodija, pomislio sam, gledajući kako mu kroz rijetke šiške prosijava masno čelo.

- Stvarno nemaš pojma što je bilo s Dondurom? - upitao je pun nevjerice.

- Večeras sam ga vidio prvi put nakon petnaestak godina.

- Onda ću ti ja reći. - Provukao je prste kroz kosu i mrzovoljno osmotrio otpale dlačice među prstima. - Najprije se aktivirao u Kriznom štabu, a poslije je rotiran na razne vojne funkcije: bio je načelnik za IPD, pa čato u umjetničkoj bojni i potkraj rata zapovjednik vojnog limenog orkestra pri Zapovjedništvu Pete vojne oblasti. A kad se razvojačio, počelo je lobiranje za njega u stranci jer je Škola učenika u privredi, kao što vjerojatno znaš, u međuvremenu prestala postojati. Bio je na raznim stranačkim funkcijama, iako nikada na onim najvišim, a onda se jednostavno povukao, navodno, razočaran mekom politikom svoje stranke.

- Ali, tako je bilo s manje-više svim časnicima u politici - primijetih. - Od euforije do razočaranja!

- Možda, ali se prije svega razišao sa Središnjim odborom stranke.

- Vjerojatno su ga se riješili u paketu s ostalim jastrebovima, 95. ili 96.

- Možda, ali je zadržao odlične veze u nekim vojnim, policijskim i crkvenim krugovima.

Naravno, i u stranci, među spavajućim radikalima... – dodao je i spustio, očito, glavu bremenitu mislima.

– Znaš – oglasio se nakon kraćeg vremena, ali sada sasvim tiho: – Ponekad imam dojam da Dondur nije sam, da je dio nečeg puno šireg, ne znam kako bih ti to objasnio... – Tada sam izbliza vidio koliko mu se vlasništvo prorijedilo i odjednom – suočenom s tim zlokočnim zrcima prhuti – u meni se pobudila želja da mu otkrijem jednu od najbolje čuvanih tajni moje mladosti.

– I meni je Dondur bio profesor – lanuo sam i istoga trenutka shvatio koliko sam pogriješio. No bilo je kasno da povučem izjavu jer su Mariove zjenice naglo zaiskrile pod natečenim kapcima.

– Kako?

– Išao sam k njemu na privatne satove gitare.

– U Veselu kajdanku? – upitao je razjapivši svoju snažnu čeljust. – Ali bilo je to samo zbog staroga...

– Ne mogu vjerovat – razočarano je zavapio. Osjetio sam staru krivnju, ništa manje infantilnu i budalastu nego prije petnaestak i više godina kada sam kriomice i bez znanja Marija i ostalih iz škvadre pohodio Dondurovu privatnu školu gitare – razapet između Tatinih ambicija s jedne i panka s druge strane. Vjerojatno je to i bio razlog zbog kojeg se nikako nisam mogao usredotočiti na note i akorde. Klasične kompozicije koje sam uvežbavao ispunjavale su me grizodušjem i iskreno sam zavidio Mariju, Paleki i Umornome koji nisu imali takvih problema. Od njih nitko nije očekivao da rade protiv vlastitih uvjerenja. Profesori u školi molili su ih da se ne pojavljuju na satovima jer se uopće nisu mogli nositi s njihovim otrovnim, anaroidnim komentarima. Čak je i Tata, koji je oduvijek nastojao gledati svjetliju stranu života, pokoji put snužen došao kući s nastave, žaleći se na nemoguće uvjete rada u Školi učenika u privredi. Kao jedna od najživljih impresija iz toga doba ostala mi je Mariova odvažna faca dok je prepričavao kako je u jednome danu uspio namaknuti devet jedinica iz devet različitih, mahom proizvodnih predmeta. A mene je, nakon Vesele kajdanke, kod kuće čekala još i Mama da zajedno prođemo trigonometrijske funkcije. Morao sam misliti i na Raskolnikova, jer je Tata s profesoricom hrvatskog jezika bio na „ti“ i njegov renome intelektualca umnogome je ovisio o mojim zrelim literarnim sastavcima. Mama me tjerala da svoje misli postupno usmjeravam na arhitekturu ili građevinu, dok me Djed radije

vidio kao agronoma u jednom od državnih voćnjaka. Istodobno, Mario nije imao sumnji u pogledu odabira svoje profesije.

- Ja ću biti rock zvijezda - samouvjereno je isticao sve dok ga život nije preusmjerio u ugostitelje. Srećom, te noći između 1. i 2. studenog 1998. Mario je imao važnijih preokupacija nego što je kopanje po mojoj prošlosti pa je, nakon nekoliko zlobnih komentara, relativno brzo prešao preko toga otkrića. Uostalom, Beti je sve nervoznije pogledavala prema nama i osjećao sam kako je Mario na iglama.

Još jednom me podsjetio na moju odgovornost za prekinuti seks u skladištu.

- Dugujem joj to, a starci su joj jako strogi u pogledu izlazaka. Stara garda...

- A Negovana?

- Nemoj mi sad još i ti moralizirati - narogušio se na spomen svoje zaručnice: - U Tunisu je. Imaš još kakvo glupo pitanje?

- Imam. Ono u vezi s rakunima. Jel to istina?

- Sve ovisi... - počeo se snebivati.

- O čemu?

- O snazi udaraca - rekao je. - Ako si, kao što kažeš, dospio do četvrtog lokota, vjerojatno postoji neka šansa, iako ne kao kod mene, mislim, u ovolikoj mjeri... - Raširio je ruke: - U svakom slučaju svi smo u ovome još novi, razumiješ, tako da je teško odrediti granicu od koje se javljaju podljevi: da li su to dva, tri ili četiri lokota... Ili možda već poslije prvog, shvaćaš? Ali, pusti sad izgled, zasad je najvažnije da te doktor pregleda. Sjedi tu i čekaj, netko se mora pojaviti.

Oboje su mi vrlo srdačno mahnuli s vrata, ali dok je, nedugo potom, Mariovo kombi uz puno nepotrebnog međugasa napuštao bolničko parkiralište, osjećao sam kako me prožima neshvatljiva tuga. Duša kao da je klecnula lišena čvrstog oslonca i ugledao sam samoga sebe kako sjedim pod blijedozelenom ambulantnom plafonjerom, nemoćan da proniknem u sve te zagonetne replike što su mi sijevale u uzavreloj glavi. Zatim sam pomislio na Juliju i samosažaljenje se naglo prometnulo u običan sram. Postoje situacije koje ogoljuju i koje,

više od ijednog „razgovora otrežnjenja“, upućuju na pravo stanje stvari. Je li ovdje moglo biti riječi o čudnom spletu okolnosti ili je zapravo čitav tijek potrage za samim sobom vodio prema ovoj malodušnoj replici zdravstvene ustanove? – upitao sam se. Mozak mi je radio neobično brzo s obzirom na sve ono čemu je bio izložen posljednjih nekoliko sati. Bilo je četiri sata ujutro i činilo se da dežurni liječnik, sestre i ostalo osoblje ne namjeravaju napustiti svoje tople postelje. Kada je zvuk Mariova kombija napokon iščeznuo, izišao sam van. Duguljasta ulica i dalje je svjetlucala u samozadovoljnoj romansi s mladim mjesecom, koji kao da je upravo skretao na jednom od onih blagih nebeskih zavoja. Unatoč tome, hladan svod prenapučen zvijezdama djelovao je ravnodušno, poput duhom odsutne maćehe.

4.

Veći dio sljedećeg dana proveo sam u isprekidanom snu, nastojeći se otrgnuti iz zamke pogrešnih odgovora. Uzalud sam se pozivao na teoriju vjerojatnosti kada su proizvođači lokota u pitanju: još nerazvijeno tržište sigurnosnih brava samo je naizgled bilo na strani žrtve. Kad sam se posve razbudio, stan je već gasnuo u ranovečernjoj tišini.

- Kako je to prošao dan? - pitao sam se pomalo u panici koju je dodatno potaknula zvonjava telefona u hodniku. Čim sam prislonio slušalicu na uho, zatekli su me ornost i svježina Julijina glasa, kao podsjetnik na stvarnost koju sam gotovo smetnuo s uma: - Što se to događa? Cijeli dan sam te zvala! Gdje se to smućaš?

- Ah, tu i tamo, a zapravo... nigdje.

- Pitam te, GDJE? - Njezina neumoljivost natjerala me da pokušam aktivirati obrambene resurse, no svaka žilica mozga opirala se iznalaženju suvislih rješenja.

- Bila je nekakva svečanost... - tiskao sam iz sebe: - Izbor za najljepšu okućnicu... i znaš već što ide uz to... revija tradicijskih frizura... a ja... mene su stavili u prosudbenu komisiju...

- Zašto me toliko podcjenjuješ?

- Dopusti - rekoh - ali morao sam se malo aklimatizirati.

- Uvijek ćeš naći neku izliku za nerad. Šta je s temama, jesi počeo razmišljati? Svi u redakciji već gube strpljenje, a ja ti ne mogu vječno čuvati leđa!

- Ljubavi, danas počinjem, iznenadit ćeš se. Samo se još malo svi skupa strpite. Evo, Tata mi je jučer ustupio svoju... svoj radni stol.

- Kakve veze ima tatin radni stol s temama?

- Ah, kako ne bi imao...

- Pa ti si potpuno pijan, gade!

- Dajem ti riječ! - zaječao sam, ali ona je prekinula vezu.

U ogledalu kupaonice dočekale su me podmukle otekline oko očiju koje su boljele već na blag dodir prstiju. Najprije me obuzeo očaj, no njega je munjevito smijenio bijes. Okrenuo sam Mariov kućni telefonski broj, ali javio se njegov nagluhi otac s kojim mi se nije dalo nadvikivati. U kafiću pak nitko nije dizao slušalicu. Zvao sam zatim i Umornog i Paleku: telefoni su beznadno zvrndali u nekim malim gajbama razbacanima po gradu. Iako već poluslijep, u svom sam adresaru pronašao i broj Doktora Pankilija i odlučio iskušati sreću. Unjkavi i otegnuti Doktorov glas u slušalici djelovao mi je posve neprimjeren aktualnoj situaciji u gradu. Mogao sam ga zamisliti u kućnom haljetku ispod kojega, poput neotesanih grana, proviruju dvije krive noge bivšeg nogometaša.

- Uopće mi nije drago što te čujem - kiselo je procijedio. Iz pozadine dopirao je uporan dječji plač kroz koji mi se učinilo da čujem Gocine nasrtljive uzvike: „Ko je to u ovo doba? Ko sad zove?” Doktor joj je, ne poklopivši slušalicu, rekao: - Književnik.

„Pošalji u majčinu tog kretena!”

- Hm, Goca te pozdravlja.

- Dok, oprosti što te zovem...

- Nevjerojatno!

- Samo kratko, molim te...

- Čekaj, nakon svega što si napisao u onom smiješnom knjižuljku o Goci i meni, ti još imaš obraza zvati! I to u ovo doba!

- Ali, Dok, uopće mi nije bila namjera...

„Daj ga meni, daj mi slušalicu!”

I ova se veza naglo prekinula. Nakon kratkog oklijevanja u hodniku, zavirio sam u Tatinu sobu. Bračni krevet bio je neraspremljen, ali prazan. U kuhinji, ručak poklopljen na štednjaku bio je hladan: špageti i ragu iz donacije austrijskog Caritasa. Na stolu pokraj serviranog tanjura pronašao sam Tatinu poruku u kojoj se unaprijed ispričavao zbog toga što će se kasno navečer vratiti s probe u kazalištu. Pogasio sam sva svjetla i tiho, na prstima, pošao natrag u krevet, ne želeći dalje iskušavati gnjev okoline. Legao sam i povukao jorgan do brade. Kroz prozor noć mi se učinila vrlo idiličnom - vedra i zvjezdana, iako bez mjeseca. Nastojao sam pribitati uneređene misli, koncentrirajući se na sićušni odsjaj koji je

upravo promicao rubom vanjske stijenke moga prozora. Bila je to željeznička kompozicija. Njeno kretanje pratili su mehanički zvukovi koji bi u akustičnim noćima poput ove dobivali prizvuk čiste ljudske patnje. Negdje, na otvorenom peronu, surovi strojovođa upravo je izvlačio posljednje atome snage iz nekakve tehnički dotrajale manevarke. S takvim uzdasima teško je vratiti vjeru u tehničku bazu društva, pomislio sam. Komunisti su barem u tome bili puno savjesniji. Stambena naselja podizali su uz industrijske i željezničke komplekse kako bi djeca već od najranije dobi razvijala ljubav prema mehaničkoj buci, a putem nje, i povjerenje u sustav čija se titanska duša, vjerovao sam, kali u usijanoj tvorničkoj peći – tik ispod prozora moje dječje sobe. Ležeći u mraku, prisjetio sam se tih uzbudljivih trenutaka pred san kad smo Mama i ja još tvorili jedan, pomalo izgubljeni otok u moru nemirne tame: dalekovodi su brujali golemom energijom iskorištenih voda, a tvornički čekić davao ritam teškom noćnom radu.

– Čuješ kako ljudi rade, kako se zemlja gradi – Mama bi mi šapatom bodrila već sneni duh. – Jednoga dana, kad odrasteš, i ti ćeš biti veliki graditelj. Zamisli samo kad postaneš inženjer ili arhitekt! – Na mjesecini prigušenoj niskim naslagama ugljičnog monoksida njezine oči kao da su tražile potvrdu u dubinama moje dječje duše.

– Kad budeš gradio ceste i vijadukte po cijeloj zemlji, po nesvrstanom svijetu – u Africi, Aziji i Indokini. O, kakav će to život biti! – uzdahnula bi pred neslućenim mogućnostima koje je pružao ugled naše zemlje u Trećem svijetu. A onda bi me iz polusna trgnuli prigušeni glasovi i osvijetljeni hodnik postao bi paralelni univerzum u kojemu Mama – odlučna i raspaljena – priječi Tati i njegovoj glumačkoj družini iskrcavanje na naš otok.

– Spavaj – šapnula bi mi po povratku u krevet, ali uzalud; svijet je tada još uvijek bio nekako mlad i vrcav i bilo ga je zapravo šteta prespavati.

* * *

Sutradan sam se pred Mokrom kiflom suočio s uništenom neonskom reklamom. Netko ju je masakrirao izbliza, natenane se izživjavajući na toj beznadnoj investiciji. Ali tada mi je pažnju privukla melodija iz kafića, posve neprimjerena pank klubu. Ipak, spustio sam se stepenicama te, duboko udahnuvši, gurnuo teška vrata. Unutra me dočeka potresan prizor: Mario i Paleka držali su jedan drugoga za mršave stražnjice i lagano se njihali u kukovima. Neoštri rubovi njihovih tijela stapali su se s pozadinom od tirkizne svjetlosti bifea sa

žestokim pićima, koja je, posve slučajno, stvarala ugođaj suptropskog akvarija po čijem dnu dvije čovjekolike ribice izvode nešto poput plesne točke. U njih je, međutim, bila uperena neobično realna cijev puškomitraljeza na šanku postavljenog na nogare, a iza kundaka nišanio je jedan od Blizanaca. Prepoznao sam ga, među ostalim, i po ogromnom srednjem prstu, srednjaku, koji je držao na okidaču. Drugi – posve nalik prvome – okupirao je šank, ljuljuškajući se zatvorenih očiju, naizgled predan iskričavom ritmu južnoga podneblja sa snažnim utjecajem mandoline. Vidjevši me, Mario i Paleka posramljeno su oborili poglede.

– O-ho, evo nam još jednog rakuna – trznuo me suspregnuti bas iz separe-sale: – Samo uđi, pridruži se svojim drugovima! – Bio je to Dondur, glavom, zavaljen u kutnoj garnituri s fino ulaštenim oficirskim čizmama prekrivenim na stolu.

– Profesore, molim vas... – neuvjerljivo je protestirao Mario u naizgled tipičnom plesnom dvokoraku: – On nema veze s tim, on je...

– Mali egzekutor, kao da ne znam – Dondur je umalo zapjevao: – Iako baš i nije aktivan u posljednje vrijeme.

– Nakon teksta o Papi kao da mu je ponestalo inspiracije – dobacila je zaljuljana talijanka iza šanka s usnicama napućenim u fićuk.

– On je i pisac – tiho je dometnuo Paleka, na što je Dondur odlučio dokinuti razgovor: – Zašto stojimo? – viknuo je i Blizanac je smjerno pomaknuo cijev za nekoliko centimetara.

– Idemo, ritam, ritam! Paleka, prdosijo, unesi se u glazbu i ne prodavaj zjake, nema tamo ničeg zanimljivog! Sad pirueta... Pa jel se to zove pirueta, majku mu staru? Mario, ruke gore, pokreti iz zgloba, kao da bereš marelice! Marelice, marelice! A rad nogu? Ostao u Strizivojnoj, jelda? Sad okret, jedan, dva, življe, bah... – Zatim je, više za sebe, prosiktao: – Govori ti u vjetar! – Činilo se da promjene raspoloženja gotovo pretrčavaju Dondurovim uščuvanim licem, naizmjenice ga čineći razdražljivim, odsutnim ili pak mučenim dosadom.

Pogledao je na onaj sat s logotipom propale tvornice sjemenske robe, pa vrlo veteranski – jednim potezom nokta – otkvačio vojnu porciju s remena na svojim hlačama i pružio je meni. Začudo, nisam osjetio strah: prije bi se moglo govoriti o vrlo konvencionalnoj sućuti koju sam gajio prema plesnom dvojcu što se snuždeno vrti u krug, posve izvan iskričavog ritma.

– Budi bar malo koristan kad već ne plešeš – obratio mi se Dondur: – Jel znaš gdje je lociran Baljutakijev zdravljak?

- Znam... na ćošku.

- Onda kreći, jer grah bi, po mojoj računici, već morao biti gotov. - Zatim je ponovno viknuo na plesače: - Pankeri, kome krče creva? - Mario je s izrazom krivnje zanijekao glavom.

- Hvala, ručali smo - odgovorio je pristojno Paleka.

- Boško?

- Joško - ispravio ga je čovjek za puškomitraljezom: - Boško i ja ćemo kod kuće, staramajka slavi imendan pa se čuvamo za večeru.

- Ah, čestitajte joj u moje ime - preporučio se Dondur. - A ti, jesi li zapamtio narudžbu? - upitao me.

- Jednu bez mesa.

- Vrlo odgovorno od tebe.

Vani, na popodnevnom obzoru, upravo se ukopavao jedanaesti mjesec i u sastavu zraka osjećala se jaka komponenta zaprške na bazi brašna i ulja. Ulicu breza pamtio sam bez rashodovanih traktorskih prikolica po njezinim ranjivim rubovima - s vitkim kontinentalnim čempresima koji su sada bili odvaljeni ili pregaženi, uprskani blatom, a ni breza, uostalom, više nije bilo, osim jedne, na samom uglu. Pod njom se nalazio vrlo ozbiljan mramorni podest nalik umanjenoj kopiji nadgrobne ploče s malim križem ispod kojega je bio svježi vijenac. Nasuprot križanju s Genscherovom počinjala je krčevina posuta šljunkom na čijoj se sredini ugnijezdio Baljutakijev zdravljak - limenka prilično deformirane stature koja me podsjetila na Limenog Čovjeka iz „Čarobnjaka iz Oza“.

U Baljutakiju je zaprška već grizla za oči, ali barem je sala za ručavanje bila prazna. Stavio sam porciju na drveni prozorčić i pokucao, pokušavajući se riješiti one živčane melodije iz Kifle. Vratašca su se otvorila i pokazala se kosmata ruka s istetoviranim likom mladog Ibrahima Rugove.

- Jednu bez mesa. - Ruka mi je ubrzo vratila toplu manjirku. Platilo sam i izišao. Iz jedne od telefonskih govornica, pričvršćenih na običnu banderu, naglavce je visjela slušalica i lagano

se njihala na kasnopopodnevnom povjetarcu. Odložio sam porciju na pločnik i prislonio slušalicu na uho. Nekim čudom telefon je radio. Smjesta sam okrenuo broj 92.

- Izvolte? - ohol bečarski glas kao da je odjekivao u ispražnjenoj sportskoj dvorani.

- Jesam dobio policiju?

- Gospodine, s kime vi pričate?

- Ja? Pa...

Tip se doista od srca nasmijao: - Alo, naravno da ste dobili policiju. I, molim vas, dajte odmaknite slušalicu od radija!

Kojeg sad radija?, pomislio sam.

- Ja zovem s govornice...

- Zezam se, čovječe, ze-zam! Ovo je uvod za razbijanje treme: samo se opustite i recite, kako vam mogu pomoći?

- U Mokroj kifli je... - počeo sam pa zastao, upitavši ga: - Znete za taj kafić?

- Kako da ne, kako da ne, slobodno nastavite, ali opušteno, dragi gospodine, kao da razgovarate s prijateljem iz djetinjstva. Duboko udahnite? Jeste?

- Jesam.

- Sad sve to istisnite van.

- Uuuuf.

- Odlično. Idemo, pucajte!

- Unutra su tri osobe s mitraljezom i maltretiraju goste.

- Tako je već bolje. Recite koja je ulica i... - dramatično je promijenio boju glasa: - I policija će zajašiti svoje motorne atove i gromovito, poput Svetoga Ilije, razmaknuti tmaste oblake kako bi zrake velike kugle vratile osmijeh na lica onih koji ostaju, pardon, opstaju... Hm, malo improviziram, ali vjerojatno ste prepoznali original?

- Čujte, što se ulice tiče, možda je upravo u fazi preimenovanja, ali prije je bila Ulica breza,

hoću reći, možda je još uvijek isto ime, iako...

- Eto, opet vi. Rekoh vam, samo opušteno. Zna li barem broj, radi evidencije?

- Broj? Ne znam, ali lako se nađe. Blizu je Baljutakija, ako vam to ime išta govori...

- Baljutaki? Najbolji grah u gradu! Ja ga volim bez mesa.

- Naravno - otelo mi se. - Unutra su ljudi s otkočenim oružjem i mislim da...

- U Baljutakiju?

- Ne, u Kifli.

- Dobrooooo, da rezimiramo: tri naoružana lica u kafiću. Vidite da nije boljelo. Još vaše ime, gospodine? - Predstavio sam se i glas dežurnog kao da je najednom iščezao. Stara, prijeratna linija, nekoliko je trenutaka napadno šumila, a onda je ushićeni glas izronio iz tehnološke praznine i upitao za ime oca.

- Nevjerojatno - uskliknuo je nakon što sam mu otkrio čiji sam sin: - Pa meni jeeeeee... Meni je vaš otac bio profesor u Školi učenika u privredi, generacija 64./65.! Aj, jaj, kakav čovjek, kakav profesor! Samo... šteta što su ga onako udesili - dodao je.

- Udesili?

- U redu, možda to nije prava riječ, ali mislio sam na otkaz.

- Ovaj, da, u pravu ste. - Bio je u naponu snage, prava čigra od prosvjetara, a oni: cak! - Zatim je tiho upitao: - Što su mu ono našli? Beogradski student, je li? Čuo sam nešto o tome... No, dobro, nećemo o tome. Dakle, mi smo bili autolakireri, ali Profesor nas je sve do jednoga zarazio glumom. Moja prva uloga bila je u „Hitleru u partizanima“, doduše, mi autolakireri bili smo partizani, ali koga je tada bilo briga. Lakiraš cijeli dan u radioni, a navečer tutanj u kazalište, na daske. Eh, Profesor, Profesor...

- Oprostite, ali u lokal...

- Recite, čujem da opet režira?

- Navodno, da.

- Konačno jedna dobra vijest u ovome gradu. Pa što da vam pričam, baš mi je on skrenuo

pažnju na Krležu, uostalom... – Odjednom, povukao se u sablažnjivi polušapat: – „Zastave” su mi uvijek tu, u najdonjoj ladici, shvaćate? Sve što izlazi iz okvira struke – u ladicu, što dalje od očiju unutarnje kontrole. U povjerenju, sve sami kromanjonci na razmjeni iz pasivnih krajeva. Tko je njima predavao hrvatski, to se ja pitam! Ali, čekajte – vratio se na prijašnji ton: – I vi ste se, čitam po novinama, ovjenčali pjesničkim vijencem! Čestitam.

– Ma zapravo je proza u pitanju – rekoh.

– A kako doći do knjige? Kako?

– Ne znam.

– O tome vam ja govorim: o prodoru mesnih prerađevina u nekadašnje knjižare! S Krleže na rolovanu šunku! Opa, ovo ne zvuči loše! Samo tren da zapišem, jer mi brzo pobjegne... – Izvinite – gotovo sam zavapio: – Imamo manijaka u lokalu i možda upravo sada mitraljira po mojim prijateljima! – Očutio sam nevoljko preustrojavanje s druge strane žice i dašak razdraženosti u glasu: – Vi, znači, ne zovete iz kafića?

– Ma, jok, iz govornice kod Baljutakija... Mene je, ah, mene je poslao po grah i ja sam, majku mu, zar ovo nije urgentni broj... – Prodorni signal u slušalici označio je kraj razgovora.

Podigao sam još toplu porciju sa zemlje i zaputio se na obližnje šetalište uz rijeku, u podnožje zatravnjenog nasipa gdje sam, osokoljen maloprijašnjim razgovorom, vrebao na prepoznatljivi zvuk policijske sirene. Sve je, međutim, mirovalo, uključujući i rijeku koja kao da je odbijala teći. Samo su duboko u meni pulsirali oni taktovi sirtakija kao u nekom nepripitomljenom džuboksu. Naposljetku, primaknuo sam se do ruba obzidane obale i bez užitka ispraznio sadržaj vojničke porcije u rijeku; jednostavno sam je okrenuo naopako i nekoliko trenutaka promatrao oblutke žućkastog prebranca kako plutaju na površini prije nego što će ih progutati halapljiva vodurina.

* * *

Mrak se već počeo hvatati zabata na niskim kućicama uz rijeku kad sam se odlučio na povratak u Kiflu. Oprezan, pažljivo sam osluhnuo na ulaznim vratima kafića. Iznutra se čuo samo isprekidani Palekin jecaj.

- Stanice mi se raspadaju, a ti... ti još škrtariš na mojoj mucu... gdje je tu minimum milosrđa?
- Debitu, kako ne shvaćaš da ovo radim za tvoje dobro! - prepoznao sam Mariovo glas. Učinio mi se odveć krut i principijelan: - Koliko sam ti već puta dao više od dogovorenog? Koliko, priznaj? Da još mjesec dana plešeš, ne bi mi mogao vratiti dug.
- Obećajem da ću se iz ovih stopa uvući ženi u krevet.
- Ho-ho, kakav zajebant!
- Trudna je i čeka me, a ja ovdje tancam kao medo na seoskoj olimpijadi...
- Dobro znaš da nas obuka iz plesa spašava od potpune katastrofe!

Usljedilo je kratkotrajno zatišje da bi, zatim, iz Paleke opet probili vapaji: - Što je sada sa svim onim jakim facama na koje se cijelo vrijeme pozivaš? Pa sve je bilo jasno na otkrivanju svjetleće reklame: koga briga za Kiflu i... i za pank! I šta je s tvojim obećanjima da ćemo dobiti Doktora Pankilija?

- Radim na Doktoru Pankiliju - rekao je Mario. - Kao da ne znaš koliko je stvar osjetljiva.
- Naravno, nije Doktor budala kao ja...
- De, dobro je - prijeteći se obrecnuo Mario, ali Paleka je uporno zavijao.
- Koga još uopće imaš osim mene?
- Zaboravljaš na Umornog!

Tu je Paleka izgubio kontrolu: - Kljucko se skriva, ne ide mu se u podrum! Čak ga danas nema ni na *happy hoursu* da nas barem malo rastereti! Krasan prijatelj!

- On barem pleše džabe, iz ideala, za razliku od tebe kojega moram podmićivati...

Prekinuo sam ovu otužnu prepirku, odlučno prodrijevši u kafić. Mario je s rukama u džepovima sjedio izvaljen u separeu i odmarao noge na stolu, dok je Paleka stajao nasuprot njemu, pogrbljeniji nego inače.

- A vi, dakle, plešete - rekoh.

- Eto - Mario je izvadio ruke iz džepova i nedužno okrenuo dlanove prema meni: - Momentalno je takva situacija, ali, vjeruj, neće još dugo. Kako vi to u metropoli zovete, „jesenska depresija“, ha? - Neuspješno mi je pokušao namignuti.
- Jel murja bila u lokalu? - upitao sam, na što su Mario i Paleka razmijenili letimične poglede.
- Dakle, jesu li napravili zapisnik? Mario je skinuo noge sa stola: - Ti govoriš o policiji? - upitao me jedva pomičući usne.
- Da.
- Miro, jesi ti vidio ovdje nekog pajkana u lokalu? Paleka je samo prezirno zadigao kragnu svoje tanke vindjakne i promrmljao: - Jok.
- Eto vidiš. Nego odakle ti ta ideja?
- Zvao sam iz govornice kod Baljutakija... - Mario je pozorno istegnuo svoj mišićavi vrat prema meni, zbunivši me na trenutak: - Razgovarao sam s dežurnim.
- O-joj, s onim stihoklepcem iz krim-policije! - Obojica su se podrugljivo osmjehnuli.
- Tada sam već počeo gubiti strpljenje.
- Slušajte - rekoh - ja iz ovih stopa idem na policiju, nema se više što čekati! Treba ih odvesti u Veselu kajdanku pa na onu podrumsku lokaciju i sve im ispričati, od privođenja do marcola, a zatim, ovamo, u kafić, za vrijeme *happy hoursa*... - Zastao sam pod dojmom njihovih bezizražajnih pogleda. Mario je zatim polako ustao.
- A šta bi im ti ispričao? - upitao me: - Priču o svojim podočnjacima? - Paleka se zahihotao.
- Ima da ti preporuče tablete za spavanje - rekao je Mario. - Osim toga, šta čovjek danas može zateći u podrumu osim alatki i starih brojeva časopisa Sam svoj majstor? Sve da i dođu ovamo u vrijeme *happy hoursa*, misliš da ne bi skinuli šapke pa na podij, u kolo! Ne, ne, prijatelju, nemoj praviti budalu od sebe, ne isplati se. Evo, neka ti Paleka kaže koliko sam ih puta zvao, a oni...
- Pošalju ljude iz Narkotika - nadovezao se Paleka.
- I ne samo to, nego pretumbaju lokal, baterijom traže žuto u WC-u, dižu kutne garniture,

rasture šank... – Mario me sažalno pogledao: – Nisi valjda nasjeo na onu novinarsku patku o modernizaciji u policiji? – Podmjestio mi je zatim tabure pod dupe i nježnim pritiskom na rame posjeo na njega.

– Gledaj – nastavio je kružeći oko mene: – Meni je posve razumljiv tvoj bijes. I ja sam se nakon podruma osjećao isto kao i ti sada, htio sam... uh, šta sve nisam htio! – Slutio sam kako izbacuje donju čeljust. – Ali isto tako moraš znati da taj prvi impuls prođe onako kao što je i došao, zapravo, čim ti se moždani malo prokrve – možda još danas ili sutra – stvari opet sjedaju na svoje mjesto. I tada shvatiš da si zapravo iznevjerio njihova očekivanja jer oni te baš i žele takvoga, na pladnju: obezglavljenog, nervoznog, očajnog... – Promatrao sam ga kako živahno gestikulira, zadivljen samim sobom, svojom ulogom glavnoga tragičara. Ali njegova pojava i riječi koje je izgovarao kao da je diktirao nekakav odmetnuti logos, koji se zatvorio iznad ove zemlje u sklopu nama posve nepoznatog eksperimenta. Možda to objašnjava sve što se događa – sinulo mi je. Recimo, Palekina oglodana stražnjica koja upravo odmiče do frižidera možda ovdje uopće nije slučajno? Možda je ona ovdje kako bi nas navela na pomisao da je vlasnik jedne tako izmoždene stražnjice u fazi zrele ovisnosti tijekom koje se dosta energije troši u lovu na dop? Objektivno, bila je to praslika džankijevske stražnjice (vjerojatno bi je i Platon tako opisao), ali, baš zato sam se pokušao oduprijeti toj očitoj sugestiji, znajući da ranjivost moćnih sustava leži u njihovu robovanju stereotipima. Zašto u usahloj Palekinoj guzici ne vidjeti pozitivan primjer odnosa prema svome tijelu? Zašto odmah misliti na najgore? – pitao sam se. Pa i taj moj bivši nastavnik gitare, na kraju krajeva, možda je podmetnut kako bi nekakav stručnjak za supkulturu iza kontrolnog monitora dokazao da sklonost panku proizlazi iz trauma nastalih zbog pretjeranog izlaganja klasičnoj glazbi u ranoj dobi?

– Ipak, nije sve tako crno kao što ti se čini – čuo sam Mariov glas koji kao da me izveo iz labirinta sumornih opservacija: – Za početak – rekao je pomalo obljetničkim glasom – dolazi nam u ispomoć jedan strašan kit, Crkotina, bit će vremena da ga upoznaš. S njim, vjeruj, neće biti ni plesnog tečaja, ni podruma, ni graha, ni...

– Ah, taj baboubojica! – neočekivano otrovno dobacio je Paleka s glavom u frižideru i Mario je neurotično, poput djeteta, udario nogom o pod.

– Baboubojica, baboubojica! – ponovio je oponašajući Palekin visoki glas: – Dokle ćeš mi to nabijati na nos! Dobro znaš da je Crkotina tri mjeseca bio u istražnom i da mu ništa nisu našli. Jel ti možda znaš nešto više od policije?

- Znam ono što se priča po gradu – rekao je Paleka s coca-colom u ruci.
- Opet si se napajao na izvoru, u Bestrzajnom topu, jel tako?
- Ovo je slobodna zemlja, mogu ići kamo hoću, pa i u Bestrzajni, zašto se ograničavati...

Urlik motora s ulice ugušio je posljednje Palekine riječi opravdanja i svi smo prestravljeno pogledali prema ulaznim vratima na kojima se, nekoliko sekundi kasnije, pojavio Umorni. Bio je u službenom šinjelu Hrvatskih željeznica, ali bez kape, a njegove zjenice sanjivo su bježale pod teške kapke. Najprije je učinio jedan nesiguran korak, a potom – kao pogurnut izvana – posrnuo prema Mariju koji ga je spremno prihvatio u naručje.

Bilo je jasno da je Umorni psihički i fizički uzdrman jer je na pitanja odgovarao prilično nesuvislo i s velikim zakašnjenjem, uporno se vraćajući na nekakve „kućice poredane po crti“. Smjestili smo ga na kutnu garnituru u separe-sali i podigli mu noge na stol, u nejasnoj težnji da mu potaknemo cirkulaciju. Dok sam tragao za ručnikom od kojega bih Umornome načinio hladan oblog, Mario mu je pokušavao izbrojiti otkucaje srca.

- Četrdeset pet, četrdeset šest... - Zatim mu je, posve iznenada, prišao dvije jedre šamarčine, na što je Paleka podvrisnuo: - Sad smo ga izgubili! - Dotrčao sam s čašom vode i izlio je Umornom u lice. Mario je pak naložio Paleki da pripremi čaj, no ovaj se, očito zbunjen, vratio s bocom soka „Daj-dam“ u ruci. U međuvremenu, Umorni je došao k sebi. Unatoč relativno jakoj građi (Umorni je trenirao rukomet sve dok ga pank nije udaljio sa sportskih borilišta), u njegovim je kretnjama bilo puno djevojačke smetenosti i gledajući ga kako dirljivo, s obje ruke, prinosi čašu soka svojim drhtavim usnicama, pitao sam se po čemu je taj niži pregledač željezničkih kola opasnost za opstojnost naše mlade države. Sve što je nosio u sebi nije pokazivao, a ako i jest, bilo je to samo u onim posebnim prigodama kad bi se, osokoljen glazbom, popeo na nečiji kauč, skinuo majicu te u maniri hiperosjećajnog pjevača nijemo otvarao usta dok mu se na licu uobličavala grimasa patnje.

Zatim bi se spustio na koljena, ali s uzdignutom rukom kojom kao da je pridržavao zamišljeni stalak mikrofona. S posljednjim taktovima pjesme glava bi mu klonula na prsa – baš kao i te večeri u Mokroj Kifli – a iz njegovih pluća otelo bi se nešto poput „argh“, kao iščupano s korijenom.

Stajali smo oko njega i promatrali kako uz puno napora zadiže svoje olovne kapke. Mario je najzad razbio mučnu šutnju.

- Čini se da su ga odveli u eReSeSBe - šturo je ustanovio.

- U Strizivojnu? - upitao je Paleka.

Mario je zamišljeno kimnuo: - Bog te pita do kojeg se lokota tamo morao probijati.

- EReSeSBe? - upitao sam: - Koji je to sad đavo?

- Regionalno skladište sigurnosnih brava - kao iz topa ispalio je Paleka.

- Pssst - zašištao je Mario i prignuo se k Umornome: - Nešto nam želi reći.

Umorni je tiho pjevušio:

Bijele kućice po crti

ovdje urbanizam nimalo ne trpi

na-nana-na-na-na-nena

Iz avlije dopire vika

Čika Mika izgubio bika

5.

Te večeri vratio sam se u stan i pod dojmom posljednjih događaja spremio svoje stvari u kofer, ali ujutro, umjesto na željezničkom kolodvoru, osvanuo sam u Željezničarskoj koloniji, montažnom naselju uz prugu. Dan je bio tih i pepeljastosiv i činilo se kao da svoje postojanje duguje nekom odavno potkupljenom birokratskom aparatu. Dospjevši na križanje Industrijske i Hrvatskih žrtava, ušao sam u neupadljivu voćarnicu, vođen nekom mutnom idejom o latentnom nedostatku vitamina u organizmu.

Unutra je trajala vrlo žučna rasprava između dvojice muškaraca. Jedan od njih, tipična indonezijska fizionomija – okrugao, taman i kosook – nikako nije mogao pristati na prodavačeve tvrdnje da prosječna širina odraslog konja varira između 70 i 110 centimetara. Prepirka je bila u punome jeku i slab poznavatelj konja, poput mene, mogao je lako podleći naizgled preciznim brojkama koje su frcale na sve strane. Iako šutljiv, najdojmljiviji mi je bio „treći čovjek” u plavom radnom kombinezonu s nevjerojatno sitnom glavom u odnosu na ostatak trupa, ali čak i više od tog fizičkog nerazmjera pažnju su mi zaplijenile njegove duboke bore koje su se poput virova širile u koncentričnim krugovima, prijeteci da progutaju lice. Moje višegodišnje kretanje među malim, običnim ljudima naučilo me da za svako područje postoji autoritet, a novinarski njuh govorio mi je da je to baš taj čovjek sa sitnom glavom koji je naizgled nezainteresirano listao časopis Sam svoj majstor.

Da, sitnoglavi će presuditi, pomislio sam, osjećajući se uvučen u raspravu o širini konja, ali ne kroz sebe, nego kroz tog mučaljivog tipa sa zagubljenim licem čije su živahne oči skakutale po nacrtima za stelaže i viseće kuhinjske elemente. Kada je najzad progovorio, koljena su mi klecnula. Glas mu je bio dubok, dostojan pučkog arbitra. Rekao je: – Standardna širina prosječnog odraslog konja iznosi osamdeset sedam i pol centimetara, ne računajući belgijskog radnog koji ispada iz standarda. – Uslijedio je muk; Indonežanin i prodavač voća oborili su poglede, a sitnoglavi je nastavio dostojanstveno listati časopis Sam svoj majstor. Iskoristio sam stanku kako bih privukao prodavačevu pažnju i zatražio kilogram naranči; iako mi je u utrobi kuhalo, nešto mi je govorilo da svakako trebam očuvati hladnoću slučajnog kupca.

Kuću Umornoga prepoznao sam po zaokruženom slovu A na, čini se, zauvijek spuštenim

roletama. Njegova minijturna mama zvana Beba izvila se na prstima kako bi me privukla na svoje bujne grudi. Izljubili smo se. Beba je uvijek bila srdačna sa sinovim prijateljima, iako mi se činilo da sam joj upravo ja nekako najviše prirastao k srcu. Osim toga, bila je Mamin tip ženice, ne toliko stasom koliko gestama, mimikom i izrazom trajne brige na licu – tim pečatom podneblja. Ali, već u lođi, oslobodivši se na brzinu pregače, dvije male suze skotrljale su joj se niz oble obraze.

- Šta se to dešava, ne svanulo im nikad više? Pa i tebi su, dete, okice na rezervi!

- Pustite to – rekoh.

- Kaki su vas to dušmani dovatili? Jel milicija zna šta se radi? Jel ih ko obaveštava?

- Nije tako strašno kao što izgleda, puno radim u posljednje vrijeme...

Nepovjerljivo je zaškiljila, uostalom, kao i Mama kad bi procijenila da muljam: - Da, da, nije lako u Zagrebu. Kapitalizam, to si teo da kažeš? Ne bi verovao, čak i ovde se oseti... A jesi vidio na šta on sličići? Bože mili, oni dušmani na železnici još će da mu dadu otkaz.

- Zašto bi mu dali otkaz?

- Jutros uopće nije išo na poso, a neće da ide kod doktora po doznake.

- Gdje je?

Mahnula je glavom i progutala knedlu.

- Celo jutro leži u sobi i traži da mu kuvam kamilicu.

- Ovo je za vas – predao sam Bebi vrećicu s voćem i nježno je zaobišao.

Umorni je ležao u polumraku, djelomice odjeven i s tankom gazom preko očiju. Zrak u sobi bio je zasićen mirisom kamilice, a iz kazetofona pokraj kreveta kuljao je ponešto zamagljen, ali itekako uznemirujući „Straight to hell, boy”. Kad sam mu prišao, za trenutak je maknuo gazu i blago mi se nasmiješio. Kapci su mu bili u gore stanju od mojih, ako tako mogu reći – posve crni, čak i bez natruha ljubičaste nijanse. S grižnjom savjesti pomislio sam na svoj spakirani kofer u stanu.

- Sjedi - rekao je i vratio oblog na oči. Zvučao je vrlo prisebno, zbog čega sam odahnuo i mirnije zauzeo mjesto u maloj fotelji nasuprot njemu.
- Kako si?
- Ide na bolje - reče: - Jesi već bio u Kifli?
- Idem ravno od kuće.
- Mislim da ću popodne biti spreman za *happy hours*...
- Nemoj - rekoh: - Odleži barem jedan dan u komadu. Snaći će se oni i bez tebe.
- Ne smeta ti ako zadržim gazu na očima? Nikako da mi se glava stabilizira.
- Samo je zadrži, nego... jesi u stanju razgovarati?
- Ih, sad sam ko grom, samo da se još malo centriram. Mario mi je rekao da sam sinoć nešto buncao, jel istina?
- Da, vrlo lijepo si opisao Strizivojnu.
- Znaš, naknadno sam se sjetio da su to cijelo vrijeme pjevušili Blizanci dok smo se vozili u autu... - Podmjestio je jastuk pod leđa i zauzeo polusjedeći položaj: - Inače, o samom Regionalnom skladištu nemam ti što posebno reći: obična hala, kao nekakav prodajni lager s izloženim primjercima sigurnosnih brava, čak fino uređen, onako prozračan i svijetao s fontanom oko koje kruže anđelčići od gipsa i...
- A procedura?
- Slična je kao u podrumu, s tim da te vraćaju k svijesti, pa onda krećeš iznova... Kažu, nismo džabe trošili gorivo do Strizivojne da nam odmah odustaneš. Druga novotarija je ta igra s bijelim papirićima, nešto kao uvod u proceduru.
- Igra s papirićima?
- Da, da, zove se „Čika Mika izgubio bika“.
- „Čika Miku“ si spominjao i u pjesmi - prisjetih se.
- Bila je to nekad vrlo popularna igra, naročito među djecom i starijima...

- Ne, ne sjećam se.

- Nema veze, lako se uči. Sve što je potrebno jesu četiri igrača i četiri papirića. Na svakom od njih napisano je po jedno ime od četiri postojeća lica, dakle, Čika Mika, Žandar, Lopov i Sudac. Papirići se preklope, izmiješaju i bace pred igrače na stol. Svatko uzima po jedan, otvara ih, ali tako da ostali ne vide što piše na njima. Onaj tko izvuče Čika Miku, naglas govori: „Čika Mika izgubio bika, sa dva oka i tri roga, sumnjam, sumnjam na tog i tog”. Drugim riječima, traži sumnjivca.

- Dakle, Čika Mika bi trebao pogoditi tko je Lopov.

- Jes.

- A što ako pogriješi?

- E, jebi ga, onda Sudac presuđuje Čika Miki. Kazne su obično marcole.

- Mogao sam i mislit – rekoh: – I? Kako si prošao?

- Valjda ti ne moram crtati – napomenuo je pomalo iziritiranim tonom.

Iz nekog razloga želio sam što prije prijeći na stvar. Utišao sam zvuk na kazetofonu i prignuo se prema njemu.

- Čuj, Umorni, ne bih želio unositi malodušnost u redove, ali jel se tebi ne čini da je sve skupa otišlo malo predaleko?

- Kako da ne – Umorni se odmah složio: – Nikada nisam ni pomislio da će nas snaći ovako nešto... Pa mi smo barem bili jedna pitoma generacija! Ali, čuo si šta Mario kaže, Crkotina samo što nije došao.

- Ah, Crkotina, Crkotina! Ja uopće ne znam tko je taj tip, ali svejedno, nisam čak siguran da je to rješenje.

- Izgleda, on stvarno nije likvidirao onu babu iz Male Bosne – rekao je pun optimizma.

- Nije stvar u tome, Umorni, meni se čini da će ovo dalje napredovati, s Crkotinom ili bez njega. Tko zna šta je Dondur još kadar smisliti, eto, sad je već objedinio sigurnosne brave i „Čika Miku”, a i pitanje je u kojem će se smjeru razvijati plesni tečajevi.

- Istina.
- Valjda ti je jasno da se radi o nekoj vrsti psihološkog rata.
- Iako sam završio ŠUP, toliko glup nisam – jetko je opovrgnuo.
- Osim toga – nastavio sam – i Mario mi je priznao kako ima dojam da je Dondur, ili Veldžonja, kako se već predstavlja, dio nečeg puno šireg, da nije sam u cijeloj ovoj priči, ako znaš na što mislim?
- Bogami, ti baš nemaš visoko mišljenje o meni. Naravno da nije sam, radi s Blizancima.
- Lako za Blizance, Umorni, problem je u onim nevidljivim...

Malo je odigao glavu s jastuka: – Na šta ciljaš?

- Samo ti želim reći da nisam siguran jesmo li dorasli svemu ovome.
- Čemu? – upitao je i maknuo gazu s očiju: – Čemu to nismo dorasli? – Okrenuo se na bok prema meni i rukom podbočio glavu. Iako su mu zjenice bile gotovo u mraku, bilo je jasno da me uspijeva vrlo dobro vidjeti čak i kroz te male proreze na očima.
- Sjećaš se Slobe Akinetona? – napokon je upitao.
- Pa jel taj još živ? Ja sam čuo...
- Življi nego ja – prekinuo me. – Samo da ga vidiš otkad se vratio iz komune! Obrazi kao dvije jabuke, čak se i u guzici popravio... Ali nešto sam ti drugo htio reći o Slobi. Otprilike prije mjesec dana došao mi je s otprilike istom takvom pričom kao i ti, iako situacija još ni izbliza nije bila tako komplicirana. Sjedio je baš tu gdje ti sada sjediš i dva sata mi je iznosio svoje razloge zbog kojih se želi povući iz Kifle, iako smo sve to mogli obaviti u dvije minute! Rastali smo se kao najbolji prijatelji, pa čak i sada povremeno svrati na čašicu razgovora. Prema tome, nema potrebe da ti i ja sad izgubimo dva sata! – Umorni je isijavao gordom vjerom žrtve, zbog čega odjednom više nisam bio siguran trebam li ga žaliti.
- Griješiš, Umorni, ja nisam ovamo došao cmizdriti.
- Nego? – Iznaći neko drugačije rješenje nego što je angažman tog Crkotine...
- Gledaj – rekao je neobično staloženo: – Što se tiče Crkotine, on bi mogao naći svoje mjesto

u obrani Mokre Kifle samo ako i mi ostali damo sve od sebe, naravno, na onim poljima na kojima smo najbolji. Od tebe, naprimjer, nitko ne očekuje da plešeš, nego da se aktiviraš na svom području.

- Kako to misliš „da se aktiviram na svom području“?

Osmjehnuvši se koliko mu je to stanje dopuštalo, Umorni je objasnio svoju misao: - Kao novinar, kako drugačije - rekao je. Iako su u sebi nosile prizvuk dječачke prostodušnosti, te njegove riječi nosile su u sebi nešto teško podnošljivo; one kao da su blokirale i ono malo preostalog prostora za moj častan uzmak i, povrh svega, načele pitanje mog profesionalnog angažmana oko Mokre kifle. U tome je bila njihova kobnost. One su me natjerale da se još jednom iznova osvjedočim koliko smo moja profesija i ja čvrsto prožeti, kao par sijamskih blizanaca koji - premda već iscrpljeni - još uvijek nalaze snage za uzajamne podvale. Sjećam se s kolikom sam čežnjom pogledao na željezničarsku uniformu što je visjela na vješalici pri ormaru i, ako sam ikada poželio da budem željezničar, onda je to bilo u te dvije-tri minute koliko mi je trebalo da probavim riječi koje je Umorni tako nevino izrekao.

* * *

U danima koji su slijedili plesni tečajevi nastavili su se u pravilnim ciklusima, od *happy hoursa* do *happy hoursa* - kao da se ovom dosljednošću nastojao ubrzati psihološki slom polaznika. Sam repertoar uglavnom je ovisio o Dondurovu raspoloženju; u posebno turobnim trenucima inzistirao je na ritmovima južnih podneblja, na sirtakiju, rumbi i flamenku, rjeđe na tangu, iako je dosta sadizma pokazivao forsirajući ča- -ča-ča i polke. Naravno, bilo je tu i obilje tamburaškog drmeža te vojne limene glazbe uz koju su Mario, Paleka i Umorni lupali strojevi korak, kao na privatnoj vojnoj paradi, svladavajući iz dana u dan sve više plesnih koraka pod paskom puškomitraljeza.

Logično je da se u takvim okolnostima život u lokalnu postupno povlačio u dubinu, u skladišnu prostoriju koja je svojom izdvojenom pozicijom ulijevala kakvu-takvu sigurnost. Osim toga, ondje je postojala i direktna veza sa stražnjim dvorištem Mariove kuće što je, u konačnici, otvaralo mogućnost za uzmak kroz bašče i neka napuštena građevinska zemljišta iz ambicioznih sedamdesetih. U nekoliko navrata *happy hours* me zatekao upravo u skladištu, gdje sam, pritajen, osluškivao zlokobne taktove što su dopirali iz kafića. Bili su to iznimno rastrzani sati; u jednom trenutku zapitao bih se što ja uopće radim u ovoj podrumskoj

depandansi – među gajbama, praznim bocama i instalacijama u staroj paučini – no već sljedeći glazbeni broj u meni bi pobudio nešto veoma nalik sućuti i pomisao na Marija, Paleku i Umornoga kako stoički podnose poniženja na plesnom podiju bila me u stanju ispuniti ogorčenjem, ali i željom da se aktivno uključim u obranu nečega što je u svakom slučaju nadilazilo skućene ugostiteljske ambicije.

Jednog od tih dana telefonom sam se obratio Juliji za savjet. Nakon što sam joj ukratko predočio problem u vezi s Mokrom kiflom, njezina suzdržana reakcija blago me iznenadila; nije ju impresionirao ni puškomitraljez u kafiću, a na spomen marcola kao sredstva prisile, ironično je napomenula da novine u kojima radim moraju voditi računa o prosječnom ukusu naših čitatelja.

– Ali... – nakratko se zamislila: – Možda bi se nešto dalo učiniti kad bismo imali jedno mrtvo tijelo? Ili barem nekoga pri vrhu spiska ICTY-ja koji iz hobija provodi džihad nad pankerima? – Nažalost, morao sam je razočarati: u tom trenutku jedino čime sam raspolagao bili su jedan bivši nastavnik glazbenog s dvojicom pomoćnika, podrum i ples u vrijeme *happy hoursa*.

– Zašto ne počneš napokon razmišljati na novinarski način? – upitala me glasom punim prijekora, podsjetivši me da je mržnju samu po sebi jako teško prenijeti na papir.

– Osobito mržnju prema nečemu što je faktički mrtvo – rekla je, očito, aludirajući na pank. Nisam joj imao srca proturječiti, možda i zbog toga što sam predobro znao koliko je stresno postaviti na noge posve novu redakciju – bez odgovarajućih kadrova i s unaprijed skresanim budžetom – na mladom i ćudljivom tržištu punom nerealnih očekivanja. Prolazila je kroz jedno užasno razdoblje i oči cijelog izdavačkog poduzeća bile su fokusirane na nju. Svjestan položaja u kojemu se nalazila, odlučio sam prešutjeti svoju umiješanost u cijeli slučaj, procijenivši da bi je briga za mene samo dekoncentrirala ili, što je možda još gore, odvukla od primarnog posla u novim ženskim novinama. Naposljetku, i nisam bio posve obeshrabren našim razgovorom: Julija je pristala razgovarati s Big Chiefom o prijedlogu moje teme, jasno, pod uvjetom da se što prije nacrtam u Zagrebu i prionem na konkretni posao. Spomenula je moj skori rođendan, ali i da je cijela redakcija već na rubu strpljenja.

6.

Glasine koje su se proširile gradom uglavnom su rastjerale goste iz kafića; čak je i onaj nehajni konobar izvjetrio bez pozdrava, primoravši Marija na rad u dvije smjene. Promet u lokalu drastično je opao, a izbor pića suzio se na kiselo rinfuzno vino s lažnim deklaracijama, lošu kavu i dvije-tri boce jeftinog alkohola, među kojima i onaj odurni malinovac od kojega sam navukao kroničnu žgaravicu. U tom neumoljivom nizu *happy hoursa* i, rekao bih, stalnoj prijetnji od podvođenja u podrum, Mario je pokazivao iznenađujuću količinu entuzijazma – kao da je ovo stanje oslobodilo u njemu dotad neotkriveni talent za animiranje ljudi oko sebe. Jedan od njegovih prvih konkretnih poteza bio je uvođenje „motivacijskih čajanki” u njegovoj momačkoj sobi, gdje bismo nakon fajronta učvršćivali moral uz bogatu kolekciju ploča i kazeta iz zrelog razdoblja pank. Danju je pak Mario djelovao na drugim, naizgled podjednako važnim poljima; prije svega, tražio je način kako privoljeti Doktora Pankilija da ponovno okupi Matoru grešnicu i održi povratnički koncert u Kifli, uvjeren kako Doktor jedva čeka da reanimira bend.

Sva ta grozničava aktivnost kojoj sam bio svjedok potaknula je i moju odluku da se probijem do neke odgovorne osobe na položaju. Problemi su, međutim, nastajali već u startu; kad god bih otkrio za koje novine radim, nailazio bih na ono što se u novinarskom žargonu zove „šutljiva slušalica”. Neki službenici gnjevno su prekidali vezu – kao da time daju svoj prilog široj zavjeri protiv istraživačkog novinarstva, a bilo je i onih koji bi se, hineći očaj, odjednom počeli pozivati na djecu i nezaposlenu ženu – na kredite i iznimno složenu društvenopolitičku situaciju. Još je teže bilo objasniti temu na kojoj radim. Mnogi od namještenika u gradskoj upravi pravili su se da uopće nisu čuli za kafić koji djeluje pod tim imenom, a ona šačica dobronamjernih nije znala kamo bi me uputila. Doista, tko se u tim teškim vremenima brinuo za omladinsku supkulturu?

Unatoč Mariovu protivljenju nekoliko sam puta pokušavao dogovoriti sastanak s čelnim ljudima iz policije. I ondje su, dakako, iskrsavale naizgled nepremostive zapreke; u gradu su još uvijek djelovala dva MUP-a, vinkovački i vukovarski. Iako je jedan bio domicilni, a drugi u progonstvu, njihove nadležnosti često su se međusobno preklapale. U oba MUP-a, međutim, javljale su se odbojne tajnice, gotovo istovjetnog nazalnog glasa i, kao da se takmiče jedna s drugom, uporno me prespajale s pogrešnim službama. I kada sam već polako gubio vjeru u oba MUP-a, u slušalici sam napokon čuo dobro poznatu formulaciju od koje mi se, priznajem, zavrtjelo u glavi: – Gospodine, s kime vi pričate?

Nakašljavši se, pokušao sam mu parirati istom mjerom: – S Krleže na rolovanu šunku! – Nakon toga nastupio je tajac.

– Alo – rekoh – ovo je bilo za razbijanje treme.

– Ma tko me to tamo prca?

Kad sam mu se predstavio, duboko se ispuhao u slušalicu, priznavši mi kako je već pomislio da mu je netko provalio u ladicu u stolu. Odmah me pitao za Tatu, no morao sam mu priznati da se rijetko viđamo. On je, međutim, bio odlično informiran o Tatinim aktivnostima i jako ga je zanimalo kada će biti premijera Tatine predstave jer je želio unaprijed uštimati neradnu večer. Obećao sam da ću ga na vrijeme obavijestiti. Potom je opet počeo uzdisati: – Ah, Profesor, Profesor... – U zadnji trenutak sam ga uspio blokirati molbom za jednu uslugu. Činio se vrlo spremnim da mi iziđe ususret.

– Samo pucajte! – rekao je.

Objasnio sam mu da kao novinar nacionalnog tjednika pokušavam dogovoriti razgovor s nekim važnim čovjekom u policiji. Bio je pomalo osupnut saznanjem da radim kao novinar, pogotovo nakon što sam mu, krajnje obzirno, otkrio što bi bio predmet moga razgovora.

– Žuti tisak i lijepa književnost, kako ste to uspjeli pomiriti? – čudio se on. Doista, nisam znao što bih mu odgovorio. Naposljetku je ipak obećao će se založiti kod svojih pretpostavljenih. Zbog Tate, naravno.

– Jer on je toliko velik, toliko...

– Slažem se – prekinuo sam ga – Tata je iznimna ličnost u ovome gradu.

– Upravo ste mi uzeli riječ iz usta. Obavezno ga pozdravite u moje ime. Ako ste možda zaboravili, Venislav Rosutrunović, generacija 79./80., smjer autolakireri.

– Naravno da nisam zaboravio – slagah iznimno lako i bez grižnje savjesti.

U međuvremenu, nakon nekoliko obećavajućih kontakata, Doktor Pankili iznenada je prekinuo sve pregovore. Prestao se javljati na telefon, a njegova supruga Goca Praštalo zalupila je Mariju vrata pred nosom, a da nije uspio formulirati razlog svog posjeta.

Mario je još iste večeri zakazao hitnu čajanku. Neobično rano zatvorio je kafić, što i nije čudno s obzirom na to da smo jedini gosti bili Miro Paleka, Umorni i ja. Već oko ponoći sjedili smo u njegovoj sobi gdje nam se prvi put u ovih nekoliko dana pridružila i Ljeponoga Beti. Kad sam je ugledao na vratima, postalo mi je jasno koliko sam one noći u Hitnoj bio pod stresom. Recimo, uopće nisam zamijetio te neobično duge – čak i pod vunanim čarapama – mršave noge zbog kojih se činilo kao da hoda na protezama. Pod kratkom crvenom suknjom od velura nazirali su se obrisi dobro oblikovane guze, a maleno, možda još sasvim neizraslo poprsje, prekrivala je tada još popularna majica sa šišmiš-rukavima, zbog čega se činilo kao da leprša po sobi. Ušla je s pladnjem svježih narezaka, a potom su Mario i ona nakratko nestali u susjednoj sobi, što me, priznajem, ugrizlo za srce. Osobito me ražalostila njezina bespogovorna spremnost da udovolji Mariovim hirovima. Ipak, kad se zakratko osvrnula u do vratku, sjećam se, to djetinjasto lice s dubokim i tamnim očima podsjetilo me na djevičansku livadu nad kojom se nadvila sjenka surovog građevinskog lobija. Pod dojmom tog skrivenog pogleda, prečuo sam i Palekin odvratni komentar o dugom, ali tankom Mariovu penisu – tobože jako pogodnom za uska i još, hm, nedovoljno razrađena međunožja.

Neko smo vrijeme u tišini čačkalicama nabadali kružice kobasice i osluškivali prigušene uzdahe kroz porozan pregradni zid. Zatim su uzdasi prestali. U sobu se najprije vratio Mario, a potom i Beti. Jedra sluz blistala joj je po obrazima, a pore na čistom licu kao da su joj se otvorile zbog nedavnog uzbuđenja. Namjerno sam odvratio pogled od nje.

Seks je Mariju otvorio apetit i poslao je Beti u prizemlje po još hrane. Potom je uključio glazbenu liniju i videorekorder, napadno biljareći jaja kroz džepove hlača, da bi se zatim konačno smirio među nama, na trosjedu.

- Kao što znate – obratio nam se onim zvonkim glasom netom zadovoljenog mužjaka – situacija oko koncerta Matore grešnice prilično je neizvjesna. – Jezgrovito je izložio napore koje je poduzeo u posljednja 24 sata, uključujući i propali posjet Doktoru i Goci Praštalo. Osvrnuo se zatim i na skori dolazak izvjesnog Crkotine s kojim bi se, kao što je rekao, trebala okončati jedna etapa u obrani Mokre kifle. Primijetio sam kako Paleka koluta očima i nervozno otpuhuje, no Mario je unatoč lošem stanju svojih očiju još uvijek zadržao oštar dar zapažanja. Autoritarno je podigao ruku.

- Paleka, nisam sada raspoložen za slušanje onih tvojih sranja o Crkotini!

- Bah – promrmljao je ovaj s čačkalicom među zubima.

- Dakle, s Crkotinom bismo konačno trebali ugaziti u novo razdoblje – nastavio je Mario. Nazvao ga je „razdobljem aktivne obrane”. Nisam točno znao što bi ta fraza trebala značiti, a iskreno sumnjam da je i Mario imao jasnu predodžbu o karakteru te dionice koja je pred nama, to više što je i dolazak Crkotine još uvijek bio krajnje neizvjestan. Kad se Beti vratila sa zakuskom, Mario se posvetio jelu, što je iskoristio Paleka i uzeo riječ.

Zavaljen u naslonjaču i s onim neobičnim svjetalcima u očima, bez okolišanja je svu krivnju zbog Doktorova promišljanja svalio na Gocu Praštalo. Naveo nas je da se prisjetimo nekih događaja, prije svih „Babine Grede 88”. Naravno da sam se sjećao „Babine Grede 88”. Bila je to jedna od tipičnih manifestacija iz tog doba – smotra neuštimalih regionalnih sastava koje je, po običaju, zasjenio nastup Matore grešnice, benda koji je već iza sebe imao demo snimku i nekoliko euforičnih kritika po omladinskom tisku. No, gitarijadu je ipak obilježio izljev Gocine ljubomore u backstageu Zadrugnog doma gdje je fizički nasrnula na nekog curetka koji se u tom trenutku našao u Doktorovoj blizini.

- Poslije se ispostavilo da je zašamarala klinku čiji je tetak radio u Jugotonu – podsjetio je Paleka na tu zlosretnu činjenicu, te dodao: - Ja vam garantiram da je baš taj eksces omeo Doktorov ugovor za ploču.

- Istina – priznao je Mario punih usta: - Da nije bilo toga, tko zna kojim bi smjerom krenula Doktorova karijera.

I mene su ponijele uspomene. Glasno sam se prisjetio „Belog Manastira 90” i jogurta kojim je Goca iz publike pogodila Doktora u prsa, samo zato što je pokazao kitu na pozornici.

- Dragi moj, bio je to „Open air Mlada Županja” – ispravio me Paleka.

- Eh, kakva je to ljubav nekada bila – uzdahnuo je Umorni, kao prenut iz romantičnog drijemeža: - Ali, zar je Dok stvarno mislio da smo ga zaboravili?

- U ovim vremenima čovjek pomišlja na najgore – zaskočio ga je Paleka: - Pokušaj se, Umorni, staviti na njegovo mjesto: izoliran u svojoj mansardi, bez posla i benda, s malim djetetom oko vrata i ženom koja ga je privezala za kuću! - Umorni se namrštio, kao da je upravo vizualizirao Palekine riječi.

- Jednog takvog frajera, je li moguće? – upitao sam, a Paleka mi se otvoreno podsmjehnuo.

- Ti si davno otišao iz ovog grada i tvoja slika Doktora Pankilija nema veze sa stvarnošću. - Mario se načelno složio s Palekom. Pa ipak, ritnuvši se u naslonjač, prisjetio se jednog od

svojih posljednjih razgovora s Doktorom Pankilijem.

- Preko telefona mi je zvučao tako... - kvrcnuo je prstima: - Tako sretno što smo ga se uopće sjetili.

- O tome vam ja govorim! - oglasio se Umorni.

- A onda, odjedanput - paf! - ni pisma ni razglednice... - Paleka je, međutim, već imao spreman odgovor na Mariovu dvojbu.

- Tipična reakcija muškarca pod čizmom! Ponekad mu proradi savjest, ali ga ne drži dugo i, što je najgore, poslije se još kaje zbog toga.

- Možda mu je netko rekao za ples i podrum pa je naglo odustao - primijetih.

- Sumnjam. Doktor se slabo kreće po gradu.

- Ali, koliko znam, redovito ide na Zavod, a i Beti ga je vidjela u knjižnici, jel tako, Beti? - Beti je, međutim, već drijemala na dvosjedu.

- Spava - zaključio je Mario i križobolno ustao, kao da mu je poslijepodneveni ča-ča-ča pojačan „Radetzky maršem” ozbiljno ugrozio leđne pršljene. Kroz arabeske od leda na prozorskom staklu slutio se bezbojni duh novoga dana na koji, nažalost, još uvijek nismo imali odgovor. I u tom kratkom intermecu - dok su se na videu bezglasno vrtjele davno ugasle zvijezde britanske pank scene - iznenada sam dobio potrebu da kažem nešto općenito i primjereno situaciji, procijenivši da se od mene možda takvo što i očekuje. Puno toga mi se zapravo rojilo u glavi, ali moja silna želja pretvorila se u samo još jednu u nizu obeshrabrenih replika: - Čudno je to što je cijela ova stvar izdržala do danas... - Sklopka na kazetofonu bučno je iskočila i Beti je, iako kroz san, vrlo jasno izgovorila riječ „Titan”. Mario je prebacio deku preko njezinih malih stopala i umirujuće je poljubio u vrat na kojemu su se nazirali tragovi oštrog Mariove brade.

Umorni je neočekivano živnuo pred jutro. Najprije je iznio naizgled uvjerljive činjenice o teškom socijalnom položaju Doktora Pankilija i njegove Goce, a zatim je, pun sebe, rekao da samo trebamo zbrojiti dva i dva kako bismo dobili rješenje.

- Razvod od Goce?

- Doživotni kredit u Kifli?

- Slika u nacionalnom tjedniku?

Sanjivo smo pogađali, ali Umorni se šutke oblizivao, škiljeći pod svojim otežalim kapcima-školkama. Naposljetku, pustivši nas da se ispucamo, upitao je: - Jeste li zaboravili da su i Doktor i Snajperica nezaposleni?

Vidio sam kako Umorni uživa u našoj neizvjesnosti.

- I da im je zbog preprodaje metadona ukinuta terapija? - nadopunio je svoje pitanje.

Mario se pljasnuo po čelu.

- Pa gdje mi je bio mozak? - čuo sam Mariov vapaj: - Kako se toga nisam prije sjetio?

Za razliku od mene, Mario i Paleka nisu tratili vrijeme na spavanje i već u podne istog dana raspolagali su s nekoliko grama heroina, navodno, iznimne kakvoće. Zatekao sam ih kako se lome u kukovima na plesnom podiju; iako je *happy hours* još bio daleko, glazba je treštala iz zvučnika, a Mario je, šušajući malim paketićem među prstima, odavao euforično raspoloženje.

I am living in Kill City - urlao je refren istoimene pjesme s hi-fija, potičući me da im se pridružim u plesu. Plan je već otprije bio utanačen: svoj poklon Doktoru i Goci Mario je odlučio poslati po Paleki te je - razmetljiv po prirodi - unaprijed proglasio Doktorov slom.

Nažalost, razvoj događaja pokazat će da je Mario napravio grešku pri izboru teklića: na putu od kafića do Male Palestine drogi se izgubio svaki trag, a Doktor Pankili i dalje je ostao nedostupan. Tada sam prvi put vidio Marija u neuračunljivom izdanju; lik optimističnog animatora prometnuo se u bijesnu životinju. Navalio je na Paleku velikim nožem za rezanje rođendanske torte, ali nakon što smo ga Umorni i ja razoružali i posjeli u skladište, izjavio je kako bi prije izbo sebe nego njega, posrnulog prijatelja. Sjećam se, nekoliko je puta zamišljeno ponovio kako je, izgleda, nemoguće bez velikih žrtava ušetati u povijest. Kao argument, provukao je zatim prste kroz kosu sjajnu od masti i pružio mi gvalju svojih crnih, ljepljivih vlasi na uvid. Bio sam duboko potresen, gotovo paraliziran, nemoćan da pronađem ijednu riječ utjehe.

Za to vrijeme Umorni je bjesomučno cirkulirao između Marija i Paleke koji je neutješno ridao u separe-sali te, neposredno uoči *happy hoursa*, uspio ishoditi zadovoljavajuću nagodbu: Paleka se pokajnički obvezao na sedam dana špijuniranja u Bestrzajnom topu, vojno-redarstvenom kafiću koji je Mario smatrao glavnim antipankerskim uporištem u gradu te – povrh toga – na cijeli tjedan plesanja bez naknade. Zauzvrat, Mario je obećao da će pokušati zaboraviti cijeli ovaj zlosretni događaj koji nas je, po svemu sudeći, vratio na početak.

* * *

Nešto u vezi s Mariovom „mišićavom uzdanicom” Anđelkom Crnajićem Crkotinom suviše je podsjećalo na luna park, jeftinu zabavu i divljačke okršaje bokserima na tratini iza vrtuljka. Bio je slika i prilika prosječnog Tatinog đaka iz Škole učenika u privredi: žutokos, koščat i s malim podlim zarezom u kutovima usnica, na kojima kao da su titrale zloguke pjesme u formi deseterca. Takve poput njega viđao sam na maturnim fotografijama Tatinih razreda, obično među onima koji su stajali u gornjem redu. Osim toga, u svojim ocvalim kaubojkama i dobubrežnoj jakni s resicama, Crkotina je u najboljem slučaju mogao proći kao neambiciozni vulkanizer, nikako ne kao „sirovi panker u duši”, kakvim nam ga je Mario uporno želio predstaviti. A opet, mogao je biti i zidar, jer kad sam osjetio njegov hrapavi dlan u ruci, podišli su me trnci nelagode pri pomisli na smežurani babin vrat oko kojega se zatvara omča smrti. Ipak, jedna pojedinost na Crkotini ulijevala je sućut. Radilo se o vrlo ispupčenom čelu koje je, poput hridi, izranjalo kroz žućkaste šiške i svojim primordijalnim oblikom optuživalo cijeli ginekološki odjel gradske bolnice zbog zanemarivanja carskog reza pri porodima.

Međutim, nakon fijaska s Doktorom Pankilijem, Mariju kao da je trebalo nešto jako da ga ponovno vrati u igru i odmah je, ne pitajući za savjet, inaugurirao Crkotinu u glavnog šankera. Što se novopridošlice tiče, mogućnost podvođenja u podrum nije ga se osobito dojmila: u odnosu na istražni zatvor iz kojega je upravo pušten, Titan-Elzetovo iskušenje vjerojatno mu je zvučalo kao neuvjerljiva šala, a sumnjam da bi i odbio grah s jakom zaprškom.

Dakako, teško je bilo Mariju argumentirati crne slutnje koje su me obuzele već pri prvom susretu s Crkotinom, to više što je i Paleka naprasno utihnuo nakon događaja s poklonom za Doktora i Gocu Praštalo. Umorni je još uvijek bio pod dojmom RSSB-a, nesposoban za bilo kakav kritički pogled, dok je Beti, nažalost, proživljavala pravu romansu. S druge strane,

Mario je bio u snažnom zamahu i dok bismo kombijem kretali u potragu za pankerima po gradu, s neobičnim me žarom pokušavao uvjeriti u ispravnost svoje odluke, ponavljajući kako se pank ne može održati s mlakonjama kao što su Paleka i Umorni! Poticao me da se prisjetim kako je to nekada rješavao Doktor Pankili.

- Zar si zaboravio da je uvijek imao nekoga uza sebe, nekog zdravog i mišićavog đikana koji je bio spreman umrijeti za načela! - Govorio je kako uopće ne namjerava izmišljati toplu vodu, nego samo primijeniti gotova rješenja! Jedno od tih „gotovih rješenja“ valjda je bila i njegova odluka da na bočne stijenke svoga kombija istakne natpis „Punk klub Mokra kifla“, adresu i telefon. U svakom slučaju, bilo je to „jeftinije rješenje“ od investiranja u novu neonsku reklamu.

Tako je započeo period naših pohoda na stambene blokove, prigradska naselja i radničke četvrti. Njuškali smo oko prastarih, u korov zaraslih bunkera, osamljenih trafika i izdvojenih garažnih kompleksa; spuštenih farova, kao u zasjedi, čekali bismo nadomak čađavog skeleta što je preostao od upravne zgrade bivšeg prehrambenog diva jer je Mario vjerovao da negdje, na razvalinama epohe, stasava novi naraštaj koji tek treba privesti onamo gdje mu je i mjesto - u Mokru kiflu.

Osobitu nadu polagao je u željezničarsku koloniju koja je, tradicionalno, bila rasadište pankera. Paleka, Umorno Oko, Doktor Pankili i Goca Praštalo - ali i toliki drugi živi i mrtvi znanci - ponikli su baš u obiteljima željezničara i Mario se tješio kako ta plodna žila ne može tek tako usahnuti. Naravno, nisam ga imao srca podsjećati da Hrvatske željeznice upravo proživljavaju svoje najteže trenutke i da se ta kriza mora reflektirati i na djeci zaposlenika.

Nekoliko večeri zaredom zateklo nas je u kombiju; vedar horizont gasnuo je u žarkocrvenim brazdama koje su možda suviše podsjećale na otvorene rane iz kojih je svakoga časa moglo prokrvariti. Vjerojatno su i ti slikoviti zalasci imali neke veze, ali na jednom višem, osjetilnom planu - kao čeznutljiva gesta nemoći ili nijema suglasnost prohladnog svoda. Osobito mučne bile su subotnje večeri, kad bi iz svatovskih mehana uz rijeku zacviljela tambura samica stapajući se s gromkim crkvenim zvonima u nekakvu trijumfalnu fuziju kojoj već dugo ništa nije stajalo na putu. Kada danas u mislima oživljavam te davne dane, čini mi se da je njihovo glavno obilježje bilo prenapregnutost. Vjerojatno je prenapregnutost posljedica očaja koji mi se sada vraća u obliku neprekidnog žamora iz mišje rupe. Rečenice koje su drugi izgovarali mogle su isto tako biti moje i u njima sam jasno prepoznavao sebe, svoje strahove i zablude. Grudi mi je zasijecalo nešto puno oštrije od udaraca srca, ali bez boli ili, barem, lišeno osjeta boli: uporno i potmulo kao bas-bubanj, držeći me u stanju

neprekidnog grča. Taj grč osjećao sam i u kaptima koji kao da su držali oči otvorenijima nego inače, jer sve je moglo biti važno s obzirom na krajnji ishod. Nedvojbeno, bio sam uvučen u zonu visokog nadražaja, gdje je uvjerljivost svake inicijative ovisila o načinu njene prezentacije.

To je vjerojatno i razlog zbog kojega sam, unatoč Julijinim pritiscima, „ukrao” još nekoliko dana Vinkovaca, što je bilo dovoljno da mi se povuku podljevi oko očiju. Nakon toga ipak sam morao u Zagreb, gdje me, nekim čudom, još uvijek čekao privid sređenog građanskog života. Druge iz Mokre kifle napustio sam s mutnim obećanjem o brzom povratku, ali ni oni, a ni ja, nismo bili baš uvjereni na vjetrovitom peronu. Umorni se čak lecnuo, zaklonivši rukom svoje otečeno lice, ali Mario ga je na vrijeme opomenuo. Dugo sam im mahao iz vlaka: tri figure postupno je gutala pepeljastosiva pozadina po mnogočemu prosječnog jesenjeg jutra, a onda – na prvoj skretnici – učinilo mi se da njihove noge poigravaju po betonskoj platformi u dobro poznatom ritmu. Tek tada shvatio sam da mi je potreban odmor.

7.

Julija i ja smo se upoznali tijekom treće godine studija novinarstva, u vrijeme dok smo se oboje još kalili u gradskoj rubrici dnevnih novina. Pokrivao sam tada ogrjev, zimske gume te sektor prometa s naglaskom na sindikatu tramvajskih radnika. Zarana sam upoznao pritisak neumoljivih rokova, trčkarajući s kraja na kraj grada – bolnih pluća od na brzinu popušenih cigareta – iako je honorar na kraju mjeseca jedva bio dovoljan za tursku dolčevitu u komisionaru preko puta redakcije. Da, bile su to teške, poratne godine. Zagreb je bio pepeljastosiv i turoban, iako – ruku na srce – ne puno turobniji nego danas. Ponekad mi se činilo da traje permanentna jesen. Mami su otkrili već uznapredovalu metastazu, a Tata je, kao beogradski student, bio faktički pred likvidacijom. Takva je bila atmosfera u državi, jesenska. Julija me pozvala da joj se pridružim u njezinu stanu s visokim stropovima i antiknim namještajem, tako da sam se, posve nepripremljen, zatekao u starohrvatskom okruženju – među jednim vrlo ranim odljevom Bašćanske ploče i paškom čipkom. Bilo je tu i mnoštvo vrijednih predmeta iz ostatka zemlje, poput parnog glačala i stroja za šivanje marke „Singer” na kojem su vrijedne švelje nekoć izrađivale vatirane potkošulje za dečke na istočnom frontu. A po zidovima – mačkovci, Julijini preci. O svakome je znala gotovo sve i savjesno me upućivala u bogatu obiteljsku prošlost kroz koju kao da se prelamala historija ovog malog naroda što je iz nekog razloga oduvijek tavorio izvan fokusa velikih sila.

Pa ipak, bilo je to razdoblje naših profesionalnih uspjeha. Nove društveno-političke okolnosti okrenuli smo u svoju korist; mladoj državi kronično su nedostajali pismeni kadrovi i trebalo se samo drznuti na pisanje većih i kompleksnijih tekstova. Vjerojatno svoj bijeg iz komunalnog novinarstva djelomice dugujem i Julijinoj samouvjerenosti i prodornosti. S nepune dvadeset i četiri godine počeo sam pisati političke članke i komentare sa slikom u kućici, dok je ona karijeru gradila naizgled manje spektakularno, iz sjene, uređujući estradne stranice, društvenu kroniku i pokoji sponzorirani prilog. Počeli smo surađivati u tada još nevelikoj, ali ambicioznoj novinarskoj kući, gdje je Julija oštrila svoj dar za izvlačenje koristi iz unutarredakcijskih previranja. Za razliku od mene, godila su joj duga sjedenja na uredničkim kolegijima i maratonsko planiranje tema; razgovori u četiri oka, konspiriranje i kasnopopodnevne lobističke akcije. Priznala mi je da na sam posao gubi dvadesetak posto vremena, a sve ostalo na diskvalifikaciju mogućih protivnika. Polako je pridobila Big Chiefovo povjerenje i u trenutku osnivanja ženskog tabloida nametnula se kao najbolje rješenje za pomoćnicu glavne urednice. Mislim da je tada počela osjećati kako me

šlepa. Uostalom, iz njezinih prijekora zbog moje tobožnje nemotiviranosti i lijenosti iščitavao sam Big Chiefove fraze, što je i bilo logično s obzirom na to da je tolike dane provodila s njim u redakciji, na radnim večerama u udaljenim seoskim gospodarstvima, na vinskim cestama i u izoliranim klijetima do kojih su mogli doprijeti samo dobri poznavatelji lokalnih putova. Sudjelovala je u nečemu velikom o čemu je nekoć sanjala na fakultetu: male novine preobražavale su se u izdavački holding u vrijeme dok sam se ja krio u njezinu stanu – na trbušastoj sofi opšivenoj troprutastim hrvatskim pleterom – pišući svoje priče.

Sve je češće imala izljeve histerije; osobito ju je onespokojavao to što uskoro navršavam trideset godina. Ljudi moje dobi – ljudi s kojima je osvajala tržište – upravo su postajali urednici ili, u najmanju ruku, kolumnisti i šefovi deska. Među njima bilo je i karijernih novinara, tzv. radikala mlađe generacije s kojima sam dijelio zajednički start, ali oni su, za razliku od mene, nastavili srčano pridonositi boljoj prodaji naših novina. Neki su posjedovali iskaznice tajnih službi i u skladu s tim birali odijela kao ulaznicu za ozbiljna mjesta u državnoj administraciji. Bila je to bolna tema za nas oboje. Nisam se uklapao u Julijine djevojačke snove o muškarcu koji će je, kako je govorila, nositi u naručju i brinuti se o praktičnoj strani života. Smatrala je da to zaslužuje. S obzirom na pamet. S obzirom na obrazovanje i izgled, a, na kraju krajeva, i s obzirom na njezin porodični pedigree. Odgajana je kao princeza – na to me često podsjećala – a sada mora potegnuti za dvoje! Ja sam joj pak nekoliko puta pokušao dočarati svjetliju stranu njezina položaja, objašnjavajući joj da moja neambicioznost ima obrnuto proporcionalan učinak na nju; da ju ne ukopava, nego – naprotiv – da ju tjera naprijed jer pokraj sebe ima živi primjer kako novinari mogu nisko pasti.

Iako sam izbivao tek dva tjedna, činilo mi se da je prošlo puno više vremena, to više što su se u međuvremenu dogodile velike promjene na planu Julijina posla i, osobito, radnog vremena. Prelazak iz političkih u revijalne novine iziskivao je neusporedivo veći angažman nego što je uopće mogla zamisliti. Ujutro bih nailazio na njezine poruke po stanu, šminku, ostatke integralnog kruha i slomljenu cigaretu u pepeljari. Tijekom dana jedva je uspijevala nazvati, a i tada je zvučala krajnje izbezumljeno. Kući je stizala tek oko ponoći i tiho bi se uvukla u krevet. Unatoč svakodnevnim naporima, uvijek je bila iznenađujuće topla, miljenica dobre cirkulacije. U mraku, iz prikrajka, napeto sam pratio svaki njezin pokret, gestu, drhtaj usana ili nosnice, nove tikove koje bi na njezinom licu potaknuo jedan intenzivan dan na izmaku. Gotovo da sam osjećao Julijine silovite misli koje su u tim gluhim noćnim satima dobivale sasvim konkretan oblik podivljale stihije, a iz daha koji je širila oko sebe slutio sam tajnovita iskustva i odjeke važnih razgovora.

- O čemu razmišljaš? - navaljivala bi shvativši da žmirkam u sobnu tamu, a ja bih joj gotovo uvijek smuljao kako smišljam teme za idući kolegij. A prava je istina da je Zagreb u meni budio najniže strasti; uzrujavao me, mučio i destabilizirao. Bio sam tada u fazi kad me već i pogled na njegove opjevane vedute ispunjavao najcrnijim mislima: možda je kakav gnjevni janjičar u meni snivao osvetu zbog neuspjele opsade ovoga grada - jedan od onih neupokojenih predaka što čekaju trenutak naše slabosti kako bi namirili stare račune. Uostalom, nije li upravo Mama u tirkiznozelenoj boji mojih očiju pronalazila natruhe staroga Orijenta, i ne sluteći, jadnica, da ispod privrženog pogleda možda čuči Turčin iz ranokršćanske predaje, oprljen vrelin uljem, jednook i s isukanim jataganom: žedan krvi?

Isprva nisam pridavao pažnju svojim maštarijama i doživljavao sam ih kao mali intimni odušak kojim se duh oslobađa pritiska zbog neprekidnih zahtjeva za novim, senzacionalnim otkrićima. Moj tajni život započinjao je u mraku Julijine spavaće sobe. Zamišljao sam kako upadam u pojedine novinske kuće i ondje, u štapskim čizmama, odvajam one odgovorne za sustavno zaglupljivanje mlade nacije: - Gospodo, vaši zločini oslobađaju me svih kolegijalnih obzira! - S daljnjim razvojem demokratske kulture u zemlji, svoju sam fiktivnu borbu proširio na estradu, kulturne i sportske institucije - na Sabor i Vladu, na javna poduzeća i ostale sfere društva u tranziciji. Iz nekog razloga ukidao sam počasne titule sportskih ambasadora Hrvatske u svijetu, modne oskare i tamburaška sijela diljem zemlje. Razumljivo, posebno sam bio nemilosrdan prema medijskim miljenicima. - U kamione, gospodo iz društvenih kronika! I vi, mlada damo koja se već neko vrijeme fotografirate u zaleđu estradnih umjetnika: dosta ste se koristili pogreškama paparazza! Sada, molim, pješice, u koloni jedna za drugom; vaši fragilni gležnjevi ionako će s vremenom okoštati u gumenim čizmama! - Dakako, u takvim okolnostima pitanje iz novinske rubrike „Što poznati rade danas?“ gubilo je smisao jer je odgovor anketiranih mogao biti samo jedan: obavljamo tipične sezonske poslove u polju, i to uz poticajne taktove pank glazbe!

Komune za raskušivanje locirao sam u pitome istočnoslavonske nizine, gdje su jedine vertikalne montažne promatračnice. Više neće biti potrebno tražiti pročišćenje u gudurama Nepala i Radžastana: uz dobru stražarsku službu, krajnji rezultat bit će istovjetan terapijskim učincima gurua koji su se, uzgred, ionako komercijalizirali. Malog, običnog potrošača ostavljao sam za završnu čistku; on je ionako, otromboljen pred televizorom, samo čekao da ga netko pokupi.

* * *

Te svoje zamisli prvi sam put povjerio Juliji tijekom večere povodom svog tridesetog rođendana. Sjedili smo u restoranu odakle su se nazirali obrisi Gornjega grada s prvostolnicom i u osnovi bez teka jeli nešto žilavo i precijenjeno. Noć koja nam se nudila kroz veliki prozor bila je proladna i s natruhom skore kiše u zraku. Julija, međutim, nije bila posebice motivirana za razgovor o Turčinu koji čuči u meni i uglavnom se držala poslovnih tema. Primijetio sam da je dobila pogled odozgo – rakurs za sistemsko promišljanje. Rječnik joj je postao za nijansu apstraktniji nego prije. Sada je baratala pojmovima kao što su media plan, target group, marketinški potencijali... Govorila je o predviđanju, ali i o potrebi za proizvodnjom događaja. Nesumnjivo, pripremala se za postpolitičko doba koje će oskudijevati konkretnim zbivanjima, kad će se samo vrhunski improvizatori uspjeti održati na vrhu.

– Ovo je mala zemlja, ali to zapravo i nije otegotna okolnost za novine. – Tu tezu branila je na vrlo specifičan način: po teoriji vjerojatnosti svaki stanovnik zemlje od 4,5 milijuna stanovnika s relativno razvijenim novinskim tržištem ima šansu da dva ili čak tri puta tijekom kalendarske godine dospije u novine. Ta mogućnost mami, ali na posredan način. Važno je, naime, osigurati velik protok elite kroz društvene kronike; što je protok te grupacije kroz novine gušći, nivo nadražaja među običnim čitateljima raste. Ovdje je opet napravila ogradu: – To je važno – poučila me – ali ne i najvažnije, jer elita je samo mamac za stvaranje iluzije da su izgledi za medijsku popularnost porasle do te mjere da je njima moguće obuhvatiti sve stanovnike.

– Od elite se ne živi – dodala je. Vino joj je, očito, širilo pogled i stekao sam dojam da egzistiram tek kao čestica prašine u tom ogromnom okularu.

Nakon večere uspjela me protiv moje volje odvući na nekakav gala parti s crvenim tepihom na kojemu su se vidjele rupe od žara nedovoljno zgaženih čikova. Julija je poznavala mnoge ljude koji su nešto značili u društvenom životu grada, javne djelatnike, medijske glodure i novinare. Bilo je tu i glumaca, ljudi iz šoubiznisa, filmaša i stilista u usponu. Pratio sam je koliko sam mogao, vrebajući na slobodan djelić zida gdje bih predahnuo i odmorio leđa, ali sve plohe kao da su već bile zauzete. U svakom slučaju, moralo se ići bočno, kroz nestalan prolaz među natiskanim uzvanicima, a Julijina stara navika – skakutanje od grupe do grupe – budila je u meni blagu vrtoglavicu. Ubrzo sam osjetio znakove mučnine i odložio čašu sa slatkastim koktelom, ljut na samog sebe što sam odbio pivo. Mora da sam izgledao vrlo loše jer su pojedini pogledi predugo ostajali prikovani za mene. U međuvremenu, izgubio sam Juliju i ta me spoznaja poprilično onespokojila. Nešto teško, teže od žgaravice, penjalo se

unutarnjim stubama mog probavnog trakta. Pokušao sam kontraproboj, no bilo je prekasno. Okrenuo sam se i povratio na najbliži srebrni topić čija je vlasnica, razumljivo, digla veliku galamu. Odnekud su se stvorili zaštitari i odmah im je bilo jasno tko je tu uljez. Dva obrijana purana u ustaškim bluzama odveli su me na stranu kako bi mi objasnili pravila ponašanja na VIP partijima. Dotrčala je Julija i svojim me autoritetom izbavila iz tih prigradskih šapa. Začudo, čim smo izašli van, na kišu, bilo mi je bolje.

- I ja bih ponekad ubijala na poslu, dragi moj - govorila je Julija dok smo se blagom nizbrdicom spuštali prema Trgu: - Eh, kad bi samo znao koliko ih je na mojoj listi za odstrel!

- Ne radi se o tome, ljubavi! - usprotivio sam se, ali ona me nije htjela saslušati.

- Kao prvo, cijeli hladni pogon na čelu s tajnicom, pa foto služba, desk, grafika, lektori... - Uhvatio sam je tada za laktove i, nimalo nježno, privukao k sebi. Neka pijana grupica u prolazu opsovala mi je majku seljačku.

- Ne radi se o sitnim privatnim osvetama, shvati, bogamu... - govorio sam dok se ona - gledajući me - kolebala između ljutnje i smijeha. Ali, nakon što sam joj objasnio da moje namjere plediraju na obračun s vitalnim dijelom nacije - s njezinim „svekolikim“ bićem - prasnula je u vatreni hihot. Zabava se, što se nje tiče, nastavila na otvorenome.

- Ljudi, uskrsnuo je Mason, neprijatelj Hrvata - vikala je prema rijetkim parovima koji su teglili svoje mrzovoljne njuške u barove na Dolcu. Još plitke lokve praskale su nam pod nogama dok sam je pokušavao dostići. Julija je naglo skrenula u jedan neosvijetljeni poluhaustor i ondje, ne trepnuvši, jezikom mi dodirnula vrat. U tom trenutku bljesnulo je svjetlo iza njezinih listova i kroz mali podrumski prozorčić ukazao mi se niz tipskih drvarnica s rešetkama na kojima su svjetlucali metalni lokoti. Brzo sam je izgurao van, a ona je, srećom, sve to prihvatila kao ljubavnu igru na kiši.

Dolje, na samom Trgu, sustigao nas je novinar Mišo Maloduš. Bio je zadihan i u ruci je nosio Julijin kišobran koji je u žurbi zaboravila na partiju. Inzistirao je na još jednom piću. Bio je u odijelu, ali bez kravate - raskopčana ovratnika i pomalo musav od alkoholom natopljenog voća iz koktela, dežmekastih obraza, vrata pomalo utonulog među uska ramena, zbog čega se činilo da gleda iz žablje perspektive. Godinama smo dijelili istu, unutarnjopolitičku redakciju, a jedno vrijeme čak i stol i kompjutor, ali prilike za bolje upoznavanje kao da i nije bilo. Uostalom, Mišo je obično bio na rubu kolapsa - galijot koji tegli nepotpisane teme s

gomilom sugovornika, očajni investigator opće prakse. Čini se da su mu i očni živci popustili od skakanja s teme na temu, a na preostalih nekoliko vlasi sarkastično su svjetlucale kišne kapi.

Koliko će uopće izdržati u takvom tempu – pitao sam se. Za koju godinu dosegnut će četrdesetu – u najboljem slučaju kao potišteni saborski izjavitelj, naravno, ako ga već prije toga pod izlikom „nemotiviranosti“ ne sprae u rubriku „Život“ gdje je situacija načelno manje stresna, ali krajnje ponižavajuća. Vjerojatno se, svjestan svog bijednog položaja, upravo pokušavao uhljebiti kod Julije u ženske novine, uslužno joj pridržavajući kišobran dok smo hodali prema najbližem bistrou. Nažalost, gnjavaža je tek ondje započinjala. Mišo je, naime, odlučio biti duhovit, no njegovi štosevi bili su neoprostivo jadni. Osjetio sam zapah dežurnog vicomata. Julija se pak suzdržano osmjehivala; u dubini duše prijaio joj je Mišin udvorički stav, iako je – možda radi mene – održavala distancu s umjereno kiselim licem.

– Hoće li poslije svega Mišo uopće moći zaspati?, pitao sam se. Ili će, skrhan neizvjesnošću, dočekati zoru s upaljenim televizorom?

Iako nas je propisno izmorio, na rastanku sam mu čak namignuo, pomislivši kako je opet lijepo moći migati svijetu oko sebe. Mišo je, međutim, gologlav i zabrinut gledao prema nama – stojeći na kiši koja je sve jače padala – u gradu koji ga nije trebao, među ljudima kojima je bio dosadan, na tržištu koje s njim nije računalo.

Kad smo došli u stan, Julija je zbacila vlažnu odjeću sa sebe. Osjetio sam čvrsta, moćna bedra kako me pokoravaju svojim odlučnim kretnjama. Kao i sve dominantne žene, voljela je biti gore, ali nisam dugo izdržao. Sjeo sam na rub kreveta, okrenuvši joj leđa. Umjesto olakšanja, prožeo me strahoviti nemir. Osjetio sam ga u prsima kao nedostatak kisika – kao unutarnju oblogu koja priječi uobičajenu razmjenu iskustava između organizma i okoline. I nadasve bućan hod uma. Prišao sam prozoru. Ulica je bila odbojna, a stvari u sobi nepodnošljivo patetične. Čuo sam Juliju kako rukom miluje jorgan sa starohrvatskom čipkom i u krevet se vratio neobično klecavih koljena. Osjetio sam kako se pripija uz mene i njezin vreo dah u usnoj školjci.

– Imam jednog netipičnog, opuštenog, vrlo modernog i šarmantnog... – šaputala je: – Jasno, govorim ti samo o neformalnom susretu, o „čavrljajućem satu“ kako ga on naziva.

– Još jedan medijski celebrity? – zdvojno sam se upitao.

- Profesionalac, prije svega - spremno je odgovorila, te, dodala: - Pa i ja sam često kod njega.
 - Jel skup? - upitao sam bez veze.
 - Inače jest, ali ima posebnu tarifu za novinare. Mogla bih ti dogovoriti sastanak... Neko vrijeme smo šutjeli, a zatim je spustila dlan na moja prsa.
 - Čini mi se da si izgubio volju, ne samo za posao, nego sveukupno... za borbu. I to me muči. Postavi se samo u moj položaj: u najboljim sam godinama, a imam dojam kao da pokraj sebe imam mrtvu ribu. - Vidio sam kako joj se oči zabrinuto gase.
 - Najgore mi je kad se sjetim koliko si obećavao! Pa nije bilo kolegija na kojemu Big Chief ne bi istaknuo tvoj primjer... Kako ti je ono tepao?
 - Nemoj sad, Julija...
 - „Moja mlada zvijezda”, jel tako?
 - Eh.
 - Znaš, dok te nije bilo, razmišljala sam kako je nemoguće da se sve to istopi u pišljivih nekoliko mjeseci. Naravno, takvi ekstremni slučajevi postoje na Zapadu. Ali, kad sam mu iznijela tvoje ponašanje, bio je uvjeren da ti ne spadaš u tu kategoriju...
 - S kim si razgovarala o meni?
 - Pa s psihologom o kojem sam ti maloprije pričala. Jel me ti uopće slušaš?
 - Čovjek je vjerojatno u pravu - rekoh.
 - Zato mislim da bi najbolje bilo da osobno odeš k njemu, ha? Što kažeš? Mnogi u redakciji sjajno su se napričali s njim, uključujući i Big Chiefa, pa ne vidim zašto ne bi i ti.
- Izvio sam se i nježno joj zatvorio usta poljupcem.
- Borim se, itekako, kao lav, da samo znaš.
 - Ti? - malo se lecnula.
 - Ja, ja...

- Gdje? Na kojem polju?

Doista, koje je bilo polje moje borbe? Činjenica je da ga još uvijek nisam mogao imenovati, ali sam – isto tako – osjećao njegovu magnetsku privlačnost. Prislonivši svoje usne na njezine, pomislio sam kako je teško dočarati smisao te borbe jednoj mladoj poslovnoj ženi koja svakog dana potvrđuje pragmatičnu crtu svoje osobnosti. Zar da joj pričam o osjetilnoj strani panka, o jednoj njezinoj, nedovoljno istraženoj grani koja nigdje nema svoj referentni centar? Kako bih joj objasnio subverzivno djelovanje Titan-Elzetovog terora koji poput mrtvačkog pokrova prekriva moj rodni grad? Bi li razumjela razornu snagu graha s muževno jakom zaprškom, ali i sve one apokaliptičke zalaske i krv koja se nekim tajnim kanalima iz mozga slijeva u podočnjake, čineći nas nalik maloj obitelji rakuna? Julija je živjela u svijetu trijeznih i nadasve svrsishodnih konjunkcija u kojemu je na jedan začuđujući način još uvijek bilo mjesta i za mene. Tugaljivo sam joj se nasmiješio: – Možda ću ti jednom ispričati – šapnuo sam joj na uho, napućivši usne u očekivanju uzvratnog poljupca. Ali, čim sam naslutio njezin dah, pričinilo mi se da u klaparanju kiše o prozorsko okno čujem ritmično skandiranje: – Ti-tan, El-zet, Ti- -tan, El-zet... I tko zna zašto, u mislima sam oživio rosnu livadu s crnim pupoljcima koji se otvaraju prema ravnodušnom nebu.

* * *

Sutradan sam posjetio redakciju. Osjećao sam se kao rekonvalescent koji obilazi prizorište svoje nesreće.

Big Chief bio je u svome „stakleniku“. Upravo je zakucavao u jedini čvrsti zid uokvirenu fotografiju na kojoj su njegove zečje usnice dodirivale Papin prsten. Druga ruka Svetoga Oca iscjeljujuće je počivala na njegovu ćelavom zatiljku.

Cuclajući čavao, šturo je primijetio kako mi boravak u rodnom gradu baš i nije prijao. Zatim se odmaknuo korak od zida, kao da procjenjuje položaj slike u odnosu na promatrača.

- Kako ti se čini?

- Vrlo solidno – rekoh.

Zatim je ispljunuo čavao u šaku: – Dakle, mladiću, ne izgledaš baš orno za posao – primijetio je s daškom zajedljivosti u glasu: – Naravno, Julija mi je nešto natuknula o tvojoj temi.

- Da?

- Hm, nešto kao „mikro-makro” pristup...

- Mikro-makro, upravo to. Znae, radi se o jednom od onih pojedinačnih slučajeva koji, kako vi to kažete, reflektiraju širu društvenu pozadinu.

- Opa, tema u kojoj se zrcali duh epohe! Ako se ne varam, riječ je o panku?

- Ali na mikroplanu.

- A makroplan?

- Tretman supkulture u mladoj državi, militarizacija društva, uspon plemenske svijesti, diskontinuitet u... - On se namrštio.

- Polako, mladiću, ne srljaj - rekao je, no pogled mu je i dalje bio prikovan za sliku u mjedenom okviru. - Ja se, naravno, još uvijek sjećam kako si se po redakciji hvalio svojom pankerskom prošlošću.

Nostalgичno sam uzdahnuo: - Eh, bilo je to davno, ali gazda Mokre kifle moj je stari prijatelj.

- Velik čovjek - ustvrdio je Big Chief.

Nakon kratkog oklijevanja, promrsio sam: - Pa, rekao bih, jedan od onih na svoju ruku. - On me iznenađeno ošinio pogledom preko ramena.

- Ja govorim o Svetom Ocu, a ne o tom tvom provincijskom jebaču! - otresao se na mene, i ne sluteći koliko je bio u pravu kad je Mario u pitanju. Odložio je zatim čekić i pogladio trbušćić pod majicom s logotipom naših novina. Pokazao mi je rukom na fotelju, no on nije sjeo nego se naslonio na ovalni stol za sastanke i pomalo plejbojevski prekrizio noge. Gledao je iznad mene, vjerojatno kroz prozor, i lagano njihao svoj dežmekasti torzo. Počeo je izdaleka: - Eto što je šesto čulo: baš sinoć, nećeš vjerovati, sve se prevrćem po krevetu, nikako da mi san dođe na oči, nešto me kopka, mislim si: možda se vani vrijeme mijenja, ovo zatopljenje, što li je već? Sigurno je bilo oko dva ujutro kad sam konačno zaspao. I tko mi dođe u san? - upitao je, pa odmah i odgovorio: - Ti, baš ti. Vidim tebe u nekakvom kafiću. Sjediš za šankom, na onoj stolici na okretanje. I šta radiš? Ništa. Samo se vrtiš. - Odlijepio se od stola i nečujno prozujao u otvorenim mokasinama mimo mene. - A to ne valja, nikako - nastavio je zastavši pred velikom staklenom stijenkom odakle se pružao jedan od

najimpresivnijih pogleda na grad: – Sanjam ono što me muči, valjda to već i ptice na grani znaju: konkurenciju, lopove iz distribucije, a ponekad, shvaćаш, i novinare bez teme. Dobre stvari ostaju na javi, a loše se ušuljaju u san... – Malo se pognuo, kao da kani podići nešto s tepiha, a onda se protrljao po ćelavom zatiljku obrubljenom paperjastim vlasima od kojih je valjda davno digao ruke. Krepmo mi je prišao i prignuo se, kao da mi stavlja na uvid svoje najdublje tajne.

– Sada se čini glatko, je li? Probaj, slobodno... – U prvi mah ruka mi je poletjela, no na vrijeme sam se suzdržao i vratio je u krilo. On se pak uspravio i digao pogled ka Papi.

– Nemoj misliti da mi je srce od kamena... Dok je trajalo, grudi su mi se kidale; ujutro se ćešljam, a sve mi suze naviru na oči. Kako god prođem ćešljem kroz kosu, čini mi se da orem po duši. Poćelo je kao i kod tebe, s visokim zaliscima, a onda su se samo otvarala nova žarišta, jedno za drugim. Sve u svemu, dugo je trebalo da shvatim kako me zapravo tržište tapše po glavi...

Unatoć dirljivoj ispovijedi, Big Chief zvućao je kao netko tko je prihvatio kompromis kao jedan od nućnih preduvjeta za sućivot s tržištem. Bilo je to jasno već i po smirujućoj, bakrenoj boji što ju je na njegovu golom tjemenu ostavila kvarclampa studija za sunćanje. Pa, moglo se ćak reći da je odlićno prošao: žrtva je u odnosu na dobit bila malena. Izgubio je kosu, ali ne i snagu. Ipak, teško je bilo ne zamijetiti razliku u pristupu ćelavosti između njega i mog bivšeg ućitelja gitare, Vatroslava Dondura. Potonji je ćelavosti pristupio na dragovoljan naćin, dok joj se Big Chief prilagodio i promućurno okrenuo u svoju korist. Prva ćelavost bila je ideološke, druga pak tržišne naravi, ali obje su, u osnovi, imale stanovitu drućstvenu „tećinu“. U odnosu na njih, Mario v gubitak kose, kao i svaki gubitak, doimao se prilićno tragićno i ćovjek je mogao suosjećati s njim kao s mitskim Samsonom. No barem je imao motiv koji ga je tjerao dalje – poput Big Chiefa koji se nekoć takoděr susreo s tim problemom, ali mu se, isto tako, na vrijeme othrvao, osluhnuvši sve te vapaje koji su dolazili iz baze – od malog, obićnog ćovjeka, našeg ćitatelja. Mora da je i Mario ćuo neke glasove, doduše, ni izbliza tako brojne i jednodušne kao u slućaju glavnog urednika ćije su novine s Papinom naslovnicom dosegnule magićnu brojku od 100.000 prodanih primjeraka.

– Znaš li tko mi je dao snagu da prebrodim te teške trenutke? – upitao je Big Chief te, po svom obićaju, odgovorio umjesto mene: – Naši ćitatelji, naravno. Oni su me nadahnuli da se uzdignem i prestanem razmišljati o ćivotu na sebićan i autodestruktivan naćin. Većina nas

može s lakoćom pronaći razloge za odustajanje, osobito ako se pogleda u ogledalo, ali snaga savjesnog novinara krije se u njegovom prihvaćanju permanentnog samozaborava u korist običnog, malog čitatelja. Naravno, govorim ti o profesionalizmu – dodao je i podbočio se rukama o bokove.

– Ono što me zabrinjava u vezi s tobom nisu ni lijenost, ni bezvoljnost, a ni relativno malen radni kapacitet. Čak me ne zabrinjava ni to što si se dao u literaturu; to bi bilo opasno da je više talentiranih novinara u redakciji, a ovako... – Učinio je naglu kretnju glavom u stranu kao da prebacuje imaginarne šiške s čela, te gotovo drhtavim glasom zaključio: – Mene zabrinjava to što si počeo prezirati naše čitatelje.

Poveo me zatim kroz redakciju lagano, s noge na nogu. Bilo je rano prijepodne i svoja mjesta tek su zauzimali redakcijski ljudi – mahom urednici unutarnjopolitičke rubrike, šefovi deska i pokoje estradno njuškalo užarenih zjenica. Mirisale su prve kave iz automata, a jedna cigareta ostavljena u pepeljari ispuštala je vrlo gust i uspravan dim; volio sam te trenutke u redakciji kad usplahireno srce proživljava škakljivu idilu s tihim radnim ambijentom.

Za to vrijeme Big Chief pričao mi je o ulozi i značaju supkulture u socijalizmu, o tome kako je i on nekoć vjerojatno bio panker, ali godine, obitelj i tržište učinili su svoje. Dotaknuo se i novog vala koji je za njega bio jedno neprocjenjivo iskustvo, ona podloga – kako je rekao – kamen iz kojega je isklesan. Očito, za tren se zanio i njegove sitne oči kao da je okupao ljetni pljusak.

– Svi su oni nekada bili dio alternativne scene ovoga grada: rokeri, pankeri, neoromantičari... Urbani mladi intelektualci! – krepko je poentirao. Ja sam pak vidio samo kamarilu štrebera i karijerista čiji su preplašeni pogledi iza glomaznih kompjutorskih kućišta odavali spremnost da u svakom trenutku briznu u plač i potom, kroz suze, mole Big Chiefa za milost.

* * *

Nije bilo jednostavno Juliji objasniti moju želju da ponovno odem u Vinkovce, no njezina prezaposlenost svakako mi je išla na ruku. I već kad sam pomislio kako će sve proteći glatko i bez suvišnih pitanja, uoči polaska nazvala me i rekla da je pank već odavno mrtav.

- Kao, uostalom, i naša veza! - To je zvučalo kao bolna, iako vrlo realna analogija. Naslutio sam notu gorčine u njezinu glasu, tračak neprikrivenog bijesa karakterističan za žene nezadovoljne svojim statusom u vezi. Spomenula je i onog renomiranog psihijatra kod kojeg mi je dogovorila termin za jedan od idućih dana. Sada ga je, očito, morala otkazati.

U vlaku koji me tog popodneva vozio u smjeru istoka uzalud sam se nastojao prepustiti melankoliji teškog kontinenta u jesenjoj izmaglici. Datum je bio visok: jedna godina, unatoč Papinu blagoslovu, izdisala je u nekoj nedorečenoj ekstazi, poput samrtnika koji uzalud pokušava sročiti svoju posljednju rečenicu. I ja sam dijelio taj duboki nemir društva u previranju i neprekidno sam, od stanice do stanice, pokušavao zamisliti kako će izgledati Julijin i moj „dead line“. Iz nekog razloga prekidi su me asocirali na noć, proriđeno parkiralište i raslinje uzbibano laganim povjetarcem. U pozadini pak neizbježni tramvaj - barem su stanovnici velegrada imali taj privilegij da se oproste uz romor noćne tramvajske linije. Drugdje su pozadine raskida puno delikatnije: pseći lavež i zvuk roleta na susjednim prozorima, dakako, s ponekim zlobnim komentarom koji zna potmulo odjeknuti među obiteljskim kućama u nizu. Što se Julije i mene tiče, postojala je velika vjerojatnost za brz i spontan prekid, možda u formi jezgrovitog telefonskog razgovora, iako će, pretpostavljao sam, biti teško izbjeći Julijinu odjavnu repliku: - Ključ od stana ubaci u poštanski sandučić!

Proganjao me metalni udarac ključa o dno njezina starinskog sandučića s početka stoljeća. Bili su to duboki sandučići namijenjeni onima koji dobivaju puno pošte. Posjedovali su ih ljudi od ugleda, pretplatnici brojnih strukovnih i hobističkih časopisa, intelektualci širokih interesa, stalni korespondenti koji žele biti „u tijeku“. Otvarali su se s pijetetom i imali poseban zadah. Čak je i škripa vratašaca posjedovala stanoviti legitimitet kao, uostalom, i u bakru izlivena prezimena s vitičastim slovima. Ona su, doduše, odavno izbljedjela, ali to im je davalo štih ukorijenjenosti. S druge strane, bijela ceduljica s mojim prezimenom na njemu otpočetak mi je djelovala nekako privremeno, poput uljeza koji vrijeđa slavnu patinu starohrvatskog sandučića s početka stoljeća. Vlak me odvezio sve dalje i dalje od Zagreba, a ključ od Julijina stana bio je u mom džepu: napipao sam ga među zgužvanim novčanicama i čvrsto stegnuo u šaci - kao jednu od rijetkih činjenica za koju se još uvijek mogu uhvatiti.

Osvrnuvši se poput lovca s tajnim trofejem, shvatio sam da su odjeljak u međuvremenu napućili muškarci u srednjim godinama - ona djelatna snaga nacije - „kotačići u zupčaniku“, kako im tepaju sociolozi rada. Isprva tmurni i zatvoreni, ubrzo su zapodjenuli vrlo živ razgovor preko moje glave, načinjaći naizgled uobičajene majstorske teme. Eh, da, trebalo

je imati snage i osposobiti se za život u procijepu između dviju dominantnih sila u društvu, to više što su obje bile u povijesnom usponu. Na sjeveru zemlje dizali su glavu potomci starohrvatskih građana, a na istoku – priučeni majstori i seljaci. Između njih vladalo je uljudbeno poštovanje: oni su, svatko na svoj način, bili zalog kontinuiteta, dobri kršćani i vrijedni domaćini, sinovi na koje Domovina uvijek može računati. Slušajući ih, obuzeo me očaj i pitao sam se gdje smo u svemu tome mi, djeca kvaziindustrijskih gradića proistekla iz malih jednoipolsobnih gajbica – iskorijenjeni ateisti bez osjećaja za nacionalni dignitet, lišeni ljubavi prema radu rukama? Je li moguće da su nas previdjeli tvorci ove države – pitao sam se – ili je sve to dio šireg projekta koji je trebao vratiti zabludjelu dječicu u naručje stroge, ali pravedne majke Domovine? Opet sam pomislio na onaj tajni eksperiment koji, možda, i nije od jučer. Tko zna otkad nas promatraju i propituju našu tvrdokornost? Ah, vjerojatno brzo otpadamo – zaključio sam s tjeskobnim žalcem u srcu, gledajući u te velike šije kako se, u ritmu vlaka, sučeljuju poput zanjihanih vreća za boks, ali te ruke – to čudo hrvatske naive – o njima se zapravo radilo! Pa, dobro, gospodo iz Bauhausa, gdje ste svih ovih decenija? – pitao sam se. Zar je moguće da su vaša istraživanja tržišta baš toliko podbacila kad su Hrvati u pitanju? (Njihov opskrbeni centar otvoren je tek 2003., u Zagrebu, i jeftini Bauhausov alat napokon je, čini se, došao u prave ruke).

8.

U Vinkovcima, drugi ciklus Elzet-Titanova terora već je ostavio respektabilan biljeg na Mariovim očnim dupljama. Prorezi između kapaka bili su sada za nijansu uži nego prošli put i već u željezničarskoj restauraciji dao mi je do znanja kako je „Čika Mika” jedna užasno podla igra, osobito ako se poveže s pogađanjem proizvođača sigurnosnih brava u Regionalnom skladištu. Ipak, obavijestio me da se probio do trećeg kruga i odigrao ukupno osam partija „Čika Mike”, od kojih je svih osam puta bio – Lopov.

– Što je najgore, nemaš se kome požaliti na regularnost same igre – resignirano je dodao. Kimnuo sam u znak solidarnosti, ali kad sam pošao za njim prema kombiju, njegova izmoždena stražnjica sijevnula mi je pred očima kao upozoravajući flash back. U svakom slučaju, trebao sam uložiti puno napora da se othrvam porivu za momentalnim povratkom u Zagreb.

Vani je padala sitna kiša i brisači su tromo strugali po naprsnulom vjetrobranu. Oko nas promicale su konture mrkih zgrada i traktorskih prikolica ostavljenih uz cestu, poput opasnih izbočina što vrebaju iz nemirne tame. Parkirali smo u nekakvom blatnjavom rukavcu. Mario je pošao prvi, rukom mi dajući do znanja da budem tih. Činilo se kao da procjenjuje stanje na ulici. Teški noćni oblaci sporo su se premještali iznad grada, a zadah svježeg kuhanog graha puzao je po tlu poput masne, otromboljene zmijurine. Dok smo, koji trenutak poslije, hodali prema Kifli držeći se pročelja kuća, vjetar je donosio udaljene krikove i činilo se kao da netko iz duboke tame upravo skončava u strašnim mukama.

Pred kafićem bio je parkiran tek jedan Suzukijev minidžip, ali prilično bahato, tako da smo morali dobro uvući ionako ravne trbuhe kako bismo se provukli pokraj njega. Jedan za drugim, u polučučnju, prehodali smo zatim sklisku ljetnu terasu – do kraka jarko žute svjetlosti što se izlijevala kroz podrumski prozor. Mario je svinuo vlažan korov i najzad razotkrio smisao ovoga šuljanja.

– Pogledaj! – rekao je. Unutra je, sama za šankom, sjedila Mariova zaručnica Negovana. Sjedila je na barskom stolcu s poluispijenom čašom bambusa pred sobom, češući se ispod pazuha, očito u borbi s neizrecivom dosadom. Iako nam je bila okrenuta leđima, prepoznao sam njezine plave uvojke na mesnatom i suncem oprljenom vratu. S druge strane šanka,

Crkotina je oslonjen na aparat za kavu bestidno biljario jaja kroz džepove hlača, njišući se vjerojatno u ritmu glazbe koju, doduše, nisam čuo, ali sam po Crkotininim pokretima mogao nazreti njezin iskričavi ritam. U jednom trenu Negovana se osvrnula prema prozoru i Mario me grubo povukao u sjenu.

- Prekjučer se vratila iz Tunisa - prišapnuo mi je uzrujano.

- Čini se da čeka tebe - primijetih bez zloradosti.

Preskočili smo nisku ogradu što je dijelila terasu od stražnjeg dvorišta, gdje su me prestrašili ljudski koraci u travi.

- Hej, netko je u dvorištu - šapnuh za Mariom.

- Gdje? - Tamo, u mraku.

- To je stari, ne može spavati pa se bez veze muva okolo - objasnio mi je Mario kad smo prodrli u kuću. - Ali, nikakve koristi od njega kad je gluh ko magare - dodao je dok smo se uspinjali stepenicama na kat. Glomazno zdanje puno nefunkcionalnih praznina djelovalo je oronulo i hladno, kao da su godine neprirodnog suživota s podrumskim lokalom isisale svu toplinu iz njenih zidova.

- Jesi li kad čuo za emotivnu pljačku? - upitao me i otvorio vrata svoje momačke sobe.

- Za emotivnu pljačku? Pa ne baš...

Umjesto prekidača za svjetlo, uključio je baterijsku lampu. Zamijetio sam stravičan nered: širom otvorene stijenke ormara i izvrnute ladice. Pod je bio prekriven plastičnim okvirima od kazeta i pločama koje su krckale pod đonovima mojih cipela.

- Kao da si imao raciju - rekoh, podignuvši ostatak jedne ploče s poda i zadrhtao od boli. Sjećam se, bio je to „In too Much too Soon” New York Dollsa.

- Još gore od racije - gorko je primijetio, gurajući čiste čarape i gaće u džepove svoje jakne.

- Negovana je jučer posjetila sobu dok sam bio vani - rekao je: - Tipična emotivna provala. Odnijela je sve što mi je važno u životu: kazete, ploče, videorekorder, čak i švicarski losion protiv... ćelavljenja! - Stelaža s Mariovim unikatnim pločama i videokazetama bila je počišćena na iznenađujuće dosljedan način. Čak su nestali i poster i sa zida, a na površini koju je Mario za tren osvijetlio učinilo se kao da razaznajem tragove oštih kandži. Nekoliko

trenutaka nepomično smo stajali na sredini sobe, kao da odajemo počast odsutnom pokojniku, a zapravo smo skamenjeni osluškivali krikove što su uvirali kroz poluotvoreni prozor.

- Možda joj je netko rekao za malu Beti? - rekoh, na što je Mario, prenut iz misli, tiho promrmljao: - Možda, iako to sada i nije toliko važno...

- Pa, imaš li uopće pojma zašto je to učinila?

- Eh, zašto, zašto! - ponovio je moje pitanje kao da se radi o nečuvenoj besmislici.

- Ne budi naivan. Iskreno, čudim se da to već prije nije napravila. - Izgurio me zatim iz sobe s krajnje zabrinutim izrazom na licu i, dok smo se spuštali stepenicama, sinulo mi je kako je ovo, po svemu sudeći, kraj naših „motivacijskih čajanki“.

* * *

Kiša je posustala, ali je cijeli okoliš progutala magla pa su i krici postali za nijansu prigušeniji. Obišli smo oko Kifle kao mačori oko vruće kaše, tiho i u polučućnju. Spazio sam Negovanu kako još uvijek sjedi na istom mjestu u kafiću i tirkiznoplava svjetlost bara sa žestokim pićima potaknula je u meni želju za toplinom i alkoholom. No moralo se dalje, mada pojma nisam imao kamo i zašto. Nema sumnje, jak osjećaj odcijepljenosti od samoga sebe već mjesecima me pratio u stopu i na mahove bih - kao u čekaonici Hitne pomoći - ugledao svoj lik iz ptičje perspektive, zaprepašćujuće jasno. Tada bi me shrvalo samosažaljenje neobično nalik onoj vrsti tuge koju osjeća čovjek dok gleda svoje fotografije iz mladih dana, pitajući se što je taj dečko tada imao na umu, kako je postupao i zašto mu je pogled tako sanjarski nedorečen?

- Da čujem... - rekao je Mario kad smo se dočepali kombija: - Ima li kakvih dobrih vijesti iz Zagreba? - Sjećam se koliko mi je tada bilo teško suočiti ga s lošim ishodom mog razgovora s Big Chiefom, to više što mi je odjednom postala jasna situacija u kojoj se Mario nalazio. U svakom slučaju, nije to bila nimalo ugodna pozicija; s jedne strane pritiskala ga je zaručnica i sve ono što je, kao miraz, nosila sa sobom, prije svega, kamenorezačku firmu svoga oca u kojoj je Marija navodno čekala još neuseljena kancelarija mlađeg referenta. S druge pak strane stajalo je sve ono ostalo u što sam, vrlo obzirno, uračunao pank, kafić, *happy hours*, podrum, RSSB, „Čika Miku“ i Ljeponogu Beti. Čini mi se da sam ga tada vidio jasnije nego u

danima koji su slijedili, prije svega to lice sapeto divljim, unutarnjim ognjem: prkosno, blijedo, gotovo žuto – sa sjenkom patetične žrtve na ravnome čelu. Ili je to, bojim se, ipak bila utvara pod slabim svjetlom neke udaljene ulične lampe; obična uobrazilja pretočena u lik Lijepog Marija, nesavršenog junaka iz mojih priča kojega je ovaj stvarni, živi Mario odbacio, uplašen svog odraza u vječnosti.

– Nažalost, ne, čini se da nemaju interesa – rekoh gledajući ga kako premeće čarape po džepovima.

Za trenutak je zastao, naizgled zatečen mojim odgovorom. – Jebeš ga, znao sam da ću nešto zaboravit... – promrmljao je.

– Zar ti više ne spavaš kod kuće?

– Samo dan-dva, dok Negovanu ne prođe huja – rekao je prelazeći dlanovima po svojoj tankoj jakni: – Izvini, šta si ono rekao? Da nemaju interesa?

– Zasad, ali još uvijek nije sve gotovo...

– Danas se teško dolazi u medije – rastreseno je prokomentirao, čini se, tek toliko da nešto kaže.

– Dao sam sve od sebe, vjeruj mi.

– Svi dajemo sve od sebe – podsjetio me i upalio kombi. Ubacio je u rikverc i, ne štedeći gas, izvukao kombi iz blata. Unatoč magli vozio je brzo, ali nadomak Bestrzajnom topu naglo je usporio i rukom obrisao zamagljeno staklo s unutrašnje strane. Po okolnim ćuprijama i tratinama bjelasala su se tijela parkiranih automobila poput gorostasnih oblutaka. Kad smo se približili kafiću, do nas je počela dopirati udaljena artiljerija dobro poznatih ritmova, a kroz crvenkasti izlog kafića zapazio sam visoko podignute ruke, kao u nekoj frenetičnoj berbi marelica.

Zaustavili smo se dvadesetak metara dalje, na autobusnom ugibalištu. Mario je isključio farove i ostavio motor da radi u leri. Svjetla vozila koje je upravo pristizalo iz suprotnog smjera otkrila su zlovoljan izraz njegova lica; bilo mi je jasno da se u Mariju, barem na tren,

probudio refleks profesionalnog ugostitelja, podsjetivši ga da su sve te božićnice, na kraju krajeva, mogle biti potrošene u Mokroj kifli.

- Gdje je zapelo? - upitao sam.

- Čekamo Umornog... - odsutno je rekao.

Na vratima kafića ubrzo se ukazala nezgrapna prilika s crnom grobljanskom kapom na glavi. Mario je pogledao na ručni sat: - Umorni je na visini zadatka - procijedio je. Doista, nakon nekoliko koraka prepoznao sam taj karakteristično umoran geg, ali kad nam je prišao već sasvim blizu, zbunila me njegova kuštrava brada. Umorni se bez riječi uvukao u kombi.

- Brada ti daje određeni dignitet - rekoh. Umorni, međutim, nije bio raspoložen za šalu. Zabacio je glavu na naslon sjedala, kao da traži mali time-out. Zatim je s bolnim izrazom na licu polako odlijepio bradu s obraza.

- Jel još uvijek unutra? - upitao ga je Mario, nervozno prelazeći prstima po velikom obruču volana.

- A gdje bi bio? - odgovorio je Umorni, kao i obično s izvjesnim zakašnjenjem.

- Šta radi?

- A šta bi radio...

- Zar moram izvlačiti iz tebe? S kim je?

- Sa svakim pomalo. Kafić je pun ko šipak.

- S Blizancima?

- I s njima...

- A Veldžonja? Jel unutra?

- Bio je pa otišao. Mario je nestrpljivo udario korijenom dlana o volan.

- Umorni, bogamu, ne igramo se asocijacija!

Uočio sam kako Umorni s teškoćom svladava nekakve unutarnje barijere: - Čini mi se da mu je Veldžonja tutnuo u ruku nešto *žutoga* jer se ovaj odmah uputio u WC, a kada se vratio,

zjenice su mu bile... Mah, šta da ti pričam, jedva bi žilet provukao između kapaka.

- Kljuka ga, dakle! - ustanovio je Mario pun prigušena bijesa: - Mogao sam si to i misliti, teleban je sada kod Veldžonje na sisi! - Jedno ime, iako neizrečeno, lebdjelo je skučenom kabinom.

- Ja više ne mogu ovo radit... - požalio se Umorni kad je Mario pokrenuo kombi: - Špijuniram prijatelja, čoveče, kakvo sam ja to govno!

- Jel te prepoznao?

Umorni je ispustio slabašan pisak iz svojih pluća: - Cijelu večer nije skidao oči s mene, pa ti sad vidi...

- Imam nešto *žutoga* u novčaniku.

- Neće mi pomoći, a i sutra ujutro radim. Molim te, Mario, odbaci me kući.

- Opet ista pjesma, Umorni. Ti nikako da shvatiš kako ovdje nije riječ o špijunaži nego o utvrđivanju činjenica i hoću da to neprekidno imaš na pameti. Savjest ti, što se toga tiče, može biti mirna... - Ne mogavši više odoljeti znatiželji, umiješao sam se u ovaj razgovor: - Jel vi govorite o Paleki?

Umorni je, upaljenih obraza, zurio preda se s lažnom bradom u krilu, za razliku od Marija koji je, čini se, vodio intenzivan unutarnji monolog.

- U pravu si - naposljetku je priznao: - Poslije ovoga više nema smisla šutjeti o tome: trebaš znati da je naš Paleka prešao na drugu obalu.

- Kako? O čemu se radi?

- Droga. - Ali čekaj malo, Mario - gotovo povikah: - Znao si to već otprije i...

- Jasno da sam znao - prekinuo me: - Plaćao sam ga žutim za to što pleše, ali njemu je uvijek bilo malo. Sada je, izgleda, kod Veldžonje na sisi!

- Pa kuda sve ovo vodi?

- I ja se pitam - zdvojno je dobacio Umorni.

- Naravno, još moram provesti neke dodatne provjere - rekao je Mario, ponešto umirujućim

tonom: – Ali za dan ili najdalje dva sve će biti puno jasnije. Dotad ga treba držati na distanci, jel jasno?

* * *

Umornog smo ostavili u Željezničarskoj koloniji, nakon čega sam očekivao da me Mario preveze do moje zgrade u Maloj Palestini. No on je usmjerio kombi u posve drugom smjeru i ubrzo smo, zaobilaznicom, prispjeli na otvorenu cestu, što me, priznajem, poprilično uznemirilo.

– Kamo idemo?

– Ah, dobro pitanje – rekao je i upalio kazetofon. Dirljivi zvuci Clashova „Armagedon Timea“, međutim, nimalo me nisu uspokojili. Utaknuo je cigaretu među zube.

– Jesi čuo za medije koji uspostavljaju kontakt s pokojnicima? – upitao me kad smo već bili izvan grada. – Sara Burton, govori li ti to ime išta?

– Apsolutno ne.

Samodopadno se osmjehivao, žvakuljajući filter još neupaljene cigarete: – Čudim se, jer se radi o jakoj faci. Doduše, ovdje kod nas je u prolazu, na jedan ili dva dana, i to najviše zbog... roda – dodao je.

– Kakva Sara? Kakve rode? – planuo sam, valjda, još uvijek pod dojmom Paleke: – Smjesta me vrati kući! Nemam više snage da ti pridržavam svijeću!

Mario je odmahnuo glavom: – Čudim se da tako govoriš! Ti si fakat posljednji od kojega bih očekivao ovakvu reakciju – suhonjavo je afektirao: – Ipak si kao novinar vidio nešto svijeta i upoznao puno zanimljivih ljudi, hm... – Zastao je da pripali cigaretu, te nonšalantno nastavio: – Sara Burton je međunarodna aktivistica Zelenih, a kotira i kao jedan od najboljih medija za ostvarivanje veze s mrtvima. Ovamo je došla prvenstveno zbog roda, i to u Grmaljkinom aranžmanu, tako da je, shvaćas, šteta ne iskoristiti priliku...

„Grmaljka, Grmaljka“, odjekivalo mi je u glavi.

– Sve u svemu, izgleda da je nešto zapelo oko seobe roda ove godine, i to baš kod nas. Pa i gdje bi drugdje, buha, ha, ha! – Bezuspješno me pokušao nasmijati: – Nešto u vezi s naftnim

poljima, ako sam dobro shvatio Grmaljku... – Tada sam ga čvrsto uhvatio za zapešće i bočni kotači počeli su bacati blato na vjetrobansko staklo.

– Čekaj malo, frajeru... – Približio sam se tom neproničnom gringo-licu: – Jel ti to govoriš o Vesni Marčinko?

– O kome drugom nego o staroj dobroj Vesni. Šta, ne trtariš valjda i od nje? Ne boj se, izgleda da joj tvoja knjiga nije došla pod ruku... – Odjednom je pustio papučicu gasa i spustio prozor na svojoj strani.

– Čuješ ih kako kriče?

Pogledao sam preko njega, u tamu, odakle je dopirala reska svježina nakvašenih polja.

– Tko kriči?

– Rode – rekao je i podigao prozor: – Nisam praznovjeran, ali sve mi se čini da jedno zlo ne dolazi samo.

– Sad stvarno zvučiš kao babuskara.

– Upao sam na Sarinu listu! – uzviknuo je: – Jel ti jasno šta to znači? Može me spojiti s bilo kojim pokojnikom dvadesetog stoljeća! – Potom je tiše promrmljao: – Oni stariji ionako me ne zanimaju.

– Dobro, jel ti vjeruješ u to?

– Da li vjerujem? – Doimao se iznenađenim tim pitanjem: – Ne znam, nisam pametan, ali jednostavno moram pokušati kako poslije ne bih žalio za propuštenom prilikom. Da mi je netko isto to ponudio prije par mjeseci, poslao bih ga u majčinu, ali sada, u ovakvim uvjetima...

– Hoćeš reći, preostaje ti još samo da potražiš pomoć na onome svijetu?

– Lako je tebi biti duhovit... Prije tri dana iskrenuo sam gležanj na polki, a prekjučer – u Regionalno skladište! Čoveče, nisam ni ja od čelika.

– Koga imaš na umu? – upitao sam ga.

Mariove skrivene zjenice kao da su bljesnule pod tmastim kopcima i učinilo mi se kao da je

nakon toliko dana zakratko progledao.

- Sida - rekao je.

Kao ofuren poskočio sam na sicu.

- Kojeg Sida?

- He, he, ti vrlo dobro znaš kojega. Mislim da bi mi njegovo iskustvo moglo pomoći... - Okrenuo se prema meni: - Gledaj, ne očekujem čuda, to ne, ali nekakav savjet, možda recept... Pa sjeti se samo Britanije tih godina! „Police and thieves are on the street” - zapjevao je te nastavio: - Varaš se ako misliš da su pankerima tada cvjetale ruže. Vjerojatno je i tamo postojao nekakav birc koji je kao i Kifla bio na udaru nazadnih snaga...

Dok je izgovarao te besmislice, osjećao sam kako mi se nožni prsti u cipelama nekontrolirano grče i pomislio sam da ću se rasprsnuti od unutarnje napetosti. Na koncu, samo sam se povukao prema kraju sjedala i skupio se sasvim uz vrata, nastojeći svladati nemir gledajući u kovitlace magle kako se razbijaju o napuklu šoferšajbu. U tamnim obrisima uz cestu slutilo se tamno prostranstvo koje se, što se mene tiče, pružalo sve do Azerbejdžana.

Prešli smo na osjetno lošiju cestu, no Mario nije prestajao iznositi razloge zbog kojih se odlučio na ovaj, po mnogo čemu nevjerojatan iskorak u zagrobni život. Magla je više-manje nestala i u daljini se počela nazirati raspršena crvenkasta svjetlost. Potom smo izgubili i asfalt, ravnaajući se prema svjetlosti koja je postupno dobivala oblik velike lomače pod otvorenim nebom. Prispjevši najзад na glibavu čistinu, zapazio sam konture glomaznih mehaničkih predmeta, napola potonulih u blato, cijevi i konstrukcije nalik napuštenim lansirnim rampama. Sve skupa djelovalo je poput kakve grube i nepopravljive inklinacije u poljoprivredni krajolik u čijoj je sredini plamtjela snažna, dobro održavana vatra oko koje su se kretale spodobe s kantama u rukama. Bilo je glupo ostati u hladnom kombiju, no čim sam nogom dodirnuo tlo, dodatno me isprovocirao prodor vode u jednu cipelu. Zadigao sam ovratnik i zašao među šutljive prilike.

U grupici okupljenoj oko vatre isticala se plećata figura pod crnom alkatraz-kapom; svoju srednjoškolsku ljubav odmah sam prepoznao po karakteristično svinutom nosu u obliku kuke i dugom, ždrebastom vratu zbog kojega je pri svakom pokretu kimala glavom, kao da

unaprijed odobrava ono što se tek treba dogoditi. Grmaljkine tustopanjaste butine tiskale su se u uskim tajicama, a jedno bezoblično ispuččenje na njima, nalik hupseru, označavalo je stražnjicu. Ipak, od cijele te farse, koja jedva da je mogla ponijeti titulu „mog prvog seksualnog iskustva“, u sjećanju su mi ostali uzaludni pokušaji da se probijem kroz to meso, zbog čega sam, čini se, zauvijek potonuo u očima Vesne Marčinko. Poslije me optužila da sam joj ogadio muški rod, što je, sve u svemu, ipak bilo izrečeno u afektu. Stanje se donekle saniralo nakon što je Grmaljka prepoznala svoju sklonost ženama i životinjama, ali i dalje sam pri svakom našem susretu nastavio osjećati izvjesnu nelagodu, vjerujem, poput svih muškaraca koji nisu časno obavili svoj prvi zadatak.

Ali Grmaljka je sada bila u velikom poslu; zasukanih rukava i povijena iznad lonca za iskuhavanje rublja, izvodila je naizgled tipičnu vježbu pranja rode na otvorenom. Iako su uvjeti bili teški, ona je djelovala ushićeno; sa zapjenjenom četkom u ruci i u oblaku pare, svojim je dubokim glasom pjevušila: *Your dad is rich and your mum is good looking...*

Nasuprot njoj, sredovječna hipi-žena u okruglastim naočalama rukama je širila markantna rodina krila. Za razliku od Grmaljke, bila je gologlava, duge i masne kose koju je razdijelila po sredini glave. Oko pralja tiskalo se vrlo šaroliko društvo – mahom sjedobrki čovječuljci i žene u vunenim potkapama. Svi su bili rumeni od oštrog zraka, odjeveni u termotrenirke ili rasparene dijelove uniforme bivše istočnonjemačke vojske.

Jasno sam čuo Grmaljku kako tepa rodi: – Jel nećeš više gnjuriti u nafti kao one tvoje blesave druge? Pa i zašto bi, budi pametnija od njih... – Zatim ju je blago ćušnula po vratu i ptica je, iznenađujuće poslušno, iskoračila iz golemog lonca. Žena s razdjeljkom prebacila je ručnik preko rodina tijela i verzirano je istrljala. Napeto sam pratio kako se to bezbojno sjevernjačko lice transformira u škrti osmijeh.

– Go baby, go, you are free! – Ptičurina se osvrnula, kao da se teška srca rastaje od svojih skrbnika, a kad je uzletjela, snažno je kriknula i promatrači su spontano zapljeskali.

U jednom je Mario ipak bio u pravu; sudeći po Grmaljkinu sanjarskom pogledu, doista je djelovala kao da nije pročitala moju knjigu.

– Ah, nije li ovo dirljivo? – upitala je, na što smo se obojica mehanički složili. Rukovali smo se, posve u skladu s izvanrednim prilikama na terenu.

- Nažalost - nastavila je - suočeni smo s pravom nepogodom. Počelo je s dvije-tri rode dnevno, a posljednjih nekoliko dana stvar se zahuktala i sada dnevno imamo po desetak onečišćenih primjeraka. O, jadnice male - prevrnula je svojim upečatljivim očima i napućila punokrvne usnice. Neki davni Grmaljkin predak vjerojatno je imao indijanske krvi. Unatoč svemu, bilo je nešto privlačno u tim oštrim, asimetričnim crtama; uostalom, pomislio sam, na takvoj surli u Hollywoodu su pravili karijere!

- Od jutros nismo stali - rekla je - a još jedna čeka na pranje u kontejneru. Gospode, koliko muke samo da ih čovjek uhvati i privede...

- A pravi posao tek onda počinje - tobože specijalistički nadovezao se Mario, na što ga je Grmaljka prostrijelila pogledom: - A gdje si ti dosad? - obrecnula se ispod glasa: - Ubacila sam te na Sarinu listu, među deset, a nisi oprao ni jednu rodu! Nečuveno! - Mario je napravio onu svoju nedužnu grimasu s kojom je, čini se, još uvijek imao prođu kod majčinski nastrojenih žena. - Odužit ću ti se za to, Grmaljka.

- Molim?

- Mah, ništa - zbunjeno je rekao Mario.

- Rekao si: *Grmaljka*?

- Ne, ne, krivo si čula, rekao sam...

- Nemoj da to više čujem!

- Omaklo mi se, oprost.

- Htjela sam ti reći da su ovi ljudi prali cijeli dan, a većina njih će ostati izvan liste. Kao što i sam znaš, protekcija nije moj stil rada.

Mario joj se primaknuo.

- Pogledaj mi kapke, dobro da išta i vidim nakon Regionalnog skladišta...

- Jesi barem napisao sve ono što smo se dogovorili? - prekinula ga je, na što je Mario iz unutrašnjosti jakne spremno izvukao komad uredno presavijenog papira i predao ga Grmaljki. Među nas tada je ušetala tajnovita žena pod sljepačkim naočalama, ovaj put s omanjom rodom u naručju. Grmaljka nam ju je predstavila kao Saru Burton. Osjetio sam kako joj je glas zadrhtao.

U tankoj džins jak i platnenim trapericama kroz koje su se nazirala mršava koljena, Sara nije ostavljala dojam internacionalne zvijezde. Rodu je pažljivo predala volonterki u šuškvavcu te brzim, ali usredotočenim pogledom upila sadržaj Mariove ceduljice.

- I knew that guy! - uzviknula je: - I knew him!

- Mislim da je Sara već kontaktirala s njim tako da će joj biti lakše - objasnila je Grmaljka, nježno promatrajući kako se Sara kočoperi svojim poznavanjem pokojnog frontmana grupe Sex Pistols.

- Odlično - rekao je Mario. - Very good!

Sara se ljubazno osmjehnula i zatim, vođena obavezama, iščeznula u smjeru bijelog kontejnera na kojemu je plavim slovima pisalo UNPROFOR. Ja sam dobio vjetrov tople vode, a Mario zapjenjenu spužvu. Grmaljka nam je pokazala na rodu u loncu.

- Nećete imati puno posla s njom, tek toliko da pokažete dobru volju. Mario, još mi samo reci, imaš li kakve posebne zahtjeve?

- Kakve zahtjeve? - Mario se rastreseno osvrnuo prema Grmaljki čiji se snažan hihot razlijevao noćnim prostranstvom: - Sa Sarom možeš biti potpuno slobodan - rekla je, a potom, povjerljivije, dodala: - Uskoro ću morati održati prigodni govor. Sere mi se od toga, ali Sara je to zaslužila. - Kuražno nas je obojicu potapšala po ramenim.

- Dečaci, samo pokažite malo ljubavi, ništa više! - viknula je za nama.

Nevoljko sam krenuo za Mariom prema umašćenju bebi rodi, koju je žena namočila u loncu s toplom vodom. Ali, čim smo joj se pokušali približiti, rođa je, kao u inat, počela žestoko mlatiti krilima po vodi.

- Mirna, curo, mirna... - laskao joj je Mario nastojeći je zaskočiti s leđa. Pokretom glave pokazao mi je da joj nekako privučem pažnju. Naravno, nisam imao pojma kako i u neprilici sam počeo nasumce ispuštati različite zvukove zbog kojih su se ljudi oko nas uvrpoljili. Obojica smo bili mokri prije nego što smo je uopće uspjeli dodirnuti.

Svjesni sumnjičavih pogleda, povukli smo se zatim u stranu, kao da tobože razrađujemo taktiku.

- Znaš ti išta o rodama? - ponovio je Mario pitanje iz kombija.

- Odakle bih znao.
- Zašto sam te onda doveo ovamo, za ukras? Ispast ću s liste, jebemu...
- I ja se pitam šta radim ovdje! - Uhvatio me prigušeni bijes i zaškrgutao sam zubima: - Sutra ionako idem u Zagreb, dosta mi je ovakvih lezbijskih pizdarija.
- Ne seri i koncentriraj se na rodu - upozorio me i uzeo mi spužvu iz ruke.

Rodin kljun, međutim, opasno je prijetio kroz paru; činilo se da ga je u stanju zarotirati za 180 stupnjeva i obojici nam, u dva precizna udarca, iskopati po jedno oko. Već sam se vidio s crnim povezom na oku kako milošću urednika kratim podnaslove u sportskim rubrikama novina - tim redakcijskim ubožnicama po kojima razmetljivi svećenici liječe svoju taštinu, redigirajući propovijedi seoskih župnika.

Tada sam opazio Marija kako samoinicijativno kreće na rodu i kako je vrlo smionim zahvatom, s leđa, potapa u vodi. Ptica je počela ispuštati prilično neurastenične krikove i odnekud, iz mraka, banula je Sara, glavom. Pritrčala je, obilato se služeći riječju „fucking“, kao poštapalicom, odgurnuvši Marija ustranu. Zatim je počela nešto šaputati, čini se, na engleskom, i nakon nekoliko trenutaka roda je utihnula. Poraženo smo se povukli i izmiješali s ljudima koji su upravo okruživali Grmaljku.

- Dragi članovi našeg Društva za zaštitu životinja, još jednom bih vam zahvalila u svoje ime, ali i u ime svih osviještenih građana ovoga grada koji su, poput vas, shvatili razmjere ekološke katastrofe i priskočili u pomoć. Kao što znate, službene institucije nas uporno ignoriraju pa su tako jutros odbili subvencionirati čak i deterdžent za pranje roda, kao da ih ovi bolni krikovi uopće ne diraju!

- Zašto već netko ne razgovara s naftašima? - oglasio se neki buntovan glas.
- Sanacija polja im se ne isplati, eto zašto - odgovorila je Grmaljka.
- Ali, ako se ovo nastavi, koliko će roda uopće stići u Afriku?
- Podignimo cijeli slučaj na međunarodnu razinu - apelirao je prominentan i njegovan ženski glas.
- Ovo je ekološka katastrofa! - ponavljali su ljudi oko vatre.
- Okej, okej - Grmaljka je smirujuće upirala rukama prema dolje, pogledavajući preko

uznemirenih glava u tminu što nas je okruživala. – Što se međunarodnog odjeka tiče, uvjeravam vas da je Sara prava osoba za to. Predlažem da se još malo strpimo i pričekat ćemo ishod pregovora s domaćim naftašima. Ja sam već sutra u Zagrebu i, vjerujte, neće im biti lako sa mnom, osobito zato što će mi potpora biti Sara Burton. A sada – rekla je – sada bih vam predložila da na neko vrijeme zaboravimo tegobnu stvarnost i prepustimo se aktivnostima naše američke prijateljice. Kao što znate, Sara ne samo da je iskrena ljubiteljica životinja, djelatna članica Greenpeacea, poslanica Zelenih u parlamentu države Oregon, publicistica, antiglobalistica i suradnica FBI-a na specijalnim projektima, Sara je i medij, naravno, koliko joj to tekuće obaveze dopuštaju! Ona se ljubazno odazvala našem pozivu i osobno pomogla u raskuživanju roda naftašica. Nakon što sam je informirala o patnjama naših ljudi tijekom rata, pristala je pomoću svojih parapsiholoških moći spojiti deset osoba s dragim pokojnicima.

Grmaljka je tada širokom gestom usmjerila pažnju nazočnih na bijeli kontejner na čijim je vratascima stajala Sara pod sljepačkim naočalama. Spontano je nadošao aplauz.

– Dug je popis poznatih osoba s kojima je Sara uspostavila kontakt. Od velikana američke historije poput Kennedyja, preko braće Wright i pisca Jacka Kerouaca pa do nekih glazbenih legendi kao što su Hendrix ili Morrison...

– Za Hendrixa znam, ali Morrison, tko je taj? – tiho se zapitala gospođa u šušavcu.

– Otac moderne termodinamike – dobio je Mario i prasnuo u smijeh.

– Dakle, kako koga prozovem, taj ulazi u kontejner, zatvara vrata, zauzima položaj na sjedalu preko puta Sare. Zatim joj uručuje papir na kojem piše pokojnikovo ime i prezime, godina rođenja i matična država u kojoj je pokopan. I molim vas – Grmaljka je podvignula kako bi utišala žamor – mirno sjedite i čekajte dok Sara uspostavi kontakt. Razgovor traje sve do zvuka njezine štoperice, nakon čega jednostavno zašutite i napustite kontejner, bez obzira na to što vam pokojnik govorio u tom trenutku. Nadam se da ne trebam napominjati kako su unutra zabranjene grickalice, žvakaće gume, pušenje i križanje. Hvala.

Pogledala je u bilježnicu i rekla: – Prva na listi je gospođa Zorica Brkan, rođena Sajko. Gospođa Brkan, izvolite, samo hrabro, jedan od najvećih medija današnjice vas čeka!

Mario je svoj petnaestominutni razgovor s prerano preminulim pjevačem grupe Sex Pistols

Sidom Viciousom obavio među posljednjima. Čim je izišao iz kontejnera, počeo je zvjerati oko sebe poput djeteta koje pogledom traži majku. Jedno vrijeme ošamućeno je gladio obraz cijelim dlanom, a potom mu je prišla Grmaljka te, kao i ostalim korespondentima, uručila plastičnu čašicu s konjakom. Ispio ju je u jednom trzaju i neodlučno krenuo prema meni. Izvadio je cigaretu. Uspio ju je pripaliti tek nakon trećeg pokušaja, iako i tada – naopako.

- Onda? Kako je bilo? Jel se pojavio? – nestrpljivo sam ga propitivao. Mario je pak željno pogledao u moju upaljenu cigaretu: – Daj mi srk, molim te.

Duboko je uvukao dim u pluća i pogledom zaokružio po već prilično raspršenim grupicama oko vatre, a zatim me uhvatio za nadlakticu i odlučno povukao prema kombiju. Otrgnuo sam mu se i zauzeo naizgled čvrst raskorak.

- Dobro, šta te zanima?

- Sigurno ne tvoja pokojna baba!

Uzdahnuo je.

- Jesi razgovarao sa Sidom? – upitah.

- Jesam...

- I?

- Šta „i“?

- Kakav je?

- Neprepoznatljiv – promrmljao je osjetno zaplićući jezikom. Učinio je zatim pokret ispruženim dlanom – kao da markira ravnu putanju tijela kroz prostor; bila je to gesta kojom smo nekoć označavali život bez okusa i mirisa. Izbočio je svoju ofenzivnu donju čeljust: – Kao da sam razgovarao s nekim poslovnim tipom, menadžerom... – dodao je kroz šapat, neprekidno se osvrćući prema bijelom kontejneru.

- Menadžerom?

- A-ha. Ispalo je kao da sam ga ulovio na pauzi, između dva sastanka. Ajmo, čoveče, s ove pustare.

- Možda te ona hipikica preveslala? Tko zna koga ti je dovela iz...

- Ma jok, bio je to on, Sid.

- Jesi siguran?

Kimnuo je i ponovno me zgrabio za ruku. Kad smo došli do kombija, obojica smo se makinalno osvrnuli prema već napuštenom prizorištu oko tinjavog ognja. Nekoliko trenutaka preneraženo sam gledao u bijeli kontejner, kao da će odande svakog časa nahrupiti odred mrtvaca u elegantnim odijelima i s crnim aktovkama pod miškom.

- Ne mogu vjerovati - zavapio sam: - Četvrt sata razgovorao si s takvom legendom i na kraju... uh! Skroz sam smrznut i sutra ću se vjerojatno razboliti, a ti me ovdje prcaš u zdrav mozak! Kakav ti je dao savjet u vezi s Kiflom? Čini mi se da smo zbog toga i došli ovamo!

Odmahnuo je, kao da razgovara s bezumnikom.

- Kako ne razumiješ, majku mu - nestrpljivo je protisnuo kroz zube: - Tamo je situacija, izgleda, još teža nego kod nas...

- Gdje *tamo*, Mario, gdje *tamo*?

Pokazao je palcem prema mračnome nebu i zatim odlučno uskočio u kombi.

9.

- Marelice, marelice, kao da berete marelice... - te riječi, koje su poput neke mračne mantre istjecale iz usta Vatroslava Dondura, definitivno su razorile ionako krhke stijenke moga sna. Kad sam progledao, glasovi su prestali. Dan je bio u punom jeku, a na vratima sobe stajao je Tata u tipičnom profesorskom izdanju - s naočalama za čitanje spuštenim na vrh nosa. Gledao me odozdo, preko novih srebrnkastih okvira.

- Jesi ti nešto vikao? - upitao je.

- Ja? Kad?

- Maloprije.

- Taman posla - odlučno sam otklonio takvu mogućnost.

U tom trenutku pomislio sam da je vjerojatno već došao petak, dan kada novine u kojima radim dopijevaju na kioske diljem zemlje. Tata je novi broj držao u rukama i oblizujući kažiprst polako listao njegove kolor stranice, očito u potrazi za mojim tekstom.

- Valjda znaš da volim kada dođeš kući, ali već mjesecima nisam vidio tvoj tekst u novinama!

Zadigao sam malo jorgan i shvatio da sam spavao u hlačama i čarapama.

- Faktički, od Pape si bez teme - dodao je.

- Ah...

- Samo sam te htio pitati, jel ti još uopće radiš?

- Naravno da radim - preoštro sam mu odbrusio u nastojanju da budem što uvjerljiviji.

Podigao je jednu ruku te vidno zadovoljan mojim rezolutnim odgovorom, krenuo van.

- Novine ću ti ostaviti u kuhinji - dobacio je.

- Tata - povikah za njim: - Jel žuriš?

- Krenuo sam na probu, zašto?

Prebacio sam se u sjedeći položaj, dobro pazeći da mi noge u trapericama ostanu pod jorganom.

- Jel se sjećaš da smo se prošli put dogovorili kako nas dvojica moramo malo više razgovarati?

- Naravno da moramo - složio se; uostalom, što mu je drugo, kao ocu, i preostalo: - Ali zadnji put se nismo uspjeli pravo ni vidjeti... - rekao je to kao da se pravda, u čemu sam naslutio odličnu priliku za akciju.

- Šta sada radi Vatroslav Dondur? - upitao sam. Tata se momentalno vratio u sobu.

- Zašto, ne razumijem? - upitao je.

- Trebaju mi neke informacije o njemu.

Uočio sam kako se Tatino široko lice napinje, kao nekoć pred prvi jutarnji vjetar kad bi se sva napetost ovog snažnog organizma koncentrirala u dvije oštre bore iznad njegova nosa. Tako je bilo i sada, ali umjesto vjetra, pritvorio je vrata za sobom i sjeo na rub kreveta, do mojih nogu.

- O Donduru?

- Da, o Donduru...

- Ti to službeno, ili?

- I jedno i drugo. Krajičkom oka pokušao sam pročitati velika, masno otisnuta slova na naslovnici.

- Vjerojatno znaš da su mi nakon devet godina konačno odobrili da radim jednu predstavu - rekao je nervozno gužvajući krajeve novina.

- Tata, ali ovo te pitam u četiri oka.

- Točno. Svaki put počne baš tako, razgovorom u četiri oka, a poslije završi u novinama. U međuvremenu, ti klizneš u Zagreb, a ja... - Zastao je i pogledao me; u njegovim delonovskim očima prepoznao sam umor prve generacije radnika u kulturi: - Trebao bi se sjećati da nikada nisam imao ništa protiv toga da radiš domaće teme - dometnuo je. Naravno da sam se sjećao s kolikim je samoprijegorom potpisivao pristupnice raznih stranaka, i to na licu

mjesta, preda mnom, samo zato da bi mi osigurao kakav bijedni intervju sa šefom lokalne podružnice. U tom pogledu bio je nevjerojatno elastičan, vjerujem, kao malo koji otac – spreman da žrtvuje svoja politička uvjerenja u korist moje novinarske karijere. Najprije je bio komunist, a potom, ovisno o mojim novinarskim zadacima, narodnjak i liberal. A kad mi je napokon zatrebao intervju s regionalnim čelnikom seljačke stranke, postao je politički seljak. Nisam ga, doduše, nikada pitao u kakvim je okolnostima napuštao stranke, ali sam se nekako uzdao u njegov šarm i dovitljivost u ophođenju s ljudima. Zbog svega toga osjećao sam moralnu obavezu, osobito sada, kad je nakon devet godina apstinencije napokon postao dovoljno podoban da režira dječju predstavu. Jesam li ga imao pravo dovesti u iskušenje da se zbog krajnje neizvjesne novinarske priče ponovno sliže s Dondurom, pusti špicastu bradicu i barem simbolično pristane na jednu od najmračnijih opcija koja je čak izlazila iz okvira stranačke politike?

- Znači, Dondur je još uvijek jak? – upitao sam.

- Samo bih htio u miru predstavu privesti kraju – diplomatski je odgovorio.

- Dobro, a kada je premijera?

- Kako sada stvari stoje, na Staru godinu. Zapravo, izgleda da je to konačan datum. Jel ti to prekasno?

- Nije – rekoh, osjećajući valung nekakvog nejasnog razočaranja koje mi se širi iscrpljenim i ponešto ukočenim udovima. Tata me potapšao po nogama, ustao i, vrteći glavom, tobože šaljivo dobacio: – A ti ne bi malo promijenio koordinate? Ne bi malo prošarao, ha, baš ne bi, je li? – Dok je izlazio, čuo sam ga kako mrmlja sebi u bradu: – U kurac krasni, od cijele zemlje njemu je baš ovaj grad zapeo za oko...

Stan u kojemu sam odrastao nakon samo godinu dana od Mamine smrti prošao je preobrazbu od uredne malograđanske gajbice do zapuštenog muškog gnijezda. Osobito me zabrinjavala brzina te preobrazbe; sa svakim mojim dolaskom stan je izgledao zapuštenije. Dovoljno je bilo suočiti se s gomilom prljavog suđa u kuhinji ili pak otvoriti frižider gdje je, osamljen, prebivao par smežuranih svinjskih nogica – pa da čovjeka obuzme želja za bijegom. Osim toga, što god bih dohvatio, bilo je masno ili je otpadalo s drške, a pod nogama su se vukle rasparene čarape i stranice starih novina (Tata ih je većinu kupovao kako bi se uvjerio da su novine u kojima radim najbolje!), a ono što je preostalo od Mamine garderobe

nakon pohoda dalekih strina i ujni, ležalo je isprevrtano u kartonskim kutijama uza zid hodnika. Iako sam si mogao dati oduška bilo gdje, po nekoj navici otišao sam u kupaonicu i ondje, lica uronjena u ručnik, tiho zaplakao.

* * *

Bilo je podne kad sam se spustio u lokal koji je, po običaju, zjapio prazan. Ugledavši Marija kako zdušno gnječi žohare mjeracem za žestoka pića, gotovo sam posumnjao da je sinoćnji događaj na naftnom polju bio običan san u režiji stanovite Sare Burton – jedna od onih pastoralna na otvorenom, osuvremenjena građanskim aktivizmom i ekologijom nad kojima lebde rode, distribuirajući život po raspršenim enklavama. Sve u svemu, očekivao sam da se već jedanput probudim iz ovog košmara, pa makar i na starohrvatskoj čipki, te zatim smjerno pođem u redakciju na posao.

- Gdje je Crkotina? – upitao sam vrlo oštro.

Mario je podigao pogled sa žućkaste mrlje na šanku koja je još domalo bila brzonogi žohar.

- Crkotina? Jesi ga nešto posebno trebao?

- Ne, uopće nisam.

- Vidim, Zagreb ti uopće nije prijao... – rekao je s blago podrugljivim izrazom lica. U tom trenutku oćutio sam snažnu i naizgled neodgodivu potrebu za novinama – pa makar i za najobičnijom sportskom stranicom na kojoj bih, barem zakratko, fiksirao uneređene misli. Ali u Kifli nije bilo ni jednih jedinih novina i ta me spoznaja poprilično razgnjevila.

- Kako to da u ovom lokalu baš nikada nema novina? – ljutito sam protestirao: – Uopće više ne znam šta se događa u zemlji i svijetu, ne mogu ovako živjeti! Ja sam novinar, čoveče, a ne ilegalac u rođenom gradu!

- Samo bez povišenih tonova! Ako ti treba mir, izvoli, skladište je slobodno...

- Hoću novine, jel razumiješ što ti govorim!

- Okej, okej! – Bacio je otrcani konobarski šlajbok ispred mene na šank: – Evo ti pare od prometa pa si odi kupit novine u budiku...

- A jel bi htio da usput skoknem do Baljutakija po jednu porciju za tebe? - upitao sam prosvijetljen čistom zlobom: - Bez mesa, kao i inače? - Iako ih nisam mogao vidjeti, osjećao sam Mariove zgranute oči na sebi. Ta zloba bila je jedna od mojih novijih stečevina, a ako sam njezino sjeme oduvijek nosio u sebi, ono je upravo iskoristilo povoljne uvjete za klijanje. Ali već u sljedećem trenutku zazvonio je telefon iznad aparata za kavu.

- Za tebe je - rekao je Mario.

Preneraženo sam ga pogledao.

- Tko zove?

Dlanom je poklopio slušalicu: - Mislim da je onaj pjesnik iz krim-policije. Oćeš da ga odjebem?

Oduzeo sam mu aparat: - Halo?

Bećarski glas - isti onaj koji je tako pohvalno govorio o mome starom - sada mi je ugodno odjeknuo u ušima.

- Već vas dva dana pokušavam dobiti kod kuće na telefon, gledajte, stvar je vrlo hitna...

- O čemu se radi?

- Najprije kažite „dragička“!

- Uh... - Pogledao sam Marija koji se podlo smješкао, tobože zaokupljen brisanjem čaša iznad sudopera.

- Pa dobro, evo: dragička.

- Uspio sam vam dogovoriti sastanak s glasnogovornikom policije u vezi s onom vašom temom.

- A, odlično!

- Vjerujte da nije bilo lako.

Mario se poput kopca priljepio za mene pa sam se morao pomaknuti sasvim u kut.

- Vjerujem - rekoh - a kada je termin?

- Najbolje bi bilo da odmah sada dođete, dok je još u uredu. Zna, s Glasnogovornikom se nikad ne zna: svakog časa mu može nešto iskrsnuti, a onda – zbogom! Potpuno je rasprodan cijeli ovaj tjedan. – Zatim je povjerljivije nastavio: – Inače, neki mangup mi je provalio u ladicu i pokupio „Zastave”. Možete vi to vjerovat? A siguran sam da nitko u krim-policiji ne voli Krležu.

- E, baš nemate sreće – rekoh pun iskrenog suosjećanja.

- Što ćete, danas je teško pronaći idealnu radnu sredinu...

- Je, u pravu ste, užasno teško.

- Ali što je, tu je. Još mi, molim vas, samo potvrdite datum premijere.

- Premijere? – Na trenutak sam se zbunio: – Kakve premijere?

- „Petra Pana”.

- Ah, da... Mislim da je baš na Staru godinu.

- Opa! Novogodišnji poklon gradu! Prekrasno! Još se stignem dogovoriti za zamjenu! Čujte, svakako pozdravite Tatu.

- Naravno – rekoh.

Zgrada Prometne policije u kojoj je bio ured glasnogovornika upravo se useljavala i grubi glasovi policajaca odjekivali su polupraznim zdanjem. Kad sam izgovarao svoje ime na prijavnici, imao sam dojam da ga čuju i u najudaljenijem uredu, a još je bučniji bio portir na prijavnici dok ga je nekome slovkao u telefonsku slušalicu. Napokon je izgovorio i ime mojih matičnih novina, ali tako jasno i razgovijetno da sam protrnuo od nelagode. Nekoliko besposlenih agenata odmjerilo me od glave do pete, svi u isti mah: renome u pojedinim slojevima društva nije nam bio baš najbolji, ali na to sam bio odavno oguglao.

Dok sam hodao svježe oličenim, blijedožutim hodnicima, glasove novih stanara nadjačali su nekakvi ravnomjerni udarci. Pred vratima na koja su me uputili shvatio sam da je izvor te buke u glasnogovornikovo kancelariji. Pokucao sam i ušao. Čovjek u bordo odijelu stajao je na stolici i rabijatno zakucavao čavao u čeonu zid. Njemu uz bok bio je tip u zelenkastom, za nijansu modernije krojenom odijelu. U rukama je strpljivo držao uokvirenu kolor fotografiju

pape Ivana Pavla II., s plavim nebom u pozadini. Odmah sam se prisjetio identične scene iz Big Chiefova ureda prije nekoliko dana: izgleda, cijela zemlja upravo je zakucavala fotografije Svetoga Oca na zidove svojih ureda. I opet sam, kao i kod Big Chiefa, morao razmijeniti nekoliko kurtoaznih riječi o oštrini fotografije i dobro pogođenom okviru slike.

Ured je zjapio više-manje prazan: stol, dvije stolice i upotrijebljeni ličilački pribor u kutu. Na polovici bočnoga zida visjela je politička karta svijeta. Glasnogovornik policije – tip seoskog atleta s malom zašiljenom bradicom – orno je trljao svoje velike ruke u koje samo što nije pljunuo.

- Onda, Zoki... – obratio se mladiću koji je stajao pokraj stola: – Vidimo se sutra na tiskovnoj.

- A ovo od danas, pretpostavljam, kao i obično – rekao je Zoran: – Da sve ide u kurzivu?

- Kurziv? Može, samo pazi da ne ispadne kao citat. I daj vidi malo kako to rade u Hrvatskom vojniku.

- Dakle, bez navoda?

- Bez navoda? Može... ali u kurzivu – složio se, pomalo rastreseno, glasnogovornik. Tada sam se dosjetio odakle znam gojaznog mladića u odijelu koji je do maločas tako usrdno držao Papinu sliku u rukama. Nedvojbeno, bio je to Zoran Geli, novinar lokalnog lista. Pamtio sam ga u bitno drugačijem izdanju, iako vrlo površno, iz ranih dana Mokre kifle dok je još koketirao s pankom. Cijelo jedno ljeto kaskao je za Doktorom Pankilijem kao dobrovoljni „Doktorov džep”. Doktor, naime, nije trpio ispupčenja na svojoj ljetnoj odjeći i obično bi ukebao nekog tikvana da mu služi kao džep za cigarete, kovani novac i sunčane naočale, dopuštajući mu zauzvrat boravak u svojoj blizini. S jeseni takva potrkala poput Gelija obično bi otpadala, možda do sljedećeg ljeta, iako je to bilo malo vjerojatno s obzirom na tada još respektabilan priljev novih klinaca, ništa manje odlučnih u nakani da žrtvuju svoj ponos zbog nekoliko večeri provedenih uz Doktora Pankilija. Sve u svemu, Geli se držao kao da me ne poznaje, no dok je izlazio s hrpom materijala pod miškom, nije se mogao suzdržati da me ne okrzne zmijskim pogledom.

Glasnogovornik je odmah izrazio čuđenje što tako respektabilne novine poput mojih pokazuju interes za jedan od najbesprizornijih lokala u gradu u kojemu, kako je rekao, trenutačno egzistira ukupno 56 ugostiteljskih objekata, uključujući i dva objekta mješovitog,

izletničko-prehrambenog tipa.

- Što je brojka - naglasio je - koja sama po sebi dovoljno govori o stanju male privrede u ovom ratom poharanom kraju. - Dakako, sve to čitao je iz bilježaka na papiru ispred sebe. Nastavio je o ratnim gubicima u gospodarstvu. Podaci koje je iznosio bili su općeniti, ali znao sam da zbog jedne poluinformacije moram odslušati svu tu tiradu koja me se uopće nije ticala. Prvu njegovu stanku iskoristio sam za pitanje.

- Zanima me jeste li imali kakvih intervencija u Mokroj kifli. Otkopčao je gornje dugme na košulji, što mi je bio znak za akciju. Obasuo sam ga kratkim, ali direktnim pitanjima o reketu i plaćanju iznuđene zaštite za kafiće, dobro pazeći da se ne upletem u priču o podrumu i *happy hoursu*.

- Gledajte, to što mi vi govorite ne obavezuje me ni na što - rekao je.

- Uostalom, vi ste ozbiljne novine koje ne bi trebale nasjedati na neprovjerene informacije i s obzirom na...

- Zanima me evidencija o Mokroj kifli - odlučih prekinuti te šuplje fraze o ozbiljnim novinama u kojima radim.

- Taj kafić o kojem govorite otprije je poznat policiji kao leglo droge, pa i kriminala, u stanovitom smislu riječi...

- Kako mislite, „u stanovitom smislu riječi”? - Mora da je trenirao boks, pomislio sam, barem u kadetima. Naravno, nisam se dao uplašiti.

- Gdje ima droge, velika je vjerojatnost za kriminal. Valjda je jasno da to ide jedno s drugim...

- Ali u posljednjih nekoliko dana dva puta gotovo je razbijen. Policija nije reagirala na nekoliko uzastopnih poziva. Zašto, recimo, 2. studenoga nakon dojave nije upućena patrola u Mokru kiflu? Zanimljivo je - rekoh - da su u međuvremenu Narkotici više puta pravili raciju u kafiću.

Sudeći po pogledu koji mi je udijelio, bilo je jasno da nije naviknut na ovakav stil razgovora s novinarima. Mogao sam si i misliti; lokalna piskarala poput Zorana Gelija vjerojatno su pobožno bilježila svaku njegovu riječ, izbjegavajući neugodna potpitanja. Isprovociran, izvukao je novi papir.

- Naša ophodnja više je puta bila ondje...

- Racije?

- Rutinske provjere - ustrajao je na svome terminu pa potom nastavio čitati: - Tijekom kojih je zaplijenjena poprilična količina lakih opojnih droga, a protiv izvjesnih osoba pokrenuti su prekršajni postupci na općinskom sudu. U interesu istrage ne mogu vam otkriti pojedinosti, ali datumi su tu, evo... - Dok je čitao, obrazi su mu se prošarali crvenim kapilarama: - Srpanj i kolovoz po dvije intervencije, zatim u listopadu - jedna. I dvadesetog i sedmog ovoga mjeseca posljednja, ali vjerojatno ne i zadnja, hm.

- Racija?

- Rutinska provjera.

- Koliko rutine! - primijetih.

Glasnogovornik se kiselo nasmijao, protrljavši oko korijenom dlana. Zatim je, kao u nevjerici, odmahnuo glavom i podigao obrve.

- Nevjerojatno kako vrijeme brzo prođe - rekao je i pogledao kroz prozor: - A dani su još uvijek prekratki za neki ozbiljniji posao. Šta vi kažete, izgleda, ni ove godine ništa od snijega za Božić? - Shvatio sam da je krajnji čas da mu skrenem pažnju na političku kartu na zidu.

- Oprostite...

- Da? - odsječno je upitao.

- Politička karta koju imate na zidu...

- Da? - Nije baš najtočnija!

- Zašto? - Nepovjerljivo je pogledao na kartu, pa na mene, odmjerivši moj ravan trbuh. Primaknuo sam se karti i pokazao na kavkasku regiju.

- Azerbejdžan je prikazan u žutoj boji, kao da pripada Aziji, a trebao bi biti obojen u plavo, kao i ostale europske države.

- Azerbejdžan? - Djelovao je iskreno frapiran mojom zamjedbom.

- Niste o tome razmišljali?

- Ne...

- E pa, gospodine glasnogovorniče - rekoh - mnogi, nažalost, o tome ne razmišljaju, nego prihvaćaju zdravo za gotovo ono što im serviraju kartografi. Doviđenja! - Okrenuo sam se i napustio kancelariju, prozujavši pokraj svih onih policajaca u civilu na prijavnici, napadno zviždeći „Should I Stay Or Should I Go„. Sve u svemu, bio sam zadovoljan, ali ne onim što mi je rekao, nego svojim stavom i, uopće, stanjem svoje forme.

Na ulici dočeka me topao povjetarac i prhke kapi nekog udaljenog mlaza ugodno su me bockale po obrazima. Dan je bio sunčan i ilegalne autopraonice po dvorištima radile su punom parom. Dok sam odmicao od zgrade Policijske uprave, potaknut lijepim vremenom, naglo sam promijenio rutu i, umjesto prema Kifli, skrenuo put centra grada, u mislima već prilično udaljen od razgovora s glasnogovornikom. Samo središte djelovalo je bezrazložno odsječeno od ostatka grada, kao da ga je nekakav mušičavi trend izbacio iz mode. Prehoda sam opustjeli park, dodirnuo stari, u bakru izliveni top - jedan od simbola nekadašnje vojne krajine - te nakratko razgledao fotografije maturanata u izlogu pod svodovima zgrade Turističke zajednice. Bila su to obična lica gimnazijalaca, u možda ponešto ukočenijem izdanju, s obzirom na svečanu prigodu - pretežno ženski razred nacionalno ujednačenih prezimena. *Suradnici u razrednoj nastavi* - pisalo je iznad pleterom uokvirenog kolaža.

Kad sam izašao ispod svodova, dan je bio izgubio nešto od maloprijašnjeg sjaja. Nastavio sam do Pravoslavnog križa, iako bez ambicija da odajem počast lokalitetu na kojemu su svoja leđa nekoć odmarali pankeri. Uostalom, križ je već odavno bio sveden na bijednu hrpicu kamenja; na običan rudiment u korovu. Ali ovdje se barem čovjek mogao osvjedočiti koliko je sve to skupa stajalo na klimavim nogama i s gorkim podsmijehom oživio sam u sebi onu Mariovu besmislicu o „plodnoj žili koja ne može tek tako usahnuti“. Ta pustoš, ta odsutnost govorila je više od svih šupljih priča i nereálnih očekivanja; govorila je o cijelom jednom naraštaju koji je odlučio radikalno ostarjeti već u svojim dvadesetima. O svim tim predratnim idolima - nekadašnjim jakim facama - koji su sada spokojno sjedili za šalterima poslovnih banaka, u kućicama čuvara skladišta ili za volanima dostavnih vozila, obarajući poglede kad god bih im se suviše približio.

- Odakle je to došlo? - upitao sam se: - Odakle je preuzet taj model preranog starenja?

Kao odgovor, udar vjetra naduo mi je jaknu, a potom je priljepio sasvim uz tijelo. Dan je

postao nekako zlokobno sjenovit. Nestalo je sunca, što mi je u tom trenutku bilo ravno izdaji. Zvuk automobilske trube na pješačkom prijelazu gotovo me izbacio iz ravnoteže i počeo sam osjećati neugodnu izloženost pogledima kroz automobilske šoferšajbe. Nekakvo pritajeno savezništvo u mrzovolji kao da je izbijalo iz zatamnenih izloga kafića i prozora na višim katovima zgrada. Na jednom od njih, nebo se za trenutak izokrenulo i stekao sam dojam da stojim naopako u odnosu na sve oko sebe. Pa ipak, kad se prozor vratio na mjesto, moj položaj ostao je i dalje nedorečen; tada sam uhvatio samoga sebe kako pogledom tragam za prolaznikom s kojim bih, barem nakratko, podijelio teret te nepodnošljive izloženosti. No sve je bilo pusto; niotkud čak ni penzionera, narkomana u lovu na dop ili barem kakvog siromašnog pедера u đubretarcu! Baštinici gradskih šetnji možda su već odavno mrtvi – pomislio sam – a ja sa svojim izazovno ravnim trbuhom upravo prkosim jednom historijskom procesu. – Da sam ga barem nekako maskirao nogometnom loptom ispod jakne? – O tome sam ozbiljno spekulirao dok su me automobili prijeteci polako mimoilazili, kao da mi netko iznutra pažljivo uzima mjeru. U jednoj uličici nadomak Zavoda za zapošljavanje proživio sam nekoliko nestabilnih trenutaka, a potom, uloživši velik napor, potrčao uz monumentalne stubove i uletio u veliko secesijsko zdanje.

Ovdje, u praznom holu Zavoda, perspektiva mi se napokon izravнала. Mramor i lažni jonski stupovi u kombinaciji s pastelnim bojama odisali su nekom nedokučivom ljepotom. Moj djed, koji je za svog dugoga života posvuda tražio znakove prisutnosti države, vjerojatno mi je usadio nešto od te sklonosti prema javnim ustanovama. Neposredno pred smrt skrenuo mi je pažnju na raskošno renoviran Zavod za zapošljavanje. Bio je na ručku kod nas i cijelo je vrijeme Tati vadio mast svojim dojmovima o novom ruhu Biroa za zapošljavanje, kako ga je Djed još uvijek zvao. Kao ugledan privrednik godinama je rezao svečane vrpce mnogih institucija u gradu i okolici i njegovo iskreno oduševljenje Zavodom za zapošljavanje imalo je svojevrstu težinu. Rekao je: „Postoje birovi za zapošljavanje i postoji naš Biro za zapošljavanje.” I eto, nakon stanovitog vremena, okolnosti su me gurnule u tu zgradu gdje sam se napokon osvjedočio koliko je Djed bio u pravu; ovaj Zavod za zapošljavanje bio je dostojan regije s najvećom stopom nezaposlenosti u zemlji i svaki bijednik koji bi onamo došao ažurirati svoju molbu za posao mogao je osjetiti krivnju što svojom jadnom pojavom i još jadnijim podacima iz životopisa pljuje po uzvišenoj ljepoti Zavoda za zapošljavanje. Kad se sve uzme u obzir, učinilo mi se nekako logičnim da jedan Zavod takvog kalibra zjapi prazan u jeku radnoga vremena, ali nakon nekoliko minuta tišinu je narušilo šuškanje najlonske vrećice. Trenutak kasnije, iza jednog od stupova pokazalo se poznato lice Goce Praštalo.

- Zašto me pratiš? - upitala je s ispranom vrećicom u ruci. U njezinu tonu, ali i u suženim, svijetlosivim očima, odražavali su se prijekor i neprijateljstvo. Iako je bilo nedvojbeno da se prepoznala u knjizi, učinio sam korak prema njoj i blago je dotaknuo po nadlanci.
- Dalje od mene! - žustro je, kao ofurena, povukla ruku k sebi.
- Aviatika! - u očaju zazvao sam je starim nadimkom kao da time želim evocirati dane kad je bila najljepša pankerica u gradu. - Snajperice... - zaustih, no ona se samo dodatno nakostriješila.
- Najebu si ako počnem vikati!

Goca se doista doimala krajnje izmučenom, ali lice, iako ispijeno, još je zadržalo konture prvotno zamišljenog sklada. Sada su ga, doduše, opsjedali sivi lišajevi, ali jedan dobar kozmetički tretman - procijenio sam - mogao bi ju vrlo brzo vratiti u igru.

- Htio sam te samo pitati imaš li vremena za jedno kratko pićence?
- Isuse, kakav govнар - prevrnula je očima.
- Molim te, htio bih da nešto razjasnimo. Ovdje sam kao novinar. Pišem reportažu o Kifli i panku i svakako sam mislio kontaktirati Doktora...
- O, pa to je odlično - uzviknula je kao da se obraća nekoj puno brojnijoj masi pritajenoj iza stupova: - Hoće li to biti literarna reportaža?
- Sve zavisi - pokušao sam zvučati pribrano, a istodobno i specijalistički: - Iako mislim da je zamišljena kao standardna novinska priča s obiljem slikovnog materijala...
- S obiljem slikovnog materijala! - graknula je, pokazavši svoje loše zube: - Tebi, očito, nije dosta što si nas ocrnio u knjizi! Ti sada želiš nastavak svojih priča u novinama! Pa gdje ti je kraj, frajeru!

Nemoćno sam raširio ruke: - Radi se o Mokroj kifli, o našem lokalu...

- Ja tamo više ne zalazim, a koliko je meni poznato, ne ide ni Pankili - pakosno je uzvratila.

Nakon kraćeg oklijevanja iz džepa sam izvadio džoint i tobože slučajno mahnuo njime pred

njezinim očima koje je – vidio sam – zakratko posjetilo sjeme požude. Spustila je ramena i kolebljivo prebacila težinu s jedne na drugu nogu.

– Dobro, šta ti hoćeš? – upitala je.

– Kontakt.

– Okej – rekla je. – Napiši mu pismo.

– Pismo?

– Zašto ne? Ako si mogao sve ono nadrobiti u knjizi, valjda možeš sročiti jedno usrano pismo.

– Ali, kad bismo se mogli vidjeti? – inzistirao sam šušajući suhom rizlom ispred nje: – Onako usmeno, jedan na jedan! Frka je, Goco, a Dok bi mogao pomoći.

– Doktor više nema vremena za gubljenje vremena – prekinula me. – Čuva dijete i jako puno čita. – Zatim je, likujući, dodala: – Ali samo dobru literaturu.

Predao sam joj džoint koji je ona munula nekamo u unutrašnjost kratke muške jakne od debelog samta.

– Imaš pola sata za pismo, toliko mi treba da nešto riješim u Zavodu. Budi pred Kiflom jer ni u snu neću silaziti.

– Ej, hvala ti.

Pogledala me kroz svoje spržene vrhove.

– To će te koštati sto somova.

– Hm, pa dobro, šta, odmah sad?

– Isplata odmah – rekla je.

Nakon nekoliko minuta već sam bio u Mokroj kifli i ondje, u podrumskoj polutmini, zatekao Marija kako malodušno džogira pod.

– Mislim da imam šemu za Pankilija – rekoh s vrata.

- Kakvu šemu?

- Napisat ću pismo Pankiliju. Daj mi komad papira, samo brzo, nemamo puno vremena! - Bili smo sami u lokal. Zapalio sam cigaretu. Mario mi se pridružio za šankom s nečim što je nalikovalo istrgnutoj stranici bilježnice za geometriju. Nekoliko sam trenutaka razmišljao, a potom, otpuhnuvši dim, prionuo na pisanje.

Dragi Doktore Pankili,

ispričavam ti se zbog toga što si se, koliko čujem, prepoznao u mojoj knjizi. Nikoga nisam namjeravao uvrijediti, ponajmanje tebe koji si zadužio cijelu jednu generaciju pankera u ovome gradu, a možda i šire. Danas je malo onih koji će ti to otvoreno priznati, ali ja...

- Ma nemoj, a meni se nisi tako lijepo ispričao - uzjogunio se Mario.

- Čekaj, hoćemo opet o tome? Snajperica mi je dala pola sata, čoveče.

Rezignirano je odmahnuo rukom: - Samo bih te nešto zamolio...

- Šta?

- Izbjegavaj fraze.

Ali ja sam ti zahvalan za sve što si učinio za mene. Ne mogu govoriti u Mariovo ime, iako mislim da će ti i on isto to priznati prilikom vašeg susreta.

Zatekao si me u strašno zapuštenom stanju, to je činjenica. Imidž mi je tih godina bio očajan. Govorio si da izgledam kao pokojna prijateljica tvoje pokojne bake i danas, kada pogledam svoje fotografije iz toga doba, vidim da si bio potpuno u pravu, naročito u pogledu mojih nesretnih obrašćica s kojima nikada ne bih mogao postati ono što sam tada tako žarko želio: rock zvijezda. Možda se ne sjećaš, Doktore, ali preporučio si mi da popušim dvije kutije cigareta na dan i ja sam se toga držao sve dok obrazi potpuno nisu iščezli s lica.

Naravno, najprije si se morao pozabaviti mojom groznom frizurom. Trebalo je jednom

zauvijek preorati godinama njegovani razdjeljak, tako si govorio. Nadam se da te nije povrijedilo to što sam se u knjizi dotaknuo Trotaktola kojim si mi mazao kosu. Bila je to zgodna literarna figura, iako je istina da mi se vlasništvo više nikada nije oporavilo nakon tretmana tim traktorskim uljem na bazi mazuta...

- Jel misliš da je ovo malo pretjerano? - upitao sam Marija kojemu se lice natprirodno napuhnulo. Prasnuo je u kratak, ali iskren hihot.

- Majke ti, šta to čuči u tebi? - upitao je gotovo kroz suze: - Pa kad ti je kosa počela opadati, tražio si Doktora po gradu s onom nevjerojatnom ovnujskom žilom!

- Ali to danas djeluje simpatično - usprotivio sam se: - Osim toga, Doktor je postao tata, a kad se u njegovim godinama dogodi takav obrat, čovjek je u stanju potisnuti sve ružne slike iz prošlosti.

- Misliš, hm... - Naglo se uozbiljio: - Izgleda, Paleka je u pravu, Goca je ta koja stvara zlu krv. Morat ću se pozabaviti njome.

- Ni govora! - odlučno sam se usprotivio: - Žrtva ponekad preuzme obrasce ponašanja svojih mučitelja, nemoj da ti se to desi.

- Samo ti piši - zamišljeno je rekao.

Naučio si me, prije svega, kako ignorirati zlobna dobacivanja na ulici, kako se nositi s najgorim uvredama kojima smo tada bili izloženi i sl. Zahvaljujući tebi, stvorio sam imunitet i, ako si pažljivo čitao knjigu, mogao si prepoznati jednu od svojih legendarnih uzrečica: „Nema ništa tužnije od slike mladoga pankera na tamburaškoj zabavi.” Upravo sam nju uzео kao lajtmotiv knjige jer mislim da na uvjerljiv i sažet način opisuje okolnosti u kojima smo se formirali kao ljudi. Kao što i sam znaš, ja nisam postao rock zvijezda, nego novinar...

- E, sad bi bilo dosta! - prekinuo me Mario baš kad mi se činilo da sam uhvatio vrlo zajeban smjer. - Idemo na glavnu stvar - rekao je. Složio sam se, dijelom i stoga što se Goca svakoga časa trebala pojaviti na vanjskom trotoaru.

Ostatak pisma Doktoru Pankiliju izdiktirao mi je sam Mario.

Došao sam u grad napisati veliku novinarsku priču o Mokroj kifli, ali i šire, o pank sceni koja se, unatoč ratu, tolike godine održala u tom lokalu. A pisati o tome nema smisla bez tebe. Osim toga, Mario je u velikim problemima. Određeni ljudi rade mu o glavi. Doktore, naša Mokra kifla postala je trn u oku mnogima u gradu. Zašto, to tek treba istražiti, ali već sad je jasno da je situacija alarmantna.

- Hej, hej - rekoh - prepast ćeš ga! Osim toga, uopće nisam siguran da ću progurati temu u novine i ti to vrlo dobro znaš...

- Naravno, to znamo ti i ja, a za ostale si novinar na zadatku! - Zvučao je neumoljivo. - A tko ti jamči da na kraju nećeš imati odličnu priču, ha? Čekaj samo da se klupko počne rasplitati...

Vrijeme je da zajedničkim snagama prionemo na spašavanje posljednjeg pank kluba. Za početak, u cilju oživljavanja scene, predlažem da kao jedna od viđenijih ličnosti alternativne kulture u ovoj regiji održiš koncert u Kifli. Bit će to jaka stvar, vjeruj mi. Planiramo okupiti mlađu i stariju škvadru. Mario je spreman na veliki happening. Datum odaberi sam, iako bi bilo dobro da to bude što prije.

- Šta kažeš, književniče? - upitao je Mario, pun sebe: - Kako ti zvuče rečenice jednog molera?

- Solidno.

- Čoveče, a tek kada mu obećaš veliku sliku u novinama, recimo, u novogodišnjem specijalu! Ha? Ima da ga ovaj put definitivno razoružamo! - Lukavo je prižmirio na jedno oko i utaknuo neupaljenu cigaretu u usta, a onda se dosjetio i post scriptuma.

- Dopiši još ovo...

Želio bih čestitati Goci i tebi na djetetu. Čuo sam za onu nevjerojatnu kombinaciju sa zamjenskom majkom, svaka čast, dobro ste ih zeznuli. Nadam se tvome pristanku.

Punk's not dead.

Kroz podrumski prozorčić zapazio sam dvije trošne tenisice kako se nestrpljivo taru jedna o drugu i u nekoliko skokova već sam bio gore, na pločniku, s pismom u ruci.

- Skeptična sam, ali ajde... - rekla je Goca preuzevši pismo s dva prsta, gotovo gadljivo: - Ovo inače radim samo zbog tvog starog - napomenula je.

- Bio ti je profesor u ŠUP-u? - Gocu, međutim, kao da je uzrujalo moje pitanje.

- Jest, ali i glumila sam kod njega, some jedan - odbrusila je.

Nastojao sam hiniti trenutačno oduševljenje tim podatkom iz njezine biografije:

- Stvarno? U kojoj predstavi?

- U „Hitleru u partizanima” - prezirno je prevalila preko blijedih usnica.

- Fantastično iskustvo - rekoh. - Ali, svejedno, hvala ti... Zaboravio sam te pitati, kako beba?

Bez odgovora okrenula mi je mršavu stražnjicu s koje su otužno visjele blijede traperice i, malo se zanošeći, otklipsala niz trotoar.

Nešto kasnije, Mariovo dobro raspoloženje naglo je splasnulo zbog vijesti koju je u lokal donio Paleka: gospođa Takač, dugogodišnja čistačica u Kifli, dala je otkaz. Iz moralnih razloga, poručila je preko Paleke, neopozivo i trenutačno.

- Bila je jučer na večernjoj misi na kojoj je župnik govorio o Mokroj kifli kao glavnom žarištu poroka u gradu. Otvoreno je upozorio na pojavu sotone u susjedstvu i rekao da se svi trebaju zamisliti zbog njegove nazočnosti u našoj župi - prenio je Paleka u dahu ono što mu je, navodno, ispričala gospođa Takač prije nešto manje od pola sata. Mariju kao da je trebalo nekoliko trenutaka da shvati sadržaj Palekinih rečenica.

- Sotona? – javio se gromkim glasom: – Ako sam dobro čuo, rekao si „sotona“?
- Nisam rekao ja, nego župnik – ispravio ga je Paleka. – Apelirao je na roditelje da pripaze gdje im djeca provode slobodno vrijeme, kamo zalaze u večernjim satima i tako...
- Jesi li siguran? – približio mu se. Tama oko očiju kao da se proširila na cijelo Mariovo lice.
- Ako lažem ja, laže i gospođa Takač – rekao je Paleka, ustuknuvši jedan korak.
- Hm... – Mario se okrenuo prema meni. Bio je nekako čudan, rekao bih, ironično ljut: – Čuješ, izgleda da je bilo burno na večernjoj misi.
- Ali to nije sve – ponovno se oglasio Paleka i iz stražnjeg džepa izvukao spljošteni primjerak novina. Opazio sam Mariove nosnice kako se šire pri susretu s lokalnim tjednikom koji je još uvijek izlazio s maskirnim zaglavljem.
- Objavili su članak o Kifli.

Mario mu je gnjevno istrgnuo novine iz ruku i počeo ih sumanuto prelistavati, naravno, odostraga. Pun zebnje, bacio sam pogled preko njegova ramena; u rubrici „Zašto volim svoj grad“ bila je mala, loše otisnuta crno-bijela fotografija Mokre kifle. Gusto otisnuti tekst na dva stupca bio je naslovljen „Trebaju li našoj djeci ovakva mjesta za izlazak“, bez upitnika. Odmah mi je bilo jasno što znači retoričko pitanje u naslovu. Potpisan je bio Zoran Geli.

Mario je članak progutao u jednom dahu, a zatim mu se još jednom vratio. Dok ga je iznova čitao, lice mu je poprimilo blijedozelenkastu boju, a onda je, zakvačivši Paleku ramenom u prolazu, nestao pod mračnom arkadom u smjeru skladišta. Smjesta sam pošao za njim.

Bijesnim pokretom ruke napravio je mjesta za novine među hrpom neplaćenih računa na radnom stolu. Raširio ih je, odmaknuo stolicu i sjeo. Tada je iz njega nahrupila gorčina: – Pas prokleti, penuština, beda...

- Smiri se, polako.
- A toliko sam mu vjerovao! – Pljunuo je i donom razmazao po podu, a zatim provukao ruku kroz kosu i zakratko promotrio mrtve vlasi među prstima, mičući usnicama kao da ih broji u sebi.

- Govoriš o Geliju? – upitao sam.
- Kakvom faking Geliju! – prosiktao je, riješivši se kose među prstima.
- Nego?
- O Paleki, ne pravi se kao da ne znaš.
- Ali Paleka samo prenosi vijesti i...
- Uzgajam zmiju u njedrima – gotovo je viknuo na mene.
- U redu – pomirljivo sam raširio ruke: – Samo mi još reci, kojim dokazima raspolažeš?

Naglo je ustao te iz jedne od praznih tegli na montažnoj polici izvukao nešto što me prilično iznenadilo. Bio je to mali novinarski diktafon, tehnološki vrlo napredan za to doba, izgledom više nalik špijunskom nego novinarskom pomagalu. Mario je nemušto prebiraio po njegovim osjetljivim tipkama.

- O-pa, Sony... – primijetih.
- Zaključaj vrata – rekao je. Otišao sam i zabravio ih relativno novim Titanovim lokotom.
- Kako si uopće nabavio taj diktafon?
- Ostavio mi ga je jedan belgijski legionar, pod dug u bircu. Mislio sam ga tebi pokloniti, ali, eto, na kraju je ispalo da je dobro što nisam.
- Zgodno izgleda.
- Fenomenalan je, a uz njega ide kazeta od dva sata. Japanci fakat napreduju s tim... minimalizmom!
- Nanotehnologija – rekoh.

Slegnuo je ramenima i glavom trznuo u smjeru kafića, gdje je možda još uvijek bio Paleka. – Neki dan mi je došao u lokal, nervozan kao pas. Vidim, iskočio bi iz svoje kože, a ja nemam ništa čime bih ga umirio, osim trave, ali nju je, pena, odbio. Već i to mi je bilo sumnjivo... A onda, u sumrak, pokupio se pod izlikom da se ide uvući ženi u krevet. Imao sam neki loš predosjećaj i, dok sam mu dodavao jaknu, ubacio sam mu upaljeni diktafon u unutrašnji džep i polako, na distanci, krenuo za njim. Majke ti, šta misliš kamo je Paleka otišao?

- Pojma nemam.
- Ravno u Veselu kajdanku!
- Isuse.
- Samo se ti čudi... Sat vremena kasnije presreo sam ga ispred njegove zgrade. Bio je toliko drogirano da nije ni primijetio kad sam mu uzeo diktafon iz džepa.
- I? Jel se šta snimilo?
- Još pitaš. Najmanje pola sata vrhunske snimke! Iako nije baš sve najinteresantnije... - Dok je to govorio, Mario je premotavao kazetu i svako malo prislanjao diktafon na uho.
- Evo, recimo, odavde... Slušaj.

Isprva mi se činilo da kazeta zavija, no ubrzo sam prepoznao poznati zvuk: - *Srrrrrk, srrrrrk!* - Pratilo ga je nešto poput struganja žlice o emajlirano dno. Unatoč tome što je govorio punim ustima, Dondurov melodiozan glas raspršio je svaku sumnju: - *Nemoj misliti da si budala što nisi ranije shvatio, u svakom slučaju, sada si tu, srrrrrk, a u budućnosti, tko zna, srrrrrk, možda ćemo opet biti zajedno, samo u jednom drugom, puno bližem odnosu. Nećeš ni probati grah?*

- *Veldžonja, radije bih povukao još jednu crtičicu...* - zacvilio je Paleka kao da je na rubu suza, ali to je bio njegov stil. Čuo se zatim zvonki udarac escajga.

- *Crtičicu? Pa ajde zamisli da ja uzmem puškomitraljez i počnem nasumce kokati po Mokroj kifli, šta bi ljudi pomislili, o kakvom se čovjeku radi? Primitivac, seljačina, priprosti nasilnik koji se nije mogao iskontrolirati, jel tako? Gledaj, Paleka, ako se stvarno želimo maknuti s Balkana, trebamo se učiti redu i samokontroli. Život je subordinacija, a ne anarhija kao što bi željeli ti i tvoji kompanjoni...*

- *Ja nisam nikada vjerovao u anarhiju.*

- *Ti, mali lažove! A tko je pisao po zidovima ono „A” u krugu, misliš da ne znam za tvoje privođenje u policiju. Dečko, ja sam na izvoru informacija, ne zaboravi to.*

(Opet je uslijedilo nekoliko sekundi predanog srkanja.)

- *Htio sam vas nešto pitati...*

- *Srrrk, pitaj, zato si tu.*
- *Dokle ću morati ići?*
- *Neće biti toliko strašno, osim ako još nekoliko plesnih koraka smatraš nedoličnima?*
Srrrrrk?
- *Ne, ne, to je u redu.*
- *Vrlo odgovorno od tebe.*
- *Hvala.*
- *Reci, jesi čitao knjigu?*
- *Koju knjigu? A, mislite, „knjigu“? Pa ne baš, samo jednu ili dvije priče, i to napreskokce, u Kifli...*
- *Joško, Boško? Zašto ja još uvijek nemam tu knjigu?*
- *Tražili smo, Veldžonja, ali te knjige nigdje nema... (Javio se poznati glas iz pozadine.)*
- *Jeste pogledali u Turističkom?*
- *Ma pročešljali smo sve papirnice, Veldžonja, ali mauna...*
- *A u Turističkom?*
- *Mauna, tamo smo bili dva puta, ali knjige ni od korova.*
- *Ni kod „Alje“, srrrrrk? Tamo sam vidio neke knjige u izlogu.*
- *Ma mauna, Veldžonja, koji „Aljo“? Joško, otkada je tamo mesni butik?*
- *Jebem ga, sigurno već mjesec – mjesec i po...*
- *Ma mauna, ima najmanje šest mjeseci!*
- *Dobro, dobro... (umiješao se Dondur) A kakvi su tvoji dojmovi, Paleka?*
- *O čemu?*
- *O knjizi, kažeš da si je čitao?*

- *Ja vam, znate, ne padam na nostalgiju, ni na prošlost... Za razliku od ostalih, mene je uvijek zanimala budućnost i, nešto manje, sadašnjost. Osim toga, nekako je glupo čitati o onome što si i sam proživio, ali ja nisam... književni kritičar...*
- *Budalo, govori po osjećajima.*
- *Dakle, hm, on je iskoristio neke događaje, naravno, promijenio je imena i mjesto radnje...*
- *Srrrk?*
- *Ali on nikada nije bio dio najuže škvadre, a i rano je otišao u Zagreb, na studij, tako da mislim da vas ta knjiga ni u kom slučaju ne treba zabrinjavati jer pank je unutra, kako bih rekao, vrlo bezbolan... A opet, nije kao lektira – ovo se brzo i lako čita, tako da, s druge strane, možda bi ipak moglo biti opasno...*
- *Ljudi, ovaj se opet izmotava. (Žlica je zveknula o rub tanjura.)*
- *Rekli ste da govorim po osjećaju.*
- *Tako mi Boga, odvest ću te u Strizivojnu, u regionalno skladište, ako mi i dalje budeš vadio mast. Uh, što je grah bio dobar. Dečki, nije mi jasno zašto se ženirate? Samo pričaj, Paleka, slušam te ja...*
- *Neki su se prepoznali unutra. Ja sam, navodno, CC muha, iako nemam većih zamjerki. Najvažnije je da nisam glavni lik kao, recimo, doktor Pankili... (Palekin iskaz kao da je na trenutak prigušio iskričav, dobro komponiran i razmjerno dug prdež.)*
- *... tako da vam to, hm, ide na ruku.*
- *„Nama”, a ne „vama”.*
- *Oprostite, još se nisam poistovjetio.*
- *Bit će vremena, ne brini. Nego, stalno te zaboravljam pitati, otkada si panker?*
- *Ja? Negdje od 1983., mislim.*
- *Misliš ili se izmotavaš?*
- *U ljeto te godine Doktor Pankili vratio se iz inozemstva i u Željezničarsku koloniju donio neke ploče...*

- Prokleti željezničari! Nastavi.

- Puno toga počelo je iz dosade u samom naselju. Zna, vlakovi odlaze i dolaze, a ti ih pratiš pogledom s prozora... Hoću reći, nemaš čak ni rodbinu na selu da bi se nekamo maknuo, samo sjediš po haustorima i maštaš o velikim sisama. Osim toga, i curama smo bili zanimljiviji u užim nego u širim hlačama, ako razumijete što mislim?

- Pusti sad te gluposti, nego, jel Doktor Pankili još uvijek realna opasnost?

- Začahurio se u četiri zida pod paskom Goge Praštalo, svoje supruge, ali Mario ga i nadalje pokušava pridobiti za taj povratnički koncert u Kifli o kojem sam vam već prije govorio. Kao što znate, ja sam to zasad spriječio...

- Znam, vrlo odgovorno od tebe. Bitno je da pregovori ne odmaknu dalje. Čuj, ima da se sada cijeli posvetiš tome, jel jasno?

Nije se čuo Palekin odgovor pa se može pretpostaviti da je kimnuo glavom. No, nakon nekog vremena, opet se javio.

- Što je to bilo?

- Koje?

- Nešto iz hodnika, kao da grglja...

- Pa ti, masni, čuješ glasove iz budućnosti, ha, ha. Ajde, povuci još jednu crtu, nešto si mi napet večeras. Taaaaako, jel sad bolje?

- Puno je svjetlije.

- Šteta što nisi probao grah. Ovo mi je već treći tanjur...

- U zadnje vrijeme nekako nemam apetita.

- Zašto ustaješ, sjedi još malo s nama...

- Ah, Veldžonja, nemojte sad, žena mi je trudna i obećao sam doći kući do desetke.

- Ne boj se, neće dijete još van, a tek da zna tko mu je ćaća... Dakle, u sjedištu moje bojne nalazio se jedan masivni stol za tranžiranje mesa, ručni rad, tri sa tri, a dečki iz Tehničke baze pričvrstili su za strop lance s dvije ručno rađene kuke od prirodnog materijala...

Na tom mjestu Mario je isključio diktafon.

- Sranje - rekao je izbočivši čeljust kao i uvijek u posebno osjetljivim prilikama. - Evo ti odgovor na pitanje što je Paleka cijelo vrijeme radio u BST-u: lizao se s bagrom, kao što si upravo čuo. Jel ti to dovoljno? - Otpuhnuo je prhut s rukava jakne, podsmjehnuvši se samome sebi: - A ja se još čudim kako to da je izbjegao podrum i regionalno skladište, iako traje već drugi ciklus. Baš sam naivac! - Opkoračao je zatim skućeni skladišni prostor. - Već ga neko vrijeme promatram, čoveče, svaki dan je sediran, a znam da su mu prihodi na nuli. Nema se više šta čekati. - Zvučao je kao netko tko je u sebi već prelomio odluku, no već u sljedećem trenutku sjenka neprikriivenog užasa pretrčala mu je licem. Kao da odolijeva nekoj nevidljivoj sili, počeo je posrtati, ali unatrag, pokušavajući se rukama podbočiti o naslon stolice.

- Negovana... - prošaputao je i pritom izvrnuo stolicu iza sebe. Sad sam i ja začuo meketavu graju koja je dopirala iz utrobe lokala. Mario je već istrčavao kroz stražnja vrata.

- Samo je zadrži da izvezem kombi iz dvorišta! - prosiktao je kroza zube. Tada je i mene obuzeo isti osjećaj nesigurnosti, gotovo panike, i počeo sam se smušeno vrtjeti u mjestu.

- Kako? Šta da joj kažem?

- Reci joj bilo šta! Da me je ubola osa i da sam...

- Sada - u ovo doba - ose?

Ali, bio je već vani, ostavivši me samoga pred furioznim naletom svoje zaručnice.

Hrvojku Babić Negovanu u mislima sam oduvijek povezivao s raskošnim pirotehničkim majstorijama. Odjevena u kostime jarkih boja ostavljala je dojam fatamorgane, po mnogo čemu nadrealne prikaze unutar bezbojnih okvira Mokre kifle. Njezini nenadani upadi - kao, uostalom, i toga dana - također su pogodovali iluziji koju je širila oko sebe, samoubilački tutnjeći lokalom na svojim visokim potpeticama, kao da joj je šesto čulo upravo objavilo još jednu Mariovu nevjeru u nizu. Ali taj prodorni glas nije imao veze s bajkom, baš suprotno: istančanu dušu mogla je onespokojiti njezina prgavost koja je, čini se, rasla proporcionalno s očevim usponom na nestalnom dijagramu lokalnog poduzetništva. Taj obijač nadgrobnih

spomenika – kako ga je Mario nazivao – u nekoliko posljednjih godina uspio se prometnuti u najvećeg proizvođača betonske galanterije u regiji, čiji je odjel za laviće i vrtne patuljke upravo proživljavao nevjerojatan procvat. To su bile ekonomske činjenice i Negovana je vršila sve jači pritisak na svoga zaručnika kako bi napokon dokinuo ovu agoniju s Mokrom kiflom i ušao u posao s budućim puncem.

U to vrijeme bila je već pomalo raskravljen, s barem petnaestak suvišnih kilograma, mada još uvijek neobično privlačne i njegovane puti i, kad sam joj otvorio vrata, podsjetila me na preplanulu Barbiku.

– Gdje je ta stoka? Bio je tu, znam... – soptala je dok joj je bujni prsni koš disonantno plesao ispod pelerine. Njezine nebeskoplave oči kao da su zasijecale skladišnu polutamu. Zauzeo sam prilično neuvjerljiv raskorak.

– Ose – rekoh mehanički: – U ambulanti je.

– Ma gubi se, ti, jedno piskaralo! Mrš! – S nevjerojatnom lakoćom odgurnula me u stranu i pohitala prema odškrnutim vratima. Izišao sam na dvorište gdje je Mario upravo manevrirao s kombijem. Negovana je pokušala skočiti na nožnik, no bila je preteška za ozbiljniji odraz. Gledao sam kako bezdušno mlati torbicom po već otprije napuklom vjetrobranskom staklu. Proklinjući, izletjela je na ulicu za vozilom. Uslijedila je škripa guma – poput dječjeg vriska – i zatim nepokolebljivi start.

Vratio sam se u skladište i počnuo tren na stolici, nad Mariovim radnim stolom. Kose trake svjetlosti sjekle su prašinu koja se veoma polako slijegala na pod. Otpio sam za Mariom iz pивske boce; zvono župne crkve krepko je oglašavalo podne, a ja sam već bio posve iznuren, na rubu snaga. Otkud je dolazio taj umor? Zar je to bilo sve što su mi u nasljedstvo ostavili moji preci – pitao sam se: – Samo taj akumulirani umor nekoliko uzastopnih generacija čije su se teške ruke svalile na moja ramena. Da me obesnaže u jeku mladosti. Da me izbace iz radno sposobnog stanovništva. Da me obezvolje u trenutku kad se cijela nacija sprema na velike podvige te da, na kraju krajeva, obezvrijede svu onu energiju koju su roditelji ulagali u mene, strpljivo iščekujući eksploziju jednog od mojih talenata.

10.

Saslušavanje Paleke bilo je mučan posao koji je Crkotina u cijelosti preuzeo na sebe. Najprije ga je pred fajront priveo u skladište i ondje, u izolaciji, započeo obradu. Moj zadatak sastojao se u osiguravanju terena oko kafića, a Umorno Oko držao je odstupnicu kroz stražnje dvorište. Mario je pak ostao u kafiću, Crkotini pri ruci. Vjerojatno sam satima kružio sablasnim rajonom između Baljutakija i Genscherove. Noćna vedrina snizila je temperaturu ispod ništice i već nakon dva ili tri kruga silazio bih u Kiflu, gdje je na šanku bila boca Jim Beama koju nam je Mario velikodušno stavio na raspolaganje.

U praskozorje Crkotina se napokon pojavio u kafiću. Njegovo ispupčeno čelo zadovoljno se zarilo pod halogenskom svjetiljkom iznad šanka.

- Sve je priznao - objelodanio je i glavom pokazao prema skladištu: - Čak i to da se spremio podmetnuti plastični eksploziv u kafić, zamisli - obraćao se Mariju koji je, izbočene čeljusti, odmahivao glavom u nevjerici. Crkotina je zatim nagnuo iz boce i obrisao usta vanjskim dlanom. Nije mi se svidio iskričav sjaj u očima istražitelja, a osobito ne način na koji se požalio na svoj uništeni pulover, kočopereći se mrljama krvi po rukavima.

Pohitao sam u skladište i među razbacanim gajbama pronašao Paleku. Ležao je na starom gunju, zabačene glave, naizgled bez svijesti. Sprave za istragu - bokser i mjerač za žestoka pića - spokojno su počivali na radnom stolu. Prišao sam i prislonio dlan na srce, ali miris svježje krvi odjednom mi je potaknuo stravičnu mučninu. Uspio sam, međutim, iskašljati tek slabašan mlaz žućkaste tekućine.

- Mamina maza ne podnosi krv! - Čuo sam taj otrovni komentar. Bio je to Crkotina. Raskoračen iznad Paleke, promatrao me svojim užarenim zjenicama.

- Ajde, hvataj ga! Vani već grakću vrane. - Kud ćemo s njim? - jedva sam uspio oblikovati pitanje.

- Da se mene pita, ja bih znao kamo, ali ovako - u kombi pa pred njegovu zgradu, istovar. Neka se uvuče ženi u krevet kako zna i može! - Prolio je ostatke mineralne vode po Palekinu licu. Ovaj se trgnuo - kao iz lošeg sna - i automatski zauzeo položaj fetusa. Počeo je nešto mrmljati kroz gvalje krvi u ustima. Prignuo sam se i osluhnuo.

- Na tržištu...
- Paleka, jel ti dobro?
- Na tržištu... se pojavio... treći...
- Miro, o čemu to pričaš?
- Treći... proizvođač lokota... na tržištu se... pojavio... treći... proizvođač... - Bilo je jasno da bunca, no dok je otvarao usta, usporedo s njima zijevala je i razrezotina ispod njegova oka. Lice mu je bilo poput reljefnog prikaza gorske Hrvatske u ranu jesen, ali na mene je najjači dojam ostavila gornja usnica koja je mlohavo vibrirala iznad cvokotavog zubala.
- Šta si mu to uradio, kasapine? - nisam se mogao suzdržati da ne priupitam Crkotinu koji je već primao Paleku za tenisice.
- Ništa mu nije, žilav je to momak.

Staroga frenda pažljivo sam objema rukama uhvatio pod pazuha, iznenadivši se zapravo koliko je lagan. Pa ipak, dok smo ga iznosili, njegova mi je glava nekako dospjela između bedara i morao sam se dobrano raskoračiti kako bih je oslobodio iz svog međunožja. U taj zao čas Paleka je otvorio oči i pogledi su nam se susreli. Iznenada sam osjetio kako me preplavljuje val srama i kukavički skrenuo pogled u stranu.

Izišli smo u stražnje dvorište. Na istoku već je tinjala hladna svjetlost, a još sanjivi avlijaneri tek su pročišćavali svoja grla. U parkiranom kombiju Umorni je, međutim, bio u dubokom snu. Crkotina mu je zarežao na uho i Umorni se, preplašen, počeo opravdavati kako je mislio samo malo „zaklati sovu”. Uto je stigao i Mario i pomogao nam smjestiti Paleku na sjedalo.

- Vjeruj, nije bilo druge - priopćio mi je Mario dok je obilazio kombi. Pošto je sjeo za volan, nekoliko trenutaka držao je vrata kombija otvorena i pogledavao na prozore okolnih kuća.

- Morao sam odnekud početi - naposljetku je zaključio i zalupio vratima. Te Mariove riječi odnekud kao da su mi bile poznate, ali bučan dizelski motor odvratio me od pokušaja da mu kažem u lice sve ono što mi je te noći ležalo na srcu.

11.

Poslijepodneva u provinciji pravo su prokletstvo za mladog čovjeka. Osobito su ubitačna zimska popodneva, između 14 i 19 sati. Već i pogled kroz prozor ne ulijeva ni tračak nade u bilo kakvu živost među zgradama, naravno, izuzmu li se susjedi u plavim radnim kombinezonima kojima je završetak rata bio znak za ponovni juriš u priručne radionice po garažama, drvarnicama i zajedničkim prostorijama. Zavarivanje, bušenje, tokarenje, bijesni udarci čekićem u rane večernje sate – sve to bilo je zvučna kulisa moje mladosti. Tata je barem u tome bio svijetla iznimka, iako su toj mojoj spoznaji prethodile sve one godine dječastva tokom kojih sam bio uvjeren da je svakom normalnom ocu u naselju primjeren popodnevni boravak u garaži, s pilom u jednoj i časopisom Sam svoj majstor u drugoj ruci. Dugo sam patio što Tata ne pokazuje interes za rad rukama, zaviđajući vršnjacima čiji su očevi oko sebe širili zadovoljstvo nakon obavljenog posla. Uzgajali su crno ispod nokata i šepirili se među zgradama u prljavim kutama koje namjerno mjesecima nisu prali. Kliješta zataknuta za pojas upućivala su na njihovu spremnost da se u bilo kojem trenutku obruše na neki kvar. Za to vrijeme Tata je svoje večeri provodio režirajući u amaterskom kazalištu, vječito okružen tipovima koji su se nazivali intelektualcima. Pamtim te spodobe razdrmljenih prsa kako zaposjedaju naš mali stan i Mamine ispade zbog buke i dima kojim su nas trovali. Često je otvoreno proklinjala kazališni amaterizam i vapila za večerima u kojima nećemo strepjeti od nenajavljenih posjeta, osobito nakon što se o sijelima u našem stanu raspravljalo na jednom od kućnih savjeta zgrade. Vjerujem da je Mamin ulazak u Partiju u sam suton socijalizma bio izravna posljedica kazališnog amaterizma. Ako je i pogriješila, mislio sam, bilo je to samo zato što se zaželjela malo mira, tišine, ali i debata o društveno bitnim temama, o kojima se – što je najvažnije – razgovara za nekoliko oktava niže nego u našem stanu. A za to vrijeme Tata je režirao! Ah, režirao – on je režirao! Uostalom, kako sam ikome od svojih prijatelja mogao objasniti što Tata doista radi, koje je njegovo konkretno zanimanje – „režiser” je tada zvučalo nadrealno, otprilike kao električna četkica za zube – a još je teže bilo opravdati to što u našoj garaži nema ni jedne jedine alatke – čak ni najobičnije drške za metlu, apsolutno ničega.

Jednog od tih samotnih poslijepodneva u sobi se pojavio Tata, zatekavši me nad praznim listom papira u njegovoj pisaćoj mašini.

– Imaš jedan pozdrav... – zagrmio je s vrata, zaboravivši da više nije na probi u kazalištu. Njegovo krepko držanje, u najmanju ruku, pričinilo mi se nedoličnim s obzirom na

cjelokupnu situaciju.

- Od jedne mlade glumice iz mog ansambla - dodao je malo tiše, ali izražajnije: - Njeno ti ime vjerojatno ništa ne govori, ali mala je veliki talent. Mislim da je već sada zrela za Akademiju!

Čime li samo hrani taj svoj optimizam, pitao sam se promatrajući ga kako mi prilazi razbacanih ramena, poput kakva slavnog teškaša. Još uvijek svjestan svog grčkog profila, Tata je gledao postrance - baš kao i na svojim fotografijama iz mladosti dok je još gajio nade u glumačku karijeru.

- Samo da znaš - napomenuo je - ona itekako prati to što pišeš po novinama i kune mi se da je pročitala tvoju knjigu. Navodno su je dirnuli, kako je ono rekla, hm, da, opisi poniženog bilja uz cestu... - Ovdje je, lisac, napravio malu dramaturšku pauzu uoči poante: - Očito je da ćete imati puno tema za razgovor.

Njegove posljednje riječi doista su me iznervirale, možda i zato što sam podsvjesno očekivao da će nešto slično poduzeti na svoju ruku. I evo ga, dakle, veliki organizator moga života opet u akciji: animira, ugovara, spaja... U mislima sam ga vidio kako nakon kazališne probe započinje priču o svome uciviljenome sinu i kako se neki nadobudni curetak iz ansambla sažalijeva nada mnom, spreman da žrtvuje jednu večer praveći mi društvo za izlazak u grad. Samo zbog Tate, naravno. Jer on je toliko šarmantan, toliko velik, toliko drugačiji... Znao sam tu pjesmicu napamet. Za svaki novi naraštaj glumačkih amatera Tata je bio oaza duha u kojoj je bilo moguće postaviti šator te, barem zakratko, ogrijati prozeblu dušu oko razbuktale vatrice ovog naočitog intelektualca.

Zaškrgutao sam zubima od muke.

- Rekla je da će te u četiri čekati kod *drugstorea*. Uzmi moj auto, ključevi su u kristalnoj pepeljari. - Namignuo je na vratima: - Večeras sam je oslobodio probe. - Ovo je već bilo nepodnošljivo. Zatim je, pogledavši na ručni sat, dvosmisleno dodao: - Baš i nemaš puno vremena.

Ushodao sam se po sobi suzdržavajući se od toga da nešto napucam nogom, ali petnaest minuta kasnije već sam čekao parkiran ispred polivalentnog dućana u susjedstvu. Jedna djevojka u kratkoj, kričavocrvenoj bundi upravo je pristizala iz smjera novog dijela naselja, naizgled odvažnim, dugim koracima, no kako mi je bivala sve bliža, tako sam uočavao krhkost njezinih dugih udova; koliko god taj korak bio lijep za oko, svaki dodir njezinih

stopala s tlom kao da je iziskivao poseban napor kralježnice – ali i centra za ravnotežu – zbog čega je djelovala kao netko tko nema potpunu kontrolu nad svojim nogama. Na glavi je imala karbitnosivu beretku i, zaustavivši se nakratko u ravnini dućana, pošla je ravno prema meni, kao da prepoznaje automobil. Smiješeci se već izdaleka, skinula je kapu. Tada sam zadrhtao od uzbuđenja.

– Beti... – rekao sam kroz spuštено prozorsko staklo.

– Jel primete slijepu putnicu u svoje vozilo? – upitala je opustivši valovitu riđu kosu i ne čekajući odgovor zaobišla automobil, visoko podižući noge kao da gazi po plicaku punom ježeva.

– Baš sam se pitao gdje si sve ovo vrijeme? – rekoh kad je ušla u automobil. Srdačan osmijeh odjednom je uškopila tamna sjenka na licu. – Izbjegavam Kiflu zbog Negovane, ali onu noć...
– okrenula se k meni i delikatno trepnula; zbog njezina snažnog mirisa grudni koš kao da mi se proširio za nekoliko centimetara: – Nisam imala prilike da ti se ispričam zbog scene u ambulanti.

– Kakve isprike, samo si bila preplašena, kao i ja.

– Barem su ti se podljevi povukli.

– Jesu, vrlo brzo.

– Odmah sam primijetila da bolje podnosiš bol od Marija.

– Valjda je stvar u tkivu.

– Možda prije u glavi – dodala je.

Ta subota u prosincu 1998. bila je neobično topla, a niski bijeli oblaci dobrodušno su se pjenili iznad grada, propuštajući pokoju sunčevu zraku. Neko vrijeme kružili smo automobilom po gradu poput dvoje turista u slobodno popodne, zabijajući se duboko u stambena naselja, među garaže i sitnu djecu, odakle smo se zatim morali izvlačiti vrludavim vožnjama u rikverc. Ispričao sam Beti vic o nogometnoj utakmici između slonova i mrava koja završava onom čuvenom isprikom pregaženog mravunca: „Slonovi, ne sekirajte se, nismo ni mi bili nježni”.

– Obožavam glupe viceve – uskliknula je u sve boljem raspoloženju. Nekako u isti tren upalili

smo cigarete. Krajem oka ulovio sam njezin pogled i pomislio kako možda upravo sada, na dnevnom svjetlu, analizira sličnosti i razlike između Tate i mene. To je, izgleda, bilo neizbježno pri svakom susretu s uvijek brojnim ženskim dijelom Tatinog glumačkog ansambla. Pitao sam se očekuje li i ona, poput nekih drugih curetaka iz kazališta, Tatinu mlađu i ljepšu repliku? Ali, ako je Tata već toliko sličio Kirku Douglasu, ja, nažalost, nisam imao ništa zajedničko s Michaelom. Moj prosječni izgled u takvim je prigodama mogao prouzročiti stanovite neugodnosti.

Pa ipak, Ljeponoga Beti bila je dovoljno pametna da prevlada svoju trenutačnu zbunjenost i ubrzo sam osjetio kako se opuštam slušajući o njezinoj ulozi mlade Vendi u „Petru Panu” kojega je Tata upravo postavljao na scenu. Stari je učinio dobar izbor: mogao sam zamisliti Beti usred improvizirane dječje sobe dok joj kazališni reflektor prozire ispod tanke spavaćice. Uostalom, bila je sigurno starija od fiktivne Vendi – zaključio sam – jedine djevojčice među izgubljenim dječacima.

Tijekom vožnje nastojao sam izbjeći razgovor o Kifli, a i ona se držala podalje od te mučne teme. U međuvremenu, otkrio sam joj uvjete pod kojima sam objavio knjigu, upotrijebivši sav literarni talent kako bih joj što plastičnije dočarao napetost što je vladala između izdavača i mene. Nakon svega, njezin komentar bio je da su ljudi krvavi ispod kože. Da, bilo je to sve što je Beti rekla na temu moje proze i s nekom zloradošću pomislio sam kako je, eto, čak i Tata nasjeo na priče o književnosti!

U neko doba osjetili smo glad, ali dok smo prolazili pokraj Baljutakija, njezina šutnja upozoravala je na to da i ona svakako želi izbjeći grah. U gradu, međutim, nije bilo nimalo lako pronaći restoran; ljudi su još uvijek radije jeli kod kuće. Ipak, jedna tabla pred ulazom u predratni poslovni centar nudila je roštilj na drveni ugljen. Zaokupljeni razgovorom, nismo ni primijetili koliko dugo sjedimo sami u pravokutnoj prostoriji bez prozora. Konobar, koji nam je nakon oklijevanja ipak prišao, zamolio je da napustimo lokal. Pokušavši se usredotočiti, pitao sam u čemu je problem, a on me, dosta drsko za staru gardu, obavijestio kako ne poslužuju ljude koji u novinama pljuju po Papi.

Taj događaj jedva je poremetio naše dobro raspoloženje. U automobilu smo nastavili živahan razgovor, zaboravivši na glad. Boje – teže i zatvorenije – polako su osvajale trijemove i skromne okućnice. Rasvjeta je počela pupati: rijetki lampioni naslijeđeni iz socijalizma kao da su grad činili prozirnim, prkoseći ranoj zimskoj tami. Nošeni osjećajem dužnosti, pokušali smo zatim u Kifli, ali već na stepenicama dočekali su nas zlokobni taktovi; *happy hour* bio je u punom jeku. Odškrinuvši vrata, ugledao sam Crkotinu kako pleše na podiju ispred šanka,

zabrinjavajuće revno. Njegovi dugi koščati udovi letjeli su na sve strane. Ritam je nedvojbeno bio žestok, nešto poput novokomponiranog kazačoka, iako riječi nisu imale veze s Rusijom nego s toplim morem, kamenom kućom i vinom. Čuo sam – ali ne i vidio – nedvojbene udarce dlanovima: netko mu je davao takt sa strane, iz separe-sale. Mogao sam, dakako, pretpostaviti i tko, ali tada sam se sjetio da Donduru dugujem porciju graha i natraške izišao van, izgurujući stražnjicom Beti koja je bila iza mene. Brzo smo se vratili u automobil i nakon kraće šutnje uspjeli premostiti još jednu krizu. Zapravo, Beti je zapodjenula razgovor o mom poslu. Novinarstvo joj je druga želja, objasnila mi je, odmah nakon glume. Privlačila su je putovanja, upoznavanje novih ljudi – tuđe priče i sudbine.

– Još uvijek se lomim... – priznala je u jednom trenutku, vidljivo zabrinuta za svoju budućnost. Očito, bilo je sve više mladih iz provincije koji su u novinarskom pozivu vidjeli priliku za bijeg od dosade i rutine. Nisam bio posve siguran trebam li je pokušati odgovoriti od takve nepromišljenosti i jesam li uopće pozvan da nekome spaljujem iluzije svojim pesimizmom. Pa ipak, upoznao sam previše djevojčuraka čija je ljepota ugasnula u samo nekoliko sezona provedenih u vrućem novinarskom pogonu. Najprije bi im se ten pigmentirao olovnom bojom – kao da im se naslovnica otisnula na licu – a potom se proces urušavanja širio na cijelo tijelo. Izraz trajne zabrinutosti dolazio je kao točka na i. Novinarstvo je u biti duboko aseksualno zanimanje, a preljubi – ako ih još uvijek tržište nije sasvim potisnulo – odvijaju se u nekom očajničkom grču, kao ustupak boljoj prošlosti. Ali preda mnom je tada sjedilo jedno neistrošeno biće puno snova, a njezino čisto bijelo lice odgovaralo je statusu idilične livade nad koju se nadvila sjenka građevinskog lobija. Zapravo, još i danas se pitam jesam li tada ipak trebao prionuti na spašavanje jednog mladog života – ako ništa drugo, a ono barem upozoriti na svoj slučaj – bez ikakvih komentara, samo na gole činjenice. No unatoč naporima koje sam ulagao da se otresem slike plesača iz Mokre kifle, njegovi razbacani udovi i zjenice što u transu bježe pod kapke nisu mi izlazili iz glave.

– O, Bože – otelo mi se posve nenadano.

– Što te muči?

– Ah, ništa, oprosti.

– Razmišljaš o *happy houru*?

– Zapravo, da – priznao sam.

Rukom mi je pokazala zgradu u kojoj je stanovala i ja sam primijetio kako smo zapravo susjedi. Njezina zgrada pripadala je novijem dijelu Male Palestine, dok se moja, tzv. ljepotica, nalazila nešto istočnije, u starijoj jezgri stambenog naselja.

- Imaš li pojma dokad će to trajati? - upitala je dok sam skretao na parkiralište.

- Koje?

- Kako „koje“, ne pravi se lud! Iako više nisam tako često u Kifli, situacija mi je itekako dobro poznata...

- Preko Marija? - upitao sam i odmah se pokajao jer se na spomen Marija počela skupljati u ramenima i obje je ruke zimogrozno utaknula među bedra. Njezin tanašan vrat opasno se napuhao - kao da je posrijedi začepljenje - a potom, progutavši klupko sline, prestrašeno je zatreptala. Misao da je cijelo naše poslijepodneвно druženje stremilo ovom trenutku na parkiralištu u podnožju njezine zgrade pomalo me ožalostila. No, unatoč tome, primio sam je za nadlakticu, a ona je duboko udahnula i kapci kao da su joj mljacnuli u vlagom natopljenim očima.

- Izvini, ali... - otresla je glavom. - Ljuta sam na sebe jer još uvijek nisam u stanju sve to mirno promatrati.

- Shvaćam.

- Rođena sam kad ste vi već izlazili u grad, a kad sam stasala za kafić, sve je već postalo nekako bijedno, imitacija imitacije. Imam dojam da sam cijelo vrijeme zapravo upijala priče i sjećanja, a sve se svodilo na to da je nekad ovdje postojao raj na zemlji, u Kifli i oko nje. Nema ništa beznadnije od toga da živiš tuđu prošlost. Meni se to, izgleda, dogodilo...

Čvrsto sam je uzeo za toplu ruku.

- Uopće nije bilo blistavo - rekoh.

- A onaj tko ti je to pričao nije u stanju prihvatiti činjenicu da ga je pregazilo vrijeme.

Obzirno je izvukla ruku i upitala: - Ti ne misliš da sam rođena u krivo vrijeme?

- Uopće ne. Vjeruj, i ja sam nekada mislio isto što i ti, svi mi - Mario, Umorni, Paleka - odrasli smo s tim opterećenjem. Ovo je takvo podneblje. Uvijek postoji netko tko ti nabija komplekse da kasniš, da si nešto propustio i da nema šanse nadoknaditi propušteno. To se

zove fatalizam. Meni su, naprimjer, govorili da pravi život prestaje s osamnaest: što si dotad pojebao – pojebao si! Izvini na rječniku, ali tako su mi govorili. To je, naravno, povezano s brzim starenjem...

- S brzim starenjem, hm?

- Generalno gledajući, da. Diljem Hrvatske ljudi teže što bržoj integraciji u starost, jer starost je jamac integracije u društvo. Možeš o tome misliti kao o općoj slabosti, ali ravan trbuh kod čovjeka iznad tridesete izaziva ili sažaljenje ili sumnje, ovisno o tome koliko je promatrač indoktriniran tradicijom. Nažalost, najčešće je ovo drugo, dakle, sumnja u nastranost, pederluk, narkomaniju, egzistencijalnu promašenost... Uzimam ravan trbuh samo kao primjer.

- Možda zato što je tvoj ravan! – dometnula je, kao da uopće ne vjeruje u ono što joj govorim. Namjerno sam prečuo njezinu upadicu i nastavio s istim žarom.

- Ali pank je u tome najdalje evoluirao i neočekivano produžio mladost. Mislim da je to ono što najviše smeta ljudima oko nas...

- Znaš – prekinula me – ja uopće ne volim pank.

- Vjerujem ti. Ti voliš Marija.

- Voljela sam ga, to je preciznije. Osjećam da sam sada najzad došla do one točke kad mogu nastaviti i bez njega. Trebalo je, doduše, proći dosta vremena da shvatim neke stvari.

- Ali si ipak shvatila.

Pogledala me s iskrom revolta u velikim bademastim očima.

- Pa kakvi ste vi to pankeri? Pođi najprije od sebe: u toj bezličnoj tamnoj jakni i vrećastim hlačama izgledaš kao policajac u civilu...

- Kao bakina sestrična – priskočih joj u pomoć tom starom Doktorovom prisposodobom.

- Ne znam kako si se tada oblačio, ali frizura, eh... – Makinalno sam se pogledao u retrovizor. Kosa mi je doista nalikovala ptičjem gnijezdu iz kojeg su se njegovi stanovnici evakuirali u gadnoj žurbi.

- Bez uvrede – dodala je.

- Priznajem, malo polažem na imidž u posljednje vrijeme.
 - Šteta. Jedino ti zulufi.
 - Zulufi? Ah, više da mi izduže glavu nego da...
 - Ali zašto si onda ovdje, a ne u Zagrebu gdje ti je i mjesto? Šta imaš s ovim gubitnicima iz Kifle? Ništa osim neke mutne prošlosti za koju i sam kažeš da nije nimalo blistava.
 - To sam rekao objektivno, ali subjektivno, naravno, bila je blistava, kao i svačija.
 - Eto, sad si još i filozof!
 - Dobro, možda osjećam stanovitu obavezu, jel ti to bolje zvuči?
 - Prema Mariju? Ha, ha - usiljeno se nasmijala: - On će ionako završiti u poduzeću svog budućeg punca, na mjestu referenta za vrtnje patuljke. Možda zvuči žalosno, ali to je njegova budućnost.
 - Uh.
 - Vjerojatno nisi opazio njegov kombi parkiran ispred Negovanine kuće.
 - Nisam uopće na to obraćao pažnju.
 - Nema veze. I ja sam dugo zatvarala oči pred nekim stvarima, puno duže nego ti, iako su moja poniženja bila drugačije prirode nego tvoja, ali jedno je sigurno: oboje smo uložili nekakve osjećaje u sve ovo i ožiljci će ostati, kod tebe i mene. Sreća je što sve skupa nije dugo trajalo.
 - Misliš da je već nastupio kraj?
- Izraz njezina lica odavao je bol, koja me lišila odgovora. U nekom malodušnom suglasju gledali smo preda se, u lokve svjetlosti koje su stvarali pogrbljeni lampioni.
- A sad moram ići - tiho je rekla. - Sutra uvježbavamo jednu od ključnih scena: letim u Nedođiju s Petrom Panom, među izgubljene dječake.
- Pokušao sam joj uzvratiti osmijehom.
- I imaš sjajnog tatu - rekla je i iznenada priljubila svoje usne uz moj obraz. Sklopio sam

kapke od divote što je prostrujila kroz mene, no, kad sam otvorio oči, shvatio sam da se Beti iskrađa iz auta i da je dugi poljubac zapravo varljiv osjet – imaginarni ostatak njezinih usnica na parkiralištu ispred njezine zgrade. Još neko vrijeme ostao sam posve nepokretan, s rukom na mjenjaču. Poneko mliječno staklo na garažnim vratima probila bi hirovita svjetlost aparata za zavarivanje, osvijetlivši na trenutak Betin lik na putu prema haustoru. Četvrtasta zgrada odavno se raspršila u mnoštvo malih četverokuta u kojima su promicale sjene stanara. Spustio sam prozor i u kabinu je počela strujiti okrepljujuća svježina, a skupa s njom i dozivi zabrinutih mama koji su prostore između zgrada ispunjavali prisnošću, baš kao nekoć dok sam jurcao ovim terenima, uvjeren da unatoč svemu nisam sam i da netko tamo gore, u jarko žutoj stambenoj jedinici, s nježnošću misli na mene.

* * *

Te večeri Kifla je naizgled normalno radila – barem mi se tako učinilo dok sam se polako provezao mimo nje, oduprijevši se porivu da se spustim na jedno piće. Nakon događaja s Palekom osjećao sam da brojim posljednje dane kod kuće. Postajalo mi je sve jasnije da od teme koja bi me trebala vratiti u igru neće biti ništa. Novinarski gledajući, bila je to čista utopija. Osim niza teško objašnjivih događaja, kakvu sam robu uopće mogao ponuditi redakciji? Nema sumnje, tih sam se dana oprštao od profesionalizma – ali tiho i pri punoj svijesti – kao pušač koji u svoja četiri zida troši zadnju kutiju cigareta u životu. Osim toga, zabrinjavali su me i telefonski razgovori s Julijom; više čak nije zvučala ni uvrijeđeno, nego nezainteresirano, gotovo odsutno. Bilo je očito da sam potrošio njezino strpljenje i da iz obzira prema dugogodišnjoj vezi Julija ne želi objaviti kraj preko telefona.

Kad sam parkirao ispred svoje zgrade, bilo je jedva devet sati, a svjetla na prozorima moga stana bila su ugašena. Već i pomisao da bih ostatak večeri trebao provesti u praznom stanu djelovala mi je nepodnošljivo i odlučio sam protegnuti noge prije spavanja. Još uvijek nisam bio spreman na samoću, iako sam već osjećao kako me draškaju njezini hladni prsti. Nedjelje. Poslijepodneva. Praznici. Neradni dani u tjednu. Bit će to dugotrajno razdoblje sjedenja u polupraznim kafićima. Bliska budućnost nije mi se činila ružičastom, ali još uvijek sam bio u sadašnjosti i ta spoznaja malo me oraspoložila.

Uostalom, čovjek se ovdje barem mogao nadisati čistog zraka, iako je – kad se bolje pogleda – i taj čisti zrak poprilično precijenjen i uglavnom služi za samozavaravanje onih koji su odbacili sve svoje ambicije i pod izlikom života na „čistom zraku“ povukli se u mali grad,

prepustivši se dobrom snu i nezajažljivom apetitu. Na svojoj sam koži osjetio kakve sve posljedice može prouzročiti naivno izlaganje čistome zraku i zdravoj, prirodnoj hrani dok sam kao dijete provodio duga ljeta među Maminom rodbinom na selu. Osvijestio sam se tek u pubertetu, suočivši se sa svojim bucmastim obraščićima koji su mi već u startu bitno otežavali prodor na scenu. Sjećam se koliko sam truda morao uložiti kako bih anulirao te nedostatke i dosegnuo blijedu boju lica kakvu su imali Pankili, Mario i Paleka. Ali bilo je dostatno samo malo nepažnje pa da se obraščići ponovno razbuktaju na licu i vrate me na početak.

Zapalio sam cigaretu, kao i uvijek kad bih se prisjetio svojih ružičastih obraščića, hodajući malim, pravilno skrojenim ulicama čije su okućnice zaudarale na plijesan i nakvašenu građevinsku šutu. Bile su to mahom Kalvarije, Križni putovi ili, u boljem slučaju, ulični hommage hrvatskim žrtvama i pokojem suvremenom njemačkom političaru. Na Aveniji H. D. Genschera dočekao me oštar krik i sjetio sam se roda i Grmaljke, ali i one neobične noći na naftnom polju o kojoj još uvijek nisam imao snage trezveno porazmisliti. Ali, nedugo nakon krika, akustičnu noć osupnuo je prasak stakla. Opreza radi, primaknuo sam se bliže zasjenjenim pročeljima, već pomalo naviknut na takvu vrstu kretanja gradom. Vjerojatno sam djelovao smiješno, iako nije bilo nikoga da mi se smije. Čak je i Baljutaki bio zatvoren. Zastao sam na uglu, opazivši vozilo parkirano otprilike u ravnini Kifle, a sva četiri upaljena žmigavca ritmično su obasjavala okolne kuće i čemprese. Cigareta mi je nekako prebrzo dogorijevala među prstima. Trebalo je donijeti odluku. Uzeo sam puno zraka kako bih uravnotežio dah i, odbacivši čik, polako se primaknuo kafiću sa suprotne strane ulice. Nadomak Kifli gotovo sam nagazio na tijelo u rijetkoj travi. Kad sam se nadvio iznad njega, prepoznao sam Crkotinu i makinalno ga uhvatio pod pazuha; uostalom, ulaz u najbližu zgradu nije mi se činio dalek. No, čim sam ga potegnuo za ramena, on je iznenada oživio.

- Ma koji kurac... - potmulo je zarežao.

Malo se pridignuo i uputio mi oduran pogled.

- Šta radiš ovdje?

- Pravim se mrtav, jesi slijep?

Čim je to rekao, vratio se u maloprijašnji položaj.

Samo se ti pravi mrtav i dalje, pomislio sam, i zaobišavši vozilo spustio se stepenicama u Kiflu. Interijer je gasnuo pod prigušenim tirkizom bara sa žestokim pićima. Na prvi pogled sve se činilo mirno – kao u podvodnom svijetu – a sitno staklo svjetlucalo je na podu poput planktona. Ubrzo sam počeo razabirati jednoličan mrmor koji je strujio iz dubine lokala, iz skladišta, ali kad sam, skupivši hrabrost, zašao pod mračnu arkadu, nekoliko vezanih uzvika za trenutak me ukopalo u mjestu. Uslijedio je i tup udarac koji se, odmah potom, razvio u divljačku tutnjavu i jauke. Intuitivno sam uletio u prostor iza šanka – u posljednji tren uzmaknuvši pred nekolicinom bjegunaca koji su kao bez duše protrčali prema izlazu. Vidio sam i lopatu kako sječe zrak iznad njihovih glava; najprije samo nju, lopatu, a potom i Mariova oca. Očito, nije me prepoznao, usmjerivši lopatu prema meni. Spuznuo sam uza zid i rukama prekrio lubanju, a oštrica alatke prošišala mi je tik uz uho, zakrbavši palisadu pokraj mene. Bez riječi isprike stari Križanović je izletio van, frkćući poput životinje, razmahan, silovit, nezaustavljiv; bio je to gnjev muškog boga rata – slijepa pravda tvrdog mišićnog tkiva kakvo moja generacija nije poznavala. Ova snaga nije proizlazila iz sporta i slobodnih aktivnosti – bio je to plod ozbiljnog egzistencijalnog napora u mladosti koja se morala snalaziti bez suvremenih tehnoloških dostignuća. Još neko vrijeme, skvrčen ispod šanka, osluškivao sam udarce koji su dopirali izvana, praćeni uzdasima i pokojim rastepenim krikom. Potom je sve utihnulo. Četveronoške sam ispucao iza šanka, naletjevši na dvije prljave tenisice. Iznad mene, obasjano mjesečinom koja se ulijevala kroz širom otvorena vrata kafića, Mariovo lice djelovalo je nekako dječjački čisto, baš kao ljetos dok me pokušavao odgovoriti od odlaska u Azerbejdžan. Stajao je ispod polukružnog svoda, glave malo zabačene unatrag – kao da cijeli ovaj prizor motri s visoka – a zapravo mu je iz nosa virio okrvavljen papirnati ubrus. Pomogao mi je da se osovim na noge. Sjeli smo na šankstolice i neko vrijeme kroz otvorena vrata nijemo gledali u svjetlucavi noćni prizor – u žarki mjesec što je još uvijek blagonaklono gledao na ovaj grad. Gore, na vrhu stubišta, Mariov stari pušio je oslonjen na željeznoj ogradi. U svojoj plavoj kuti zakopčanoj do grla nalikovao je radniku koji je, zaokupljen praktičnim mislima, ušićario nekoliko minuta za čik-pauzu. Upravo sam htio reći nešto kao: „Tamo gore stoji čovjek koji je upravo spasio pank“, no Mario mi je diskretno skrenuo pažnju na mali drveni križ u svojoj ruci.

- Upravo su me pokušali egzorcirati – rekao je mirno i trezveno. Bolje sam ga promotrio; ako ga je ludilo već obuzelo, još uvijek ga je uspijevaao dobro kontrolirati.

- Istjerati đavola iz mene – objasnio je.

- Tko?

- Egzorcisti.

- Jesi pri sebi? O čemu to govoriš?

- Došli su u kafić odmah poslije *happy hoursa*. Bili su u smeđim jaknama i najprije dugo njuškali po lokalu, kao da nešto istražuju, pa sam u prvi mah pomislio da su sanitarni inspektori. Znaš, i oni se vole vrzmati uokolo, a i imidž im je sličan, tamne jakne do koljena... Jedan od njih naručio je tri Fante i, kad sam se okrenuo prema frižideru, naglo su me zgrabili s leđa i pod nos mi tutnuli nekakvu krpetinu. Mislim da je bila natopljena eterom jer mi se odmah zamaglilo pred očima.

- Majko mila. Koliko ih je bilo? - upitao sam, gledajući čas u križ, čas u njega.

- Bila su trojica, ali nikad ih prije nisam vidio. Odvukli su me u skladište, svukli do pasa i položili na stol, kao kravu, i pred očima mi počeli mahati ovim... - Pružio mi je taj, ni po čemu osobit križ; lišen ukrasa ili natpisa, čak pomalo izlizan - možda zbog česte upotrebe, pomislio sam - ali u svakom slučaju načinjen od prvorazrednog drva. Iako sam u životu rijetko uzimao križ u ruke, zbunjivala me baš ta njegova jednostavnost izrade, kao da je rađen po narudžbi kakva profesionalnog asketa.

- Jesi barem zapamtio kojega od njih? - upitao sam, vrativši mu ga.

- Potpuno nova lica, čoveče, četrdesetogodišnjaci, nabijeni i rumeni, ali s čudnim naglaskom... - Podigao je svoj izmučeni pogled: - Zapravo, govorili su vrlo književno, rekao bih, čak malo pretjerano, onako kao što govore na televiziji: ugrozba, biljeg, otajstvo... Imao sam dojam da mi šapuću na uho i u početku je sve bilo više-manje ugodno, čak su im i dlanovi bili... topli. - Tronuto je uzdahnuo: - Mazili su me po slabinama i nešto mumljali sebi u bradu, a onda je jedan od njih počeo živčano vikati *diablo, diablo!*

- Diablo? - To me prenulo iz drijemeža i počeo sam se bacakati po stolu; jednog sam pogodio nogom u prsa, a kad su mi pokušali ponovo ugurati krpu u nos, stari se stvorio na vratima s lopatom... Ej, kamo ćeš?

Odvukao sam se do telefona i okrenuo broj policije. Ovaj put učinio sam to mirno i sabrano, onako kako mi je to i savjetovao dežurni krležijanac - „kao da zovem starog prijatelja”. - S Krleže na rolovanu šunku - rekoh kad mi se javio već poznati bećarski glas. Nekoliko trenutaka linija je indiferentno šumila, a potom sam se predstavio.

- Uh, već sam pomislio da mi je netko provalio u ladicu – rekao je moj dežurni znanac s primjetnim olakšanjem. – Pa kako je Tata, jeste mu prenijeli moje pozdrave?
- Itekako – besramno sam mu slagao: – Rosutrunović, je li tako?
- Jest – euforično je potvrdio.
- E pa, gospodine Rosutrunoviću, htio bih vam prijaviti nasilan pokušaj egzorcizma u Mokroj kifli.
- A u piz... – gotovo mu se omaknulo. – Ispričavam se. Ukratko sam mu prepričao Mariovu verziju maloprijašnjeg događaja.
- Molim vas, pošaljite policiju radi uviđaja. Adresa je: Ulica breza...
- Hrvatskih vladara – ispravio me Mario.
- Pardon, Hrvatskih žrtava.
- Dat ću sve od sebe, ali...
- Recite?
- Možda nije pravo vrijeme za to.
- Mi ionako razgovaramo samo u nevrijeme – primijetih.
- Potpuno ste u pravu – složio se i nastavio: – Ja sam uštimao neradnu večer za premijeru, ali pojavio se jedan momenat... – zastao je.
- Koji?
- Čuo sam da više nema karata u pretprodaji.
- Hm.
- Sve su pokupali ovi đukci iz državnih firmi.
- Znači, trebaju vam karte?
- Jel bi to bio problem?

Obećao sam mu da ću se svakako raspitati kod Tate o čemu se radi te, ako zapne, ponudio se kao posrednik pri nabavi karata. Uostalom, Tata je vjerojatno raspolagao stanovitim fondom karata za prijatelje i rodbinu. Ta informacija malo ga je umirila.

- Jednu ili dvije karte? - upitah.

- Samo jednu - tugaljivo je rekao. Nekoliko trenutaka oklijevao sam prekinuti vezu, a potom su u slušalici odjeknuli stihovi koji su mi odnekud bili poznati.

- Gospodine Rosutrunoviću - obratio sam mu se kad je dovršio pjesmu: - Hoćete li ponoviti ovaj napjev od maločas?

- Zašto?

- Molim vas, važno mi je!

- Gledajte, nema potrebe za tim. - Neobično hrapavo je rekao: - Radi se o nacionalnom bardu, ako vam to išta znači...

- Samo dvije zadnje strofe, halo? Čujete me? - Linija je počela krčati: - Gospodine Rosutrunović? - Veza se zatim prekinula.

- *Bijele kućice po crti - ovdje urbanizam nimalo ne trpi...* - rekoh Mariju: - Kako je išlo dalje?

Mario me upitno odmjerio.

- Znam da je otprilike završavalo s „Čika Mikom”, sjećaš se? - inzistirao sam: - Onaj pjesmuljak koji je Umorni ponavljao kad se vratio iz Regionalnog skladišta.

- Gnjavaš me s tim, a pogledaj u kakvom sam stanju, a tek da skladište vidiš, kaos...

- Važno je, čoveče.

- *Iza kapije čuje se vika, Čika Mika izgubio bika.*

- To je to! - rekoh.

- Pa šta? I meni su je pjevali u automobilu.

- Onaj stihoklepac iz Krim-policije što se javlja na 92...

- Da?

- Upravo mi je to izrecitirao preko telefona!

Mario me objema rukama čvrsto uhvatio za ramena.

- Slušaj...

- A toliko smo se intimizirali preko telefona. Stalno je pričao o Krleži, o knjigama, o mom starom, znaš, bio mu je profesor u Školi učenika u privredi i navodno je čak statirao u jednoj predstavi...

- Slušaj me - unio mi se u lice, izbacivši svoju donju čeljust kao da će me pojesti: - Pasji skot ti je upravo najavio privođenje! - U eReSeSBe? Ali čak me žicao karte za premijeru! U šta smo to upali?

- Svi su povezani i sinkronizirani, kako ne kužiš? Nevjerojatno je da tebi, kao novinaru, moram dokazivati tako očite stvari. Kakvo kazalište, kakva poezija, kakav Krleža! Vrijeme je da shvatiš neke stvari!

- Kažeš, „drugi krug“?

- Valjda. Moraš se pripaziti idućih nekoliko dana, ovo ti ozbiljno govorim.

- Trebao bih se vratiti kući, i to smjesta - rekoh, naizgled, vrlo odlučno.

- U Zagreb?

- Tamo su već na rubu živaca zbog mene: Big Chief, Julija... - Zastao sam; učinilo mi se kao da cvilim, no Mario je bio pun razumijevanja.

- Kužim - rekao je i spustio ruke.

- Uopće nisam siguran da li još uvijek u redakciji računaju sa mnom, a i Juliji kao da je postalo svejedno.

- Imaš osjećaj da je digla ruke od tebe?

Slegnuo sam ramenima.

- Ne želim u to Regionalno skladište!
- To ti vjerujem, dragi moj, to ti vjerujem...
- Pa još i suočenje s onim majmunolikim ćelavcem! Ne znam, mislim da ne bih izdržao još jednom sve to iznova, čak i da ne budu marcole, već i to listanje mojih starih tekstova, ta atmosfera... Nepodnošljivo!
- A tako si dobro podnio prvi krug - primijetio je Mario s blagonostalgичnim prizvukom: - Iskreno, čak sam ti pomalo zavidio.
- Ah, tada sam još bio svjež.
- Da - Mario je tugaljivo kimnuo: - Ovo je rat živaca. S tvojim odlaskom sve skupa je osuđeno na propast. Možda odbijemo još koji napad, ali u načelu...
- Jesi li razmišljao da zatvoriš Kiflu, barem na neko vrijeme?
- To bi potpuno uništilo scenu.
- Koju scenu, Mario, o čemu ti pričaš? Ostali smo Umorni, ti i ja... Crkotinu uopće ne računam. Paleka je otpao, Doktor se ne javlja, a i mala Beti je digla ruke od svega.
- Ta mala previše se razmahala. - Namrštio se i zamišljeno oborio pogled: - Vrlo samoživo stvorenje, šta ti misliš? Možda bi se morao čvršće postaviti prema njoj, jel tako?
- Mario - rekoh: - Pogledaj me u oči.
- Ako ti ovo zoveš očima, onda u redu.
- U oči, rekoh.
- Evo, gledam te, ali ti to ne možeš vidjeti - šarlatanski se zasmijuljio. Odlučio sam ne okolišati: - Imaš li rezervni plan?
- Kakav plan? Rezervni? Ho, ho!
- Kombi ti je danas bio parkiran ispred Negovanine kuće. Ja ga nisam opazio, ali bio sam s Beti u autu i ona ga je vidjela...
- A što ste, molim te, vas dvoje radili u tvom automobilu danas poslijepodne?

- Ne skreći temu, nego odgovori na pitanje!
- Dobro, bio sam na ručku kod njenih staraca i...
- Šta to znači? Beti mi se kune da si već jednom nogom u firmi. Jel to istina? - Mario se nervozno ushodaio po plesnom podiju, u krug. Nekoliko puta razjapio je čeljusti i pogledao me, a potom bi, očito nezadovoljan onim što mu je bilo na jeziku, odmahnuo glavom i nastavio kružiti. Umor i maloprijašnji pokušaj egzorcizma kao da su isisali i posljednju kap krvi iz tog ugroženog lica. Gotovo mi se već zavrtjelo u glavi kad je napokon stao.
- Kako ne razumiješ? - upitao je neobično visokim tonom.
- A ne, Mario, ne, ne, nećeš me dobiti tim jeftinim trikovima. Nisam ti ja Paleka ili Umorni.
- Baš zato se i čudim da ne razumiješ.
- Šta, Mario, šta? Barem jedanput budi konkretan!
- Kako ne razumiješ da me svi oni žele vidjeti u kancelariji s pogledom na najveću manufakturu vrtnih patuljaka u zemlji! - Ispružio je obje ruke prema vratima: - Sanjaju o tome da me vide u tom poraženom izdanju, kako ti to nije jasno? U plavom radnom kombinezonu i s kemijskom iza uha, kako ispunjavam dostavnice i zadužnice... To oni žele! Da upru prstom u mene i kažu: „Evo, tako završavaju lokalni buntovnici“!
- Pretjeruješ, kao i obično - rekoh, ali on kao da me nije čuo.
- Uživaju u tome da ti se poseru na snove, a ako im se opireš... onda te egzorciraju kao mene prije pola sata! Žele ti izbiti demona iz grudi! Žele te uškopiti i privesti među pastvu kako bi te onda mogli natenane raščerečiti, a tvoje kosti samljati u prah i onda od njega umijesiti hranu za pse čuvare! Ah... - Ispustivši slabašan pisak iz pluća, objema se rukama uhvatio za šank; već se jedva držao na nogama, a sa svakom riječju koju je tiskao iz sebe činilo se kao da troši posljednje zalihe snage. Tampon u njegovoj nosnici je popustio i tanak mlaz krvi vijugao je niz tu grotesknu čeljust, puzeći vratom prema gustišu na Mariovim razdrmljenim grudima.

* * *

S obzirom na sve, bilo mi je teško odbiti Mariovu molbu da zajedno provedemo noć u Kifli.

Nakon što sam mu vatom pokupio krv s lica i promijenio uložak, zabarikadirali smo ulazna vrata svim raspoloživim stolicama, tabureima i nekolicinom praznih pivskih gajbi. Mario je zatim nakratko nestao pod mračnim arkadama, vrativši se sa sivomaslinastim gunjem u naručju. Raširio ga je po drvenim paletama s unutarnje strane šanka.

- Malo smrdi, ali barem će ti biti mekano - rekao je.

- Mario... - zaustih. On se trgnuo; tko zna što je očekivao da ću mu reći - svakako nešto više od „laku noć“. Zatim se odvukao u separe-salu. Čuo sam ga još neko vrijeme kako se gnijezdi na kutnoj garnituri. Zapravo, dugo nisam uspijevaao zaspati. Mnoštvo slika strujilo je kroz mene zadivljujućom brzinom - poput malih privatnih bljeskova na kozmički tamnoj podlozi: Julija, Umorni, Beti, Paleka, Mario... Svatko od njih nudio mi se u karakterističnom izdanju. Oglodana Mariova guzica pretaapala se s Julijinim usnicama naškubljenim u poljubac, koje su se zatim transformirale u Mamu koja je strpljivo čekala u redu da me utješi svojim dobrohotnim osmijehom. Sjetio sam se i Miše Maloduša, tko zna zašto baš njega? U nekim drugim, normalnijim okolnostima, nazvao bih to košmarnom kolonom, ali ondje - na paletama ispod gugutavog aparata za kavu - osjećao sam samo blagu vrtoglavicu od svih tih prizora u glavi s kojima sam, naposljetku, zapao u dubok san.

12.

Probudilo me živahno mrmorenje, nalik upornom šumu nepodešene radijske frekvencije. Na škrtom jutarnjem svjetlu razabrao sam Mariovo obješenjačko lice.

- Žohari - bunovno je lanuo, vidjevši da se uspravljam iza šanka. U tom trenutku oćutio sam neku slabost duše - ili je to bila samo obična jutarnja mućnina potaknuta zadahom ustajale vlage. Zbacio sam vojnićki gunj i, pomalo kivan na sebe zbog još jedne protraćene noći, otišao isprazniti mjehur. Olakšavajući se, nastojao sam svakako izbjeći pogled u malo ogledalo iznad pisoara, osjećajući da ne bih izdržao suočenje s vlastitim obrazima.

Tako je počeo dan tijekom kojega ću, već drugi put, biti odveden u Veselu kajdanku. Priveli su me nekoliko sati kasnije na gradskom groblju kamo sam, vjerojatno željan utjehe, pošao upaliti Mami svijeću. Jutro je, sjećam se, bilo mrko, ali toplo, zbog čega sam vlastitu glavu doživljavao kao nepodnošljiv teret. Blizanci su mi prišli u trenutku dok sam, oslonjen na uzglavlje obiteljske grobnice, pokušao oživjeti Mamino sićušno lice s tim velikim očima koje su me prestrašeno motrile s grubo uklesane crno-bijele fotografije.

U držanju dvojice braće, međutim, kao da se odražavao duh okolnih čempresa; vitki i distancirani, u tamnim, dobro skrojenim sakoima zračili su pijetetom prema mjestu na kojem su me zatekli. Uljudno su pričekali da dovršim skromni obred, a zatim smo pošli grobljanskom alejom, šutke. Tek u automobilu, na prostranom zadnjem sjedalu, kao da sam se prenuo iz obamrlosti i u glavi su mi odjeknule Mariove riječi: „Drugi put je puno teže.” Ali automobil je već napredovao prema svome cilju, premda neobićno laganim tempom, kao da je posrijedi neka izopaćena panoramska vožnja gradom. Čak se i u toj polaganosti, u tom pedantnom pridržavanju svih prometnih pravila, osjećao perverzni duh Vatroslava Dondura Veldžonje i činilo mi se da po njegovoj volji upijam prizore jednog, po mnogo čemu uobićajenog radnog prijepodneva. Što ako je i to dio šire resocijalizacije u liku suptilnog i nadasve doziranog namakanja u prosječnost? Na kraju krajeva, tajna je u pravilnom doziranju, pomislio sam gledajući kroz prozor u nešto što naizgled nije odražavalo težnju da bude viđeno, a ipak zlokobno to „nešto”, osnaženo kroz povijest, neprimjetno je kuljalo kroz svaku otvorenu poru, kroz svaki dah i pogled - kamuflirano u tisuće obićnih lica i njihovih rutinskih aktivnosti, to „nešto” što je zamišljeno i realizirano u jednom genijalnom žanru

savršene strukture. O tome se radilo; o obliku koji je svoje postojanje dugovao najgorim uvjetima: kržljavom, ali postojanom. Nelijepom, ali vječnom. Tehnološki prijemčivom, a opet s velikim odklonom prema tradicionalnim vrijednostima. Kakav idealni balans, pomislio sam gotovo ushićeno dok se automobil blago zanosio u zavojima, navodeći me na zaključak da sam ipak previše podcijenio neprijatelja koji me već čekao u Veseloj kajdanci.

- Samo plitak um - rekao je Dondur umjesto pozdrava - može zaključiti da je „Čika Mika” obična društvena igra za djecu i mladež. Ali mi znamo da nije tako. - Bio je oslonjen na kuhinjski element, u iznenađujuće opuštenom, gotovo domaćinskom izdanju, podsjetivši me na nekoga tko uživa u prvim danima ranog umirovljenja - u kasnom ustajanju i iščitavanju propuštene literature. Tome u prilog govorila je i njegova zgužvana majica nalik gornjem dijelu pidžame ispod koje su se vidjele naslage sivomaslinastog rublja. Na nogama je imao papuče, a u pozadini, na štednjaku, oblačići pare veselo su se uzdizali iz dopola poklopljenog lonca. Pa ipak, kad je otvorio šaku, privid ležernosti naglo se rasplinuo; u dlanu su bila četiri presavijena bijela papirića, identična izgleda. Gledajući me ispod oka, miješao je papiriće laganim kružnim pokretima šake. Netko mi je privukao stolicu s leđa i nježnim pritiskom na ramena posadio me na nju.

- Nadam se da ćeš se složiti kako su taj kvartet, kao i odnosi unutar njega, po mnogo čemu simptomatični za društvo u kojem živimo - nastavio je u relativno dobrom raspoloženju: - Ali o tom potom. Zadržimo se najprije na Lopovu koji je, kao što vjerojatno znaš, otuđio bika iz obiteljskog gospodarstva Čika Mike. Za razumijevanje ove igre važno je da pravilno uočimo motivaciju Lopova. Što ti misliš, što tjera našeg Lopova na krađu? - Osjetio sam kako se od mene očekuje da upotrijebim mozak.

- Jel to želja za podrivanjem društva? - pomagao mi je. - Ili obijest? Droga? Urođena sklonost delinkvenciji? Razmisli.

- Iskreno... ne znam.

- Našeg Lopova motivira uspon na društvenoj ljestvici - objasnio je. - Kako je vidljivo u samoj igri, on se nastoji prikriti, preuzimajući izgled običnog građanina: Čika Mike, Žandara ili Suca. Uostalom, u prilog mimikriji ide i isti izgled papirića. - Kao dokaz, prosuo je papiriće po stolu i zamišljeno ih promotrio, kažiprstom češkajući majušni vrh svoje brade.

- Većina društvenih igara teži ostvarenju ideala pravednosti, sve, rekao bih, osim „Čika Mike”. Jer, ako Čika Mika optuži pogrešnog čovjeka, on snosi posljedice svoje pogreške,

drugim riječima, ovdje se otvara problem funkcioniranja izvršne i sudske vlasti – u našem slučaju Žandara i Suca. Njihovo djelovanje još je uvijek obilježeno zloćudnim naslijeđem komunizma; robovanjem formi, paušalnim pristupom problemima i korupcijom. Na drugoj strani – nastavio je – imamo tipični izdanak onoga što se zove mali gospodarstvenik. To je Čika Mika, po svemu sudeći, jedna iznimna figura koja objedinjuje onu glavninu tradicionalnih težnji hrvatskog čovjeka. Na njemu počiva zdravo društvo, na Čika Miki. On je, kao što vi novinari volite reći, zamašnjak gospodarskog rasta, ali i puno više od toga, čuvar trajnih vrijednosti i jamac kontinuiteta. Čika Mika živi od svoga rada; investira, razvija posao, plaća porez, glasuje i slično. Istodobno on gaji povjerenje u sustav jer, nakon što mu je otuđen bik, piše prijavu protiv nepoznatog počinitelja. On, dakle, pokušava istjerati pravdu kroz legalne institucije sustava... – Ponovno je svrnuo pogled na papiriće, značajno kimnuvši svojom ćelavom lubanjom: – Vratimo se na trenutak na riječi kojima se otvara igra. Izgovara ih Čika Mika i one glase: „Čika Mika izgubio bika”. Ta formulacija, što ti ona govori? – Više nije bilo vrdanja; morao sam se izjasniti.

– Gubitak bika – rekoh.

– Točno – potvrdio je: – Ali s naglaskom na „gubitak”. Čika Mika, dakle, ne kaže odmah da je bik ukraden, što je važno jer ga upravo te riječi uvrštavaju među idealiste kakvi nedostaju ovoj zemlji. Čika Mika ne samo da vjeruje u institucije sustava – kojima se, na kraju krajeva, čista srca i obraća za pomoć – on vjeruje i u ljude! – Dondur je nakratko prekinuo svoje izlaganje, prođaravši rukom papiriće na stolu kao da potpiruje vatricu.

– Volim ovu igru baš zbog te dvostruke vjere koju demonstrira jedan, naizgled, običan uzgajivač stoke na individualnom gospodarstvu...

– Ali on na kraju ipak sumnja – primijetih, na što je Dondur, kao prenut iz snova, na trenutak izgubio takt.

– Pa naravno da sumnja, ali tek u drugom dijelu rečenice – gotovo je viknuo, da bi se odmah potom vratio normalnom tonu: – Znaš li što u jednom tako kratkom iskazu znači drugi dio rečenice?

– Jedan duži period – rekoh.

– Konačno si počeo apstraktno razmišljati – ustanovio je naizgled puno zadovoljnije. – Njegova sumnja je odraz osviještenosti, jer hrvatski čovjek nije glup i ograničen, kakvim ga vi u medijima uporno želite prikazati. Zar misliš da se ne bi trebalo boriti za svoju imovinu?

Jel ti Čika Mika možda djeluje previše uskogrudno, „sitnosopstvenički”? – upitao me.

– Ne.

– Ovdje je posrijedi snažan individualac koji, usprkos tome što mu okolnosti nisu sklone, nastoji doći do svoga bika, čak i po cijenu da se cijeli poredak na trenutak okrene protiv njega. U toj ključnoj fazi do izražaja dolazi njegova nepokolebljiva vjera, uz koju trpi nepravdu, znajući da se za sve u životu, pa tako i za pravdu, treba boriti.

– Dondure, jel mogu biti otvoren s Vama?

Pogledao me ispod oka i položio ruku na golo tjeme.

– Uvijek – reče.

– Čini mi se da su vaše ambicije puno veće od Čika Mikinih jer, ako sam dobro razumio, Čika Mikino djelovanje nije motivirano željom za nekim radikalnim reformama, nego...

– Ha, ha, vidi malog đukca – prasnuo je Dondur u silovit smijeh i pogledom oplahnuo braću blizance iza mojih leđa. Zatim se nadvio opet nad stol, prema meni i papirićima, prižmirivši na jedno oko. – Aludiraš na pank, je li? Pa ajde, neka ti bude, ali reći ću ti jednu stvar: um ti se donekle otvorio, mada još uvijek nedovoljno. Kreneš u dobrom smjeru, a onda se prerano zaustavljaš. U tome vidim novinarsku površnost i, uopće, nevoljkost za konačni uvid, hm. – U tom času dvojica Blizanaca prišli su stolu i u tišini, ali vrlo sinkronizirano, zauzeli mjesta jedan nasuprot drugome. Krajem oka promotrio sam njihove ogromne prste kako se isprepliću, ali samo zakratko, jer je Dondurovo izlaganje zahtijevalo moju punu pozornost.

– Čika Mikina odluka da ustraje na naizgled maloj stvari, kao što je povrat bika, nedvojbeno nam poručuje da se društvena katarza može postići samo u nizu malih, lokalnih katarzi. Socijalizam je i izgubio bitku zato što je katarzu shvatio kao posao, povjerivši je skupini plaćenika koji su, kako se pokazalo, krenuli preširoko, od općeg prema pojedinačnom, do kojega, na sreću, nisu uopće uspjeli ili umjeli doći, ovisi o tome kako se gleda. Ne znam jesam li bio dovoljno jasan? – Digao je svoj sivkasti pogled: – Nemoj se opterećivati njihovim prstima – upozorio me, primijetivši da mi pogled neprekidno bježi. Poklopac na loncu počeo je živčano kloparsi i Dondur se hitro otisnuo do štednjaka.

– Osim toga – nastavio je iz oblaka pare – obračun s pankom uopće ne doživljavam kao svoj cilj, nego tek kao etapu u borbi s mnogo gorim neprijateljima... au! – Opečen zaprškom, otresao je rukom i podmjestio je pod mlaz hladne vode iz slavine, ni trenutka ne gubeći nit: –

Ali u toj etapi Čika Mikin primjer čini mi se neobično poučnim jer upravo on, taj fiktivni lik, svojim načinom djelovanja utjelovljuje smisao one čuvene krilatice: „djeluj lokalno, misli globalno“!

Kad se Dondur vratio za stol, jedan od Blizanaca – onaj s izrazitijom talijankom – nestrpljivo je upitao: – Dobro, tko prvi vuče?

– Gosti imaju prednost – rekao je Dondur, pokazavši da se poslužim papirićima: – Slobodno uzmi koji želiš.

* * *

Čak i danas, nakon toliko godina, mogu dočarati strah koji bi me prožeo u trenutku otvaranja papirića na kojima su vrlo savjesno bila ispisana imena likova iz igre. Dva puta bio sam Čika Mika, po jednom Žandar i Sudac, a to što do Lopova uopće nisam stigao vjerojatno mogu zahvaliti telefonu koji je zazvonio nakon četvrtog bacanja. Neotvoreni papirići ostali su ležati razbacani po stolu, a kroz mliječno staklo poluotvorenih vrata nazirala se Dondurova plećata silueta u hodniku. Činilo se da cijeli telefonski razgovor teče u jednome smjeru, jer jedino što je Dondur rekao bila je već otprije poznata formulacija: – Vrlo odgovorno od tebe. – Zatim je spustio slušalicu i zaficukao melodiju čiji su me uvodni taktovi podsjetili na Marseljezu, ali kad se pojavio na vratima blagovaonice, čarolija iz hodnika naglo se prometnula u gromko intoniran Posmrtni marš. Mimoišao nas je i otvorio vratašca jednog od visećih kuhinjskih elemenata.

– Rakijica ili šampanjac? – upitao je. Blizanci su, dakako, inzistirali na rakiji, dok sam ja ostao nekako suzdržan. Svejedno, Dondur je iznio četiri čašice i bocu te, kao da uživa u mome unezvjerenom pogledu, otfućkao melodiju koja je tolike pokojnike ispratila na vječni počinak.

– Prije nekoliko sati Mario je završio u bolnici – uzgred je dometnuo, pružajući mi dopola napunjenu čašicu.

– Pa što ne kažete, Veldžonja! – uskliknuo je jedan od Blizanaca. – Meni se već činilo da će ovo prerasti u trakavicu.

– Nemoguće – rekoh, prihvativši ponuđenu čašicu.

- Zašto? - upitao me Dondur odsječno. - Zašto je nemoguće da jedan takav tip završi u bolnici? Zar nisi primijetio koliko je omršavio i požutio u licu? Nekoliko puta bio je ovdje u vrijeme ručka, ali misliš da je htio išta okusiti? Evo ti dva živa svjedoka!

- Ipak se mora priznati da je bio žilav - prokomentirao je mladić sa skromnijom talijankom, no Dondur ga je utišao jednim pokretom ruke.

- U tim godinama, a bez stražnjice - nastavio je, gledajući me svojim upečatljivim crnim očima. - Osim ako ona dva zrna graška ne smatraš guzicom? Barem da ju je prekrivao jaknom, ali ne! On kao da je bio ponosan na svoj mučenički izgled! A o onim patrljcima od nogu bolje da i ne govorim!

- Ili o trbuhu koji se već bio priljepio za kičmu - nadopunila ga je diskretnija talijanka.

Dondur je zatim pomno odmjerio sadržaj čašice u ruci, prinijevši je sasvim blizu očima koje su se dramatično ukrižile.

- Nekoliko sam ga puta upozoravao da malo stane i razmisli o putu koji je tako nekritički odabrao, ali to je bilo kao da govoriš u vjetar. Iskreno, moja prognoza bila je da će kolabirati oko Nove godine, a on se, eto, pokvario prije Božića.

- Šta mu je? - upitah bez daha.

- Moj izvor mi kaže da je kolabirao, ali još uvijek čekam detaljniji izvještaj. Živjeli! - Dvije talijanke trznule su se gotovo u isti čas, dok je Dondur svoje piće ispio manje spektakularno, bez uobičajenog trzaja; mirno i sabrano, promućkavši u ustima žućkastu tekućinu prije nego što će je progutati. Nekoliko trenutaka oklijevao sam da se pridružim zdravici, ali suočen s njihovim uzavrelim pogledima zaključio sam kako nije ni mjesto ni vrijeme za demonstraciju hrabrosti, te izlio prepečenicu u sebe.

Uostalom, grah je već bio gotov. Premda smo ga pojeli u grobnoj tišini, imao sam osjećaj kako Dondurove misli više nisu među nama, u blagovaonici - kako lutaju po neslućenim prostranstvima duha o kojima ja, običan smrtnik sa spakiranim koferom u stanu, ništa ne znam niti ću ikada znati. I ta misao o vlastitoj beznačajnosti kao da mi je otvorila tek za drugi tanjur graha. Što je još gore, sa svakim zalogajem ćutio sam ugodno širenje želučanih stijenki - kao da se glavni mišić u mom tijelu instinktivno opustio, potaknut spoznajom o tome da sam cijelo vrijeme zapravo igrao sporednu ulogu. Dondur je djelovao odsutno čak i na ispraćaju; na vratima Vesele kajdanke gotovo mi je mahnuo, sada već posve zamišljen,

poželjevši mi sretan put.

Bio je to naš posljednji susret. Dondur je umro u jesen 1999., iako mi je Tata to dojavio tek u proljeće 2000., kao još jednu u nizu lokalnih osmrtnica. Nekoliko godina poslije, u Tatinom radnom stolu pronašao sam govor koji je napisao u povodu Dondurove smrti. Bio je to kroki-opis jednog života koji je mogao biti svačiji i ničiji. Iz njega su izbijale prazna općenitost i kurtoazija prigodom smrti. U hinjenoj liričnosti osjećao se atavizam srednjoškolskih zadaćnica koji se, očito, nesvjesno uvukao u Tatin rukopis. Nigdje tu nisam naslutio čovjeka u čijoj sam blagovaonici proveo možda najgore sate u životu, nego člana nekakve apstraktne zajednice u kojoj se svi koprcamo, kao što je Tata napisao, „nastojeći pridonijeti općem dobru, koliko nam to već prilike dopuštaju”. Od svega ipak su me najviše zaprepastile pomno izabrane novohrvatske kovanice kojima je Tata počastio svog bivšeg kolegu i suradnika u kazalištu. Na kraju teksta zahvalio mu je za sve što je dao ovome gradu te, robujući redateljskom pozivu, dopisao i sinopsis same ceremonije, koji je obuhvaćao još nekoliko prigodnih govora, nastup Limenog zbora Hrvatske vojske, opijelo i posmrtnu salvu.

* * *

Posjeti bolesnicima bili su pri kraju kad sam stigao u bolnicu. Predočivši portiru svoju novinarsku iskaznicu, uspio sam iskamčiti broj Mariove sobe. Bio je na Intenzivnom odjelu koji je već sam po sebi zvučao dovoljno intenzivno da čovjek pomisli na najgore. Dok sam se motao labirintom blijedozelenih hodnika, naletio sam na Umornoga. Bio je teško prepoznatljiv u očito prevelikom kaputu s plavom željezničarskom kapom spušenom gotovo sasvim na oči. Podsjetio me na vojnika koji još uvijek ne može prihvatiti da je rat gotov, a jedinice u kasarnama.

- Bolje ti je da ne ideš gore - rekao mi je sasvim ozbiljno.

- Negovana kampira na Odjelu i nikog ne pušta u sobu. Vidiš... - pokazao je na banane u papirnatij vrećici u svom naručju.

- U kakvom je stanju? - upitah ga.

- Ništa mi nije htjela reći. Izgleda da je samo dehidrirao. - Nemoguće! Pa proveli smo prošlu noć zajedno u Kifli...

- Koliko mi je poznato, Negovana ga je našla jutros oko deset sati u lokalu, polumrtvog. Još

uvijek je na infuziji.

Iako se činilo da mu kapci akumuliraju snagu za naporan proces gledanja, Umorni je neočekivano žustro ogulio bananu: – Osim toga, jutros nije imao tko otvoriti Kiflu – dodao je i odgrizao vrh banane.

– A Crkotina? Gdje je taj dripac sad kad je najpotrebnije?

– Čujem da je opet priveden u Istražni – rekao je punih usta. – Izgleda, ponavljaju suđenje zbog ubojstva one babe. Jesi autom?

– Nažalost, nisam – rekoh mehanički pod dojmom te bujice loših vijesti.

– Smjena mi počinje u šest. Koliko je uopće sati?

– Jedva četiri.

– Onda imam još vremena da skoknem do Kifle. – Pružio mi je bananu.

– Ne mogu – rekoh – baš sam se nabubao graha.

Iznenadeno me pogledao prekinuvši na trenutak žvakanje: – Graha? – upitao je i progutao veliki komad. Kimnuo sam.

– Objasnit ću ti usput.

Neuobičajena živost u Ulici hrvatskih žrtava nije slutila na dobro. Nekoliko prilika u tamnim zimskim jaknama činilo je špalir oko ulaza u Kiflu na čijim se stepenicama, u nekoj vrsti poluokruženja, isticala raskuštrana sijeda kosa Mariova oca. Stajao je na ulazu, nekako izgubljen među tim tamnim jaknama. Čuo sam kako se poziva na svetost privatnog posjeda, ali bez efekta, kao da ni on sam u to nije vjerovao. Mahnuo sam mu, tek toliko da ga umirim, ali njegove bezumno iskolačene oči samo su preletjele preko mene. Primaknuo sam se ženi koja se nadvirivala iznad visokog muškog ramena.

– Šta se događa dolje? – upitao sam.

– Raskužuju lokal – odgovorila mi je zureći u tamni rasjed Kiflinog podrumskog ulaza.

Netko iz špalira, okrenuvši se prema raštrkanoj grupici susjeda po okolnim ćuprijama,

upitao je znali li se itko sporazumijevati s gluhima?

- Idem ja - šapnuo mi je Umorni. Tamne jakne propustile su ga kroz špalir. Pošao sam za njim, no jedna teška ruka pala mi je na desno rame.

- Ja sam novinar - rekoh pod pritiskom te šape što me neizrecivom snagom vukla prema dolje: - Hoćete da vam pokažem iskaznicu? - Onako iskrivljen, tonući, ugledao sam Zorana Gelića kako se prešetava ljetnom terasom s glomaznim fotoaparatom u rukama, očito u potrazi za najboljim kutom za snimanje. Bio je u tipičnom izdanju ratnog izvijestitelja - u širokim „mrkva-hlačama” s mnoštvom bočnih džepova i u podstavljenom reporterskom prsluku boje pustinjskog pijeska. Na prsima su mu svjetlucale čahure filmova i kemijske olovke.

- Zorane, molim te, objasni im da sam novinar... - rekoh, uzdajući se u kolegijalnu solidarnost, ali i u one davne dane dok je još bio „Doktorov džep”. Umjesto odgovora, bljesnuo je fleš njegova aparata. Zatim se malo pomaknuo ustranu, nišaneći i dalje kroz objektiv u pozi nemilosrdnog egzekutora u visokim oficirskim čizmama. Bio sam već s oba koljena na pločniku kad je okrenuo svoj monstruozi aparat prema meni.

- Najprije se izliječi od senzacionalizma - rekao je u trenutku kad je fleš sjevnuo prema meni. Jasno sam čuo film kako zuji u aparatu dok me mimoilazio u širokom luku. U sjaju njegovih ulaštenih čizama prepoznao sam malog šminkera uhljebljenog u lokalnim novinama koje još nisu usvojile digitalnu tehnologiju.

- Doktorov džep! - povikah za njim, prateći pogledom kroz nečije raskoračene noge kako odmiče prema vojnoj kampanjoli. Zoran Gelić nestao je u oblaku naftnoga dima, skupa sa svojim fotoaparatom u kojemu je bilo pohranjeno dragocjeno svjedočanstvo o zadnjem radnom danu ugostiteljskog objekta Mokra kifla.

Posluživši se autoritetom svoje željezničarske uniforme, Umorni me oslobodio teške ruke koja mi je gotovo odvalila rame i odveo me na suprotnu stranu ulice.

- Oteo si mi riječi iz usta - rekao je i u maniri prekaljenog željezničara zadigao malo šilt kape. U međuvremenu, dotad nevidljivi dio svite prokuljao je iz Mokre kifle, zaustavivši se nakratko na ljetnoj terasi. Svi su imali prilično zajapurene obraze, a na malim, pomno održanim bradicama, iskrile su se kapi znoja. Jedan od egzorcista prišao je Mariovu ocu

koji je stajao oborene glave. Bilo je nečeg nepokornog u toj čupavoj, nadrealno sijedoj glavi čije je pramenove mrsio mlaki povjetarac. Neuljudno je okrenuo glavu, kao da ne može otrpjeti pogled na križ. Nekako u tom trenutku oglasilo se zvono župne crkve, pozivajući na prvu večernju misu, večernjicu – još jednu u nizu adventskih svečanosti koje će za koji dan kulminirati božićnim slavljem. Bio je to ujedno i znak za polazak i grupa od desetak ljudi u tamnim jaknama do koljena spontano se razvila u streljačku formaciju. Mariov otac, počekavši malo, spustio je zasun na željeznoj ogradi uz onaj karakteristično grubi „klik”. Makinalno sam podigao pogled prema sve mračnijem svodu. Tik iznad crvenkastih krovova opazio sam jednu osamljenu rodu. Letjela je mirno, kao da štedi snagu svojih krila, obilato se koristeći povoljnim zračnim strujama. Pomislio sam: – To mora da je znak. – Bio sam, naime, dovoljno pribran da se prisjetim kako u tom času, negdje na obodu državnog teritorija, stoji jedan UNPROFOR-ov kontejner, a u njemu moja bivša gimnazijska simpatija, koja možda upravo sada daje svoj skromni obol sprečavanju ekološke katastrofe.

* * *

Sljedećeg jutra, putujući Tatinim automobilom u smjeru naftnih polja, bio sam nekako svjestan kraja. Tuga, ako je i postojala, sve je više blijedjela pred tim širokim krajolikom koji su, poput okvira na slici, omeđili obrisi dalekih šuma. Lako sam pronašao skretanje u napuštenom selu i spokojno sišao na šljunčani put, među rashodovane pumpe koje su se činile spremnima da započnu jedan davno prekinuti posao.

Grmaljku sam zatekao prilično rastresenu; agonija roda na naftnom polju nije jenjavala, a oko nje više nije bilo nikoga, čak ni Sare Burton da svojom karizmom razbije malodušnost ovdašnjih stanovnika. Njezina jutra započinjala su grijanjem vode za rode naftašice, u priručnoj kuhinji u dnu kontejnera u kojemu je Mario obavio jedan od posljednjih razgovora o Mokroj kifli.

Jedva sam je uspio nagovoriti da zagrabi malo ključale vode u golemom loncu i umiješa mi instant-kavu. Učinila je to preko volje, istina, tek nakon što sam mahnuo džointom pred njezinim zabrinutim očima. – Pa, kako rode? – upitao sam možda odveć optimistički.

– Ah... – prenula se iz misli. – Nikako. Svaki dan ista pjesma. Prva sleti oko devet, najkasnije devet i petnaest, druga oko podneva i tako dalje.

- A pregovori, jeste li što postigli?

- Samo obećanja, ali otkako je Sara otputovala... - uzdahom je nakratko prekinula rečenicu - više se ne javljaju čak ni na telefon. - Zapalio sam džoint i pružio joj ga. Uvukla je par dimova, više pučkajući i bez stvarne želje da se prepusti čarima marihuane.

U skladu s datumom, naš je razgovor uskoro otplovio prema bijelim Božićima u novim, bitno promijenjenim uvjetima globalnog zatopljenja. Grmaljkin hladni ratio zasijecao je u kratkim, ali bolnim zamascima. Rečenice je izgovarala jednolično i bez stanki, poput kakvog generala koji podnosi izvještaj o gubicima na svojoj strani. Njezin glas bolno mi je odzvanjao u glavi; njezini zaključci - te hladne konjunkcije - sužavale su mi perspektivu. Nisam mogao ni gledati kroz nju - bila je presnažna čak i za ignoranciju. Samo je vukla prema dolje, poput one ruke od jučer. I kava je nekako prebrzo postala hladna, a tanka kora mlijeka u prahu drhturila je u ritmu njezinih moćnih glasnica.

- Nepodnošljivo je slušati sve te starice kako izriču svoje najdublje nade u bijeli Božić: „Samo da zabijeli, barem na taj dan“, ili: „Dvije-tri pahulje, jel tražimo puno?“ Istina je bolna, ali netko će im je morati napokon servirati... - govorila je Grmaljka, gledajući nekud kroz mene, u dubinu stvari: - Poslije staraca, najveći problem su djeca, iako mislim da Coca-Cola već ima razrađen scenarij kampanje za slučaj da još nekoliko sezona ne zabijeli. Bit će to težak, ali marketinški jedino opravdan prijelaz s bijele na crnu podlogu, sa snijega na blato, sa saonica na traktorske kotače, s kožnih na gumene čizme...

Skrenuvši pogled kroz prozor u tamnosmeđe oranice, procijenila je kako će uskoro biti potrebno stubokom promijeniti marketinški pristup Djedu Božićnjaku.

- Snijeg, sobovi, kočija zametena u snijegu - smatraj to utopijom - rekla je.

- Ali... tko bi se usudio jedan takav arhetip istisnuti iz kolektivne svijesti? - usprotivio sam se, zadnjim atomima snage. - Radi se o mitu, dječjem mitu - rekoh.

- Glupost - frknula je. - Dovoljno je da Coca-Cola krene u kampanju sa slikom Djeda Božićnjaka kako se čupa iz dubokog blata pa da narod zaboravi na snježnu idilu i praporce.

- Ne vjerujem.

- Zaboravljaš da su i djeca potrošači.

Možda bi me u nekim drukčijim okolnostima privukla Grmaljkina dominantna osobnost, ali ja sam tada još uvijek bio pod pritiskom i u procijepu, nesposoban da se uživim u globalne probleme. Mislio sam da nakon nekoliko godina provedenih u vrućem novinarskom pogonu zaslužujem mali odmor od općih problema. A što mi je ona uopće mogla ponuditi osim priče o bijelim Božićima koji su otišli u ropotarnicu povijesti?

Uskoro, na obližnjoj čistini, pojavila se prva roda, nepovratno zaplijenivši Grmaljkinu pažnju. Odahnuo sam s olakšanjem. Nekoliko trenutaka oboje smo šutke promatrali pticu kako dezorijentirano tumara u uzaludnim pokušajima da se odlijepi od zemlje. Osim kljuna, bila je posve crna, a njezine slabašne noge – ti patrljci od nogu – podsjetili su me na Betine noge, tanke i duge, tzv. noge za prvu pomoć na kojima je svaki korak izgledao kao pothvat.

Eh, da, zlovoljno sam pomislio: najprije treba uloviti pticu, a zatim je privesti u lonac, nakon čega tek slijedi dugotrajno ribanje i odmašćivanje. Uopće nisam imao volje sudjelovati u tom mučnom natezanju samo zato kako bih ispravio neke mutne pogreške iz prošlosti. Uostalom, Grmaljka je bila odveć ponosna da bi mi se obratila za pomoć. Šutke je uvukla svoja grbava stopala u buce i stavila crnu Alcatraz-kapu, podvrnuvši je na čelu. Zastala je, zatim, pogrbljena pod niskim stropom kontejnera, jedva vidljivo njišući svojim dugim vratom. Njezine upadljivo velike oči kao da su mi se lijepile za lice. Je li moguće da joj je moja knjiga dospjela u ruke? – pitao sam se nastojeći muški izdržati taj dramatičan pogled. Naposljetku, tiho je izustila: – Bože, zašto nisi od oca pokupio barem malo prodornosti i... i životnog optimizma?

Ne, uopće se nisam nasmijao; bili su to živci koji su uzbibali mišiće pod kožom moga lica, a jedan kapak nekontrolirano mi je počeo treperiti. Ustao sam. – Htjela si reći: duha? – upitah. Nema sumnje, dosegnoo sam onu opasnu točku na kojoj sam mogao izvaliti neku nepromišljenu uvredu koja bi imala dalekosežne posljedice. Više nisam imao što čekati; rastali smo se brzopleto, uz samo dvije-tri promrmljane riječi pod pritiskom posla koji ju je čekao. Ulazeći u automobil, bio sam sve sigurniji da su sva moja druženja posve iscrpljena. Vjerojatno sam počeo sličiti na prežaljenog pokojnika čija pojava unosi nemir među one koji su odavno prelomili neke stvari u sebi. „I prihvatili život takav kakav jest“, odjeknula mi je ta Big Chiefova rečenica u glavi dok su se preda mnom pomaljali poznati obrisi voljenog grada. Odnekud se pojavio policajac i palicom pokazao prema autobusnom ugibalištu. Zaustavivši automobil, makinalno sam spustio zaslon protiv sunca u čijem su džepu trebale biti pohranjene Tatine prometne isprave. Umjesto džepića ondje je bilo ogledalce iz kojega su

me motrila dva zelena oka. Kad sam još malo spustio zaslon, ukazao mi se i ostatak lica, prije svega, jako ispupčene jagodične kosti i sivkaste udubine na mjestu gdje su nekoć prebivali rumeni obrašćići zbog kojih je Baka vriskala od zadovoljstva. Bilo je neke ironije u tome da sam na pragu zrelog doba napokon dosegnuo izgled kojem sam težio cijelu mladost.

Raskid s Julijom protekao je upravo onako kao što sam i zamišljao, bez povišenih tonova i uzajamnih predbacivanja, odmah po mom povratku u Zagreb. Julija me je dočekala u svom tipičnom kućnom izdanju, odjevena u ogrtač s ručnikom oko glave. Stan je bio uredan i čist, a njezin nastup nekako zlokobno blag i kada mi je otvorila vrata spavaće sobe, prizor s kojim me suočila djelovao mi je nekako očekivan i razumljiv sam po sebi. Moje majice, košulje i hlače ležale su izglačane i složene na kauču s troprstim pleterom, a čarape dirljivo smotane u klupko, načičkane po bijelom rublju koje je mirisalo na omekšivač. Moj jedini sako visio je na vješalici s bijelom ceduljicom kemijske čistionice i Julija je rukom prešla po njemu kao da očekuje da se divim njegovom sjaju. Unatoč mačkovcima koji su me prezirno motrili sa zidova, nisam se uspio othrvati knedli u grlu, no Julija se pravovremeno nakašljala iza mojih leđa, skrenuvši mi pažnju na kasnovečernju obavezu koja je bila pred njome. Osim toga, trebao sam se što prije pojaviti u jednoj garsonijeri gdje me je njezina poznanica usrdno čekala da mi preda ključeve mog privremenog smještaja. Julija mi je ukratko opisala stan kao „malu, ali svijetlu gajbu, bez stilske namještaja” i bila je uvjerena da će mi se svidjeti njegov zgodan položaj i neposredna blizina redakcije. Ton kojim je govorila kao, uostalom, i redosljed njezina iskaza kao da su bili pomno razrađeni i nijedna njezina riječ nije se činila suvišnom. Čak je i ritam svoga iskaza podredila tom osobitom trenutku i nakon što je spomenula redakciju, napravila je kratak predah, izvadiвши veliki putnički kofer iz ormara. Tek tada mi je otkrila i rezultate svojih napora da mi pruži još jednu šansu. Nakon svega, stojeći u njezinom hodniku s koferom u ruci, osjetio sam potrebu da kažem nešto duhovito za kraj, ali kako mi ništa nije padalo na pamet, odustao sam, ne želeći da me upamti po isforsiranim štoševima. Također, procijenio sam kako bi bilo glupo zahvaljivati joj na svemu što je učinila za mene pa je rastanak protekao u vrlo suzdržanom ozračju, tek s njezinom napomenom da će mi knjige stići po dostavljaču, direktno u novi stan. Tada se naglo ugrizla za šaku i pognute glave zatvorila vrata za sobom. Izlazeći iz Julijinog haustora, oderao sam ceduljicu sa svojim prezimenom na poštanskom sandučiću i zgužvanu bacio u koš. Napolju je noćni vjetar već povijao raslinje oko automobila na parkiralištu. Čak i tramvaj koji mi je upravo pobjegao kao da je potvrdio moju predodžbu o okolnostima u kojima se prekidaju veze u velegradovima.

Sljedećih nekoliko dana nastojao sam biti redovit na kolegijima, prisiljavajući se da razmišljam o konkretnim novinskim temama. Imao sam puno ideja i svojim aktivnim sudjelovanjem u radu kolegija pokušao sam obnoviti stare Big Chiefove simpatije. Nedvojbeno, preda mnom je bio dug period vraćanja Big Chiefovog povjerenja, no neke

njegove geste i pogledi sugerirali su mi da sam na dobrome putu i da ću se ubrzo možda opet vratiti u igru. Samo je trebalo raditi, užasno puno raditi... Izvan posla, dosta vremena provodio sam u dugim šetnjama. Posljednji dani 1998. bili su lijepi i sunčani, neobično topli za doba godine. Ponekad bih zastao, kleknuo i na koljenu načrčkao u notes neku zgodnu misao ili rečenicu za koju nisam bio siguran da li ju je netko maločas izgovorio ili je tek plod mog unutarnjeg dijaloga. Po običaju, Stara godina bila je radna i kada sam došao u redakciju tajnica mi je pokušala prenijeti jednu telefonsku poruku, ali uza svu svoju revnost, samooptužujuće je priznala da ništa nije razumjela. Umirio sam je i pošao u svoj boks. Cijelo to jutro marljivo sam prelistavao dnevne novine u želji da dokinem jedno sušno novinarsko razdoblje i u novu godinu zakoračim s objavljenom temom. Oko podneva poziv se ponovio i tajnica je sada već prilično uspaničena dotrčala do moga stola, upozorivši me da veza opasno puca. Požurio sam za tom savjesnom djevojkom do njezinog stola u tajništvu i podigao slušalicu. Isprva nisam uspijevao proniknuti o kojem se jeziku radi. To više što je glas u slušalici bio jedva čujan, narušavan upadljivim šumovima. A onda sam razabrao ključnu riječ: Azerbejdžan. Na liniji sam imao tajnika Vlade u Bakuu. Govorio je loš engleski s ruskim naglaskom, ali kako se signal sve više pojačavao, tako je i naš razgovor dobivao jasnije obrise. Trebalo je proći nekoliko minuta skupog međudržavnog razgovora da shvatim kako mi Republika Azerbejdžan nudi gostoprimstvo u sklopu projekta pod radnim nazivom „Moderni identitet Azerbejdžana”. Moj sugovornik podsjetio me na razgovor koji sam nekoć vodio s njihovim diplomatima u Turskoj. Ispričao se zbog načina na koji su me tada odbili, uzgred napomenuvši da su neki od tih diplomata u međuvremenu povučeni u Baku. Bio je pun pohvala za ideje koje sam tada iznio. Rekao je da govori u ime Vlade koju je osobito zaintrigirao moj prijedlog o Zaratustri kao zaštitnom znaku za nacionalni lanac fast fooda. Nekoliko puta je napomenuo da je Vlada vrlo ozbiljno krenula u cijeli projekt i da Predsjednik Republike više neće tolerirati neprofesionalizam kada su strateška pitanja države u pitanju. Zatim je svečanim tonom izrazio želju da se pridružim timu međunarodnih stručnjaka koji bi se uskoro trebali okupiti u Bakuu i uz izdašnu novčanu naknadu pripomognem redizajniranju cjelokupnog imidža zemlje. Ako moj odgovor bude negativan, dodao je, Vlada će imati razumijevanja...

Sa slušalicom na uhu, osvrnuo sam se po redakciji, kao da provjeravam nalazim li se u stvarnosti. Big Chief sjedio je u svojoj „staklenki” skupa s cijelim uredničkim korom. Iza njih bio je skroman bor s nekoliko kuglica, a malo iznad, na zidu, uokvirena Papina fotografija. Sve je, dakle, ipak bilo ovdje i negdje drugdje. Moj odgovor tajniku bio je potvrđan i on mi se još neko vrijeme najsrdačnije zahvaljivao. Kad sam spustio slušalicu, snažno sam poljubio tajnicu u obraz, vjerojatno zato što mi je u tom trenutku bila najbliže biće na planeti. Ona se

stidljivo nasmiješila. Bila je to jedna mlada i odgovorna djevojka kojoj sam mirna srca mogao povjeriti zadatak da mi pronađe najbržu avionsku vezu za Baku.

Gordan Nuhanović

Rođen 1968. godine u Vinkovcima. Devedesetih radio kao novinar u Globusu, Slobodnoj Dalmaciji, Danasu i Jutarnjem listu. Priče su mu prevedene na više stranih jezika i uvrštene u domaće i inozemne antologije, a izbor pod naslovom *Survival League* objavljen je u SAD-u. Napisao monodramu *Što to ljudi govore iliti buka* (2004) koju izvodi glumac Slavko Brankov. Trenutno živi i radi u Zagrebu.

Objavio: *Liga za opstanak* (priče, 2001, 2002, 2005, 2011); *Bitka za svakog čovjeka* (priče, 2003, 2013); *Posljednji dani pankaa* (roman, 2006); *Vjerojatno zauvijek* (roman, 2009); *Agenti kulture* (roman, 2013); *Šale su ostale kod kuće : putopisne priče iz zemalja bivšeg SSSR-a* (2013).

Zbirka priča *Liga za opstanak* uvrštena je među pet najboljih proznih knjiga 2001. godine u izboru Jutarnjeg lista te nagrađena Ivanom i Josipom Kozarcem za prvijenac i nagradom Slavić DHK za najbolju prvu knjigu.

Biblioteka Online

knjiga 125

Gordan Nuhanović

POSLJEDNJI DANI PANKA

© 2015 Gordan Nuhanović

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2015

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Aleksandra David

Urednik

Krešimir Pintarić

Fotografija

© FPWing/ Fotolia.com

ISBN 978-953-345-463-4 (HTML)

ISBN 978-953-345-464-1 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-345-465-8 (PDF)

ISBN 978-953-345-466-5 (MOBI)

Prvo izdanje

Profil International, Zagreb, 2006.

**Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Grada Zagreba.**

